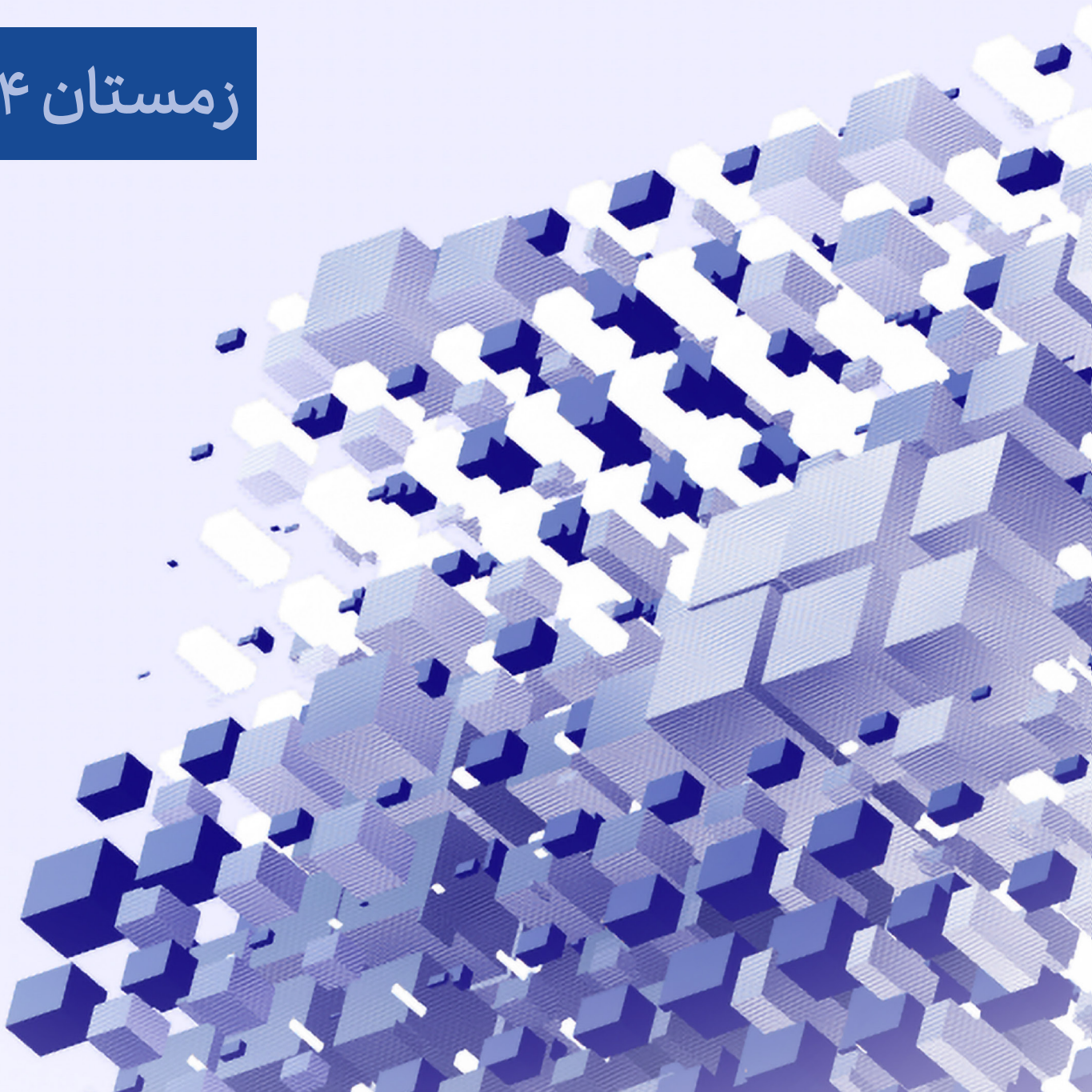

بانک خاورمیانه
Middle East Bank

گزارش فصلی تحولات اقتصاد ایران

زمستان ۱۴۰۴

این صفحه بنا به ضرورت صفحه آرای سفید گذاشته شده است

بانک خاورمیانه
Middle East Bank

گزارش فصلی
تحولات اقتصاد ایران

زمستان ۱۴۰۴

یادآوری:

آمار و اطلاعات استفاده شده در این گزارش بر مبنای داده‌هایی است که در زمان انتشار آن (۱۹ فروردین ۱۴۰۵) از منابع معتبری که در متن یا زیرنویس‌ها ذکر شده‌اند، قابل دسترسی بوده است. آمار، اطلاعات و تحلیل‌های ارائه شده در این گزارش صرفاً جنبه اطلاع‌رسانی داشته و هیچ مسؤلیت یا تعهدی را از سوی بانک خاورمیانه و سازمان‌ها و افراد وابسته به آن ایجاد نمی‌کند.

یادداشت: در این گزارش هر جا نرخ رشد متغیری ارائه شده، منظور درصد تغییر آن متغیر در دوره یا مقطع مورد بحث نسبت به دوره یا مقطع مشابه در سال قبل از آن است، مگر این که خلاف آن ذکر شده باشد. برای مثال، منظور از «رشد درآمدهای نفتی در زمستان ۱۴۰۴»، درصد تغییر این درآمدها در زمستان ۱۴۰۴ نسبت به زمستان ۱۴۰۳ است.

* نسخه الکترونیکی این گزارش و شماره‌های قبل از آن در آدرس زیر قابل دسترسی است:

<http://middleeastbank.ir/page/EconomicReports>

فهرست

۴	اقتصاد ایران در یک نگاه
۵	مقدمه
۶	۱. تحولات اثرگذار اقتصاد جهانی
۷	۲. بخش واقعی
۹	۲-۱. نفت
۱۱	۳. بازار نیروی کار
۱۳	۴. قیمت‌ها و تورم
۱۶	۵. تراز پرداخت‌ها
۱۹	۶. بازار ارز
۲۱	۷. متغیرهای پولی و اعتباری
۲۵	۸. وضعیت مالی دولت
۲۵	۸-۱. قانون بودجه سال ۱۴۰۵
۳۱	۸-۲. عملکرد مالی دولت
۳۴	۹. بازار سرمایه
۳۴	۹-۱. بازدهی
۳۵	۹-۲. ارزش بازار و حجم معاملات فرابورس
۳۶	۱۰. سایر تحولات
۳۸	نکات کلیدی

اقتصاد ایران در یک نگاه

شاخص	تابستان ۱۴۰۳	پاییز ۱۴۰۳	زمستان ۱۴۰۳	سال ۱۴۰۳	بهار ۱۴۰۴	تابستان ۱۴۰۴	پاییز ۱۴۰۴	زمستان ۱۴۰۴
مشارکت و بیکاری (درصد)								
نرخ مشارکت جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر	۴۱/۷	۴۱/۲	۴۰/۱	۴۱/۰	۴۱/۲	۴۰/۸	۴۰/۷	-
نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر	۷/۵	۷/۲	۷/۸	۷/۶	۷/۳	۷/۴	۷/۸	-
نرخ بیکاری جوانان ۱۵ تا ۲۴ ساله	۱۹/۴	۲۰/۲	۲۱/۰	۲۰/۱	۱۹/۷	۱۹/۰	۲۱/۵	-
نرخ رشد تولید ناخالص داخلی و زیربخش‌های آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۴۰۰ (درصد)								
تولید ناخالص داخلی	۲/۶	۳/۹	۳/۲	۳/۱	-۲/۰	۰/۵	-	-
صنایع و معادن	۰/۹	۴/۰	۲/۰	۲/۴	-۶/۵	-۰/۴	-	-
نفت و گاز	۶/۱	۰/۱	۴/۶	۴/۶	۰/۱	۲/۱	-	-
کشاورزی	۳/۶	۴/۱	۲/۸	۳/۶	-۲/۵	-۳/۱	-	-
خدمات	۲/۸	۴/۳	۳/۹	۳/۳	۱/۱	۲/۵	-	-
تولید ناخالص داخلی بدون نفت	۲/۳	۳/۹	۳/۱	۳/۰	-۲/۲	۰/۴	-	-
تشکیل سرمایه ثابت ناخالص (به قیمت بازار)	۳/۶	۴/۴	۴/۵	۳/۸	-۱۳/۹	-۹/۱	-	-
نفت (هزار بشکه در روز)								
متوسط تولید*	۳,۲۹۶	۳,۳۰۱	۳,۳۱۱	۳,۲۸۶	۳,۲۸۳	۳,۲۴۰	۳,۲۲۴	-
نرخ تورم نقطه به نقطه (درصد)								
رشد شاخص بهای مصرف‌کننده (۱۴۰۰=۱۰۰)	۳۵/۵	۳۴/۷	۳۷/۴	۳۵/۸	۴۰/۶	۴۲/۰	۴۸/۲	۶۶/۸**
رشد شاخص بهای تولیدکننده (۱۴۰۰=۱۰۰)	۲۵/۱	۲۵/۳	۳۳/۳	۲۷/۶	۳۷/۱	۴۴/۹	۵۷/۵	-
تراز پرداخت‌ها (میلیون دلار)								
صادرات نفتی	۱۵,۸۸۱	۱۶,۱۹۶	۱۵,۷۲۸	۱۵,۸۴۱	۱۵,۲۲۵	۱۵,۵۲۱	-	-
صادرات غیرنفتی	۱۱,۳۳۷	۱۳,۲۲۳	۱۳,۴۶۶	۱۳,۴۶۶	۱۰,۶۹۹	۱۳,۳۲۳	-	-
واردات کالا	۲۱,۷۶۹	۲۰,۹۱۴	۲۷,۷۸۷	۲۷,۷۸۷	۱۷,۲۶۳	۱۹,۱۶۴	-	-
تراز حساب کالا	۵,۴۴۹	۸,۵۰۵	۱,۴۰۷	۲۶,۸۵۴	۸,۶۶۱	۹,۶۸۱	-	-
تراز بازرگانی غیرنفتی	-۹,۹۳۹	-۷,۱۷۹	-۱۲,۹۱۷	-۳۶,۳۰۸	-۶,۲۶۲	-۵,۶۳۸	-	-
تراز حساب جاری	۲,۳۰۳	۵,۳۴۳	-۲,۹۱۶	۱۳,۲۳۲	۶,۳۶۹	۵,۲۱۱	-	-
تراز حساب سرمایه	-۴,۴۷۸	-۱,۷۰۶	۶,۵۹۳	-۲۰,۷۱۴	-۸,۷۴۶	-۶,۱۲۷	-	-
تغییر در ذخایر بین‌المللی	۲۰۱	-۸۰۱	۹۲	۸۰۴	۹۶۵	۴۵	-	-
نرخ برابری دلار آمریکا با ریال (متوسط طی دوره)								
بازار آزاد (اسکناس)	۵۹۳,۶۴۲	۶۷۵,۱۵۹	۸۶۲,۰۹۶	۶۸۴,۲۶۹	۸۸۳,۳۵۴	۹۳۶,۷۳۰	۱,۱۴۴,۲۶۱	۱,۵۴۸,۷۰۴
مرکز مبادله ارز و طلا*** (حواله)	۴۴۴,۹۰۴	۵۰۴,۸۷۷	۶۶۹,۴۷۰	۵۰۷,۱۸۳	۶۹۱,۷۷۴	۶۹۷,۱۴۷	۷۱۰,۸۵۸	۱,۲۵۳,۳۲۱
متغیرهای پولی و اعتباری (هزار میلیارد ریال - در انتهای دوره)								
پایه پولی	۱۱,۵۴۲	۱۲,۱۶۵	۱۳,۵۹۴	۱۳,۵۹۴	۱۴,۴۴۴	۱۶,۱۲۴	۱۸,۲۵۸	-
بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی	۵,۸۵۹	۸,۲۲۵	۱۱,۷۰۲	۱۱,۷۰۲	۷,۳۱۵	۹,۳۷۸	۱۲,۶۴۵	-
خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی	-۸۷۹	-۱,۴۳۸	-۳,۶۹۰	-۳,۶۹۰	-۱,۰۲۶	-۵۵۱	-۶۱۹	-
خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی	۲۱,۷۰۴	۲۶,۲۷۸	۳۱,۸۸۶	۳۱,۸۸۶	۳۳,۵۹۱	۳۴,۵۵۲	۳۶,۳۴۲	-
نقدینگی	۹۰,۷۰۵	۹۶,۰۳۶	۱۰۱,۶۶۰	۱۰۱,۶۶۰	۱۱۰,۵۸۸	۱۲۴,۰۸۷	۱۳۵,۳۴۵	-
حجم پول	۲۲,۳۵۱	۲۳,۴۴۳	۲۶,۳۱۷	۲۶,۳۱۷	۲۶,۴۹۶	۳۰,۳۰۳	۳۳,۸۵۴	-
سپرده‌های دیداری	۲۰,۹۰۸	۲۱,۹۵۲	۲۴,۵۲۶	۲۴,۵۲۶	۲۴,۵۸۱	۲۸,۱۵۱	۳۱,۶۲۴	-
شبه پول (سپرده‌های غیردیداری)	۶۸,۳۵۵	۷۲,۵۹۳	۷۵,۳۴۲	۷۵,۳۴۲	۸۴,۰۹۲	۹۳,۷۸۴	۱۰۱,۴۹۰	-
ضریب فزاینده نقدینگی	۷/۸۶	۷/۸۹	۷/۴۸	۷/۴۸	۷/۶۶	۷/۷۰	۷/۴۱	-
وضعیت مالی دولت (هزار میلیارد ریال)								
داده‌های این بخش در دسترس نیست.								
بورس اوراق بهادار تهران (در آخرین روز دوره)								
شاخص کل	۲,۰۹۷,۰۰۵	۲,۲۱۰,۲۱۷	۲,۷۱۰,۰۸۸	۲,۷۱۰,۰۸۸	۲,۷۱۰,۰۸۸	۲,۵۴۰,۱۷۴	۳,۸۹۸,۲۳۵	۳,۷۱۳,۹۵۶
شاخص مالی	۲,۶۶۴,۷۶۷	۱,۹۴۹,۵۶۴	۲,۳۱۱,۲۰۶	۲,۳۱۱,۲۰۶	۲,۳۱۱,۲۰۶	۲,۸۱۰,۵۱۸	۳,۳۹۱,۸۶۳	۳,۰۸۷,۶۷۰
شاخص صنعت	۱,۹۹۶,۱۹۵	۲,۱۰۱,۱۱۵	۲,۵۸۹,۶۰۶	۲,۵۸۹,۶۰۶	۲,۵۸۹,۶۰۶	۲,۳۵۴,۱۹۵	۳,۷۱۶,۳۹۹	۳,۵۶۸,۳۸۰
ارزش بازار (هزار میلیارد ریال)	۹۵,۶۶۹	۱۱۷,۳۰۱	۱۲۰,۵۸۳	۱۲۰,۵۸۳	۱۳۲,۱۷۴	۱۱۴,۳۱۳	۱۶۶,۱۰۴	-

مأخذ: گزارش‌های مختلف بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، مرکز آمار ایران و بورس اوراق بهادار تهران
* بر اساس گزارش‌های اوپک (منابع ثانویه)

** به دلیل محدودیت در دسترسی به داده‌های نرخ تورم، آمار زمستان ۱۴۰۴ مربوط به مرکز آمار ایران و مابقی مربوط به بانک مرکزی ایران است.

*** از ۱ بهمن ۱۴۰۳ به بعد بازار ارز تجاری جایگزین ارز نیما شد و از ۲۶ آذر ۱۴۰۴ تالار دوم به آن افزوده شد و در نهایت از ۱۵ دی یکسان‌سازی نرخ ارز صورت گرفت و تالارهای اول و دوم برچیده شدند.

مقدمه

گزارش حاضر همگام با بررسی آخرین تحولات اقتصاد ایران به تفکیک بخش‌های مختلف، در آغاز به تحلیل اثرات ناشی از جنگ دوم آمریکا و اسراییل علیه ایران بر روابط ایران با کشورهای منطقه پرداخته است. در بخش واقعی، رشد و تغییرات تولید ناخالص داخلی در پاییز سال ۱۴۰۴ بر اساس گزارش مرکز آمار ایران مورد بررسی قرار گرفته و در ادامه این بخش آمار صادرات، تولید و قیمت نفت خام سنگین ایران در یازده ماهه نخست سال ۱۴۰۴ ارایه شده است. شاخص‌های بازار کار ایران در پاییز ۱۴۰۴ در بخش سوم گزارش پوشش داده شده‌اند.

تغییرات شاخص‌های قیمت مصرف‌کننده بر اساس گزارش مرکز آمار ایران به صورت ماهانه، نقطه‌به‌نقطه و سالانه در زمستان ۱۴۰۴ همچنین روند تحولات شاخص قیمت تولیدکننده بر اساس آمار بانک مرکزی و مرکز آمار ایران در پاییز ۱۴۰۴ در بخش چهارم مورد توجه قرار گرفته است.

بخش پنجم گزارش، تحولات ترازپرداخت‌ها را در شش ماهه نخست ۱۴۰۴ بر اساس آمار بانک مرکزی و تحولات تجارت گمرکی کشور را در ده ماهه نخست سال ۱۴۰۴ بر اساس آمار گمرک جمهوری اسلامی ایران پوشش داده است. در بخش ششم گزارش به تحولات روزانه قیمت دلار آمریکا در برابر ریال ایران در زمستان ۱۴۰۴ در بازار آزاد و مرکز مبادله ارز و طلای ایران پرداخته شده است.

بخش هفتم گزارش، تحولات متغیرهای پولی و اعتباری را به تفکیک پایه پولی، حجم پول، شبه پول و نقدینگی و خلاصه وضعیت دارایی‌ها و بدهی‌های سیستم بانکی را تا پایان آذر ۱۴۰۴ و مانده سپرده‌ها و تسهیلات بانکی و نهایتاً تسهیلات اعطایی سیستم بانکی را به تفکیک بخش‌های مختلف اقتصاد در نه ماهه اول ۱۴۰۴ نشان می‌دهد.

در هشتمین بخش گزارش، قانون بودجه سال ۱۴۰۵ و عملکرد درآمدهای مالیاتی در هشت ماهه نخست ۱۴۰۴ به همراه فروش اوراق بدهی دولتی در کل سال ۱۴۰۴ مورد بررسی قرار گرفته است. تحولات متغیرهای اصلی بازار سرمایه در بخش نهم گزارش نشان داده شده و گزارش در قسمت سایر تحولات به بررسی اثر بسته شدن تنگه هرمز بر عرضه انرژی پرداخته است.

۱. تحولات اثرگذار اقتصاد جهانی

بی‌تردید سال ۱۴۰۴ را می‌توان یکی از پرافت‌وخیزترین سال‌ها برای ایران در ۵۰ سال اخیر دانست. در سال ۱۴۰۴ که ایران درگیر دو جنگ (خرداد و اسفند) شد، بسیاری از روابط سیاسی به خصوص در جنگ دوم آمریکا و اسرائیل علیه ایران دستخوش تغییر شد و با توجه به فراگیر شدن آتش جنگ در کشورهای عربی به دلیل وجود پایگاه‌های نظامی ایالات متحده در آنها، روابط ایران با کشورهای همسایه به شدت تحت تأثیر قرار گرفت.

به هر حال شرایط پیش‌آمده باعث وارد آمدن شوک بزرگی به روابط بین ایران و امارات متحده شده و این که این روابط در آینده و حتی پس از اعلام آتش‌بس تا چه حد احیا شود مبهم خواهد بود. به موازات، در میان جنگ دوم آمریکا و اسرائیل علیه ایران، ترکیه کشوری بود که به طور هنرمندانه‌ای توانست تنش خود با ایران را در کمترین سطح ممکن نگه داشته و حتی در کنار پاکستان، در راستای میانجیگری برای پایان جنگ تلاش کند. بنابراین ترکیه که از دوران پهلوی اول و پس از فروپاشی امپراتوری عثمانی روابط نزدیکی با ایران داشته می‌تواند در مناسبات مالی و تجاری آتی ایران تأثیرگذار باشد. به عنوان مثال اصلاح قانون ثبت شرکت‌ها در ترکیه در سال ۲۰۲۶ و عدم نیاز به شریک ترک برای ثبت انواع شرکت‌ها می‌تواند موجب کاهش نقش امارات در مراودات مالی بین‌المللی ایران به نفع ترکیه - به رغم مالیات بیشتر ترکیه نسبت به کشور امارات - شود. البته مناسبات آتی ایران و آمریکا، روشن شدن وضعیت عبور و مرور کشتی‌ها در تنگه هرمز و لغو یا ابقای تحریم‌های اقتصادی ایران، جملگی از مواردی هستند که می‌توانند روابط تجاری و مالی ایران با همسایگانش را به شدت تحت تأثیر قرار دهند.

در میان کشورهای عرب حاشیه خلیج فارس، تحولات روابط سیاسی و تجاری با امارات متحده عربی بسیار حایز اهمیت است. آمار تجارت گمرکی ایران نشان می‌دهد امارات متحده عربی طی سالیان متمادی همواره بین پنج شریک اول تجاری ایران از نظر حجم و ارزش تجارت (صادرات و واردات) قرار داشته است. به علاوه، نقش مهم این کشور به عنوان واسطه‌ای مهم در مراودات مالی بین‌المللی ایران به ویژه در سال‌های تحریم اقتصادی ایران نیز شایان توجه است. این رابطه تنگاتنگ تجاری و مالی را می‌توان از طرفی به ارتباط نزدیک بین دو کشور پس از استقلال امارات متحده عربی از ۱۹۷۱ به بعد و از سوی دیگر به سهولت بستر سرمایه‌گذاری و ثبت شرکت در این کشور نسبت داد. از جمله مزایای ثبت شرکت در این کشور عدم نیاز به حضور شریک اماراتی برای ثبت شرکت مسئولیت محدود و شرکت واردات و صادرات، سرعت و سهولت ثبت آنها و معافیت مالیاتی بر اساس درآمد شرکت‌ها است. با این حال در پی حملات ایران به پایگاه‌های آمریکا در این کشور، امارات در ابتدا رویکردی سخت نسبت به لغو اقامت ایرانیان در پیش گرفت که البته اندکی بعد از مواضع خود عقب نشست.

۲. بخش واقعی

آخرین آمار منتشرشده حساب‌های ملی از سوی مرکز آمار ایران در زمان تهیه این گزارش از رشد مثبت اقتصادی ۱/۰ درصدی در نه ماهه نخست و ۲/۸ درصدی در پاییز سال ۱۴۰۴ حکایت دارد. شایان ذکر است که برای محاسبه تولید به قیمت ثابت در گزارش مرکز آمار ایران از سال پایه ۱۴۰۰ استفاده شده است.

از سوی دیگر، از مجموع رشد اقتصادی ۲/۸ درصدی ثبت شده در پاییز ۱۴۰۴، حدود ۲/۰ واحد درصد آن به روند مثبت فعالیت‌های بخش صنایع و معادن مربوط می‌شود. همچنین بررسی روند رشد اقتصادی در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۴ نیز حاکی از نقش قابل توجه گروه صنایع و معادن در تحقق رشد اقتصادی است، به گونه‌ای که این گروه در دوره مذکور با ثبت رشد ۱/۴ درصدی، حدود ۰/۷ واحد درصد در رشد اقتصادی نه ماهه نخست ۱۴۰۴ سهم داشته است. این موضوع نشان‌دهنده اهمیت فعالیت‌های صنعتی و معدنی (شامل استخراج نفت و گاز طبیعی) در شکل‌گیری روند رشد اقتصادی کشور در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۴ است. در زیرمجموعه گروه صنایع و معادن، زیربخش‌های «صنایع» و «معادن» به ترتیب سهم مثبت ۴/۰ واحد درصدی و ۱/۵ واحد درصدی از رشد اقتصادی در فصل پاییز سال ۱۴۰۴ داشته‌اند تا کل ارزش افزوده گروه صنایع و معادن به قیمت‌های ثابت سال ۱۴۰۰ با انبساط ۳/۶ درصدی در پاییز ۱۴۰۴ روبه‌رو شود. بررسی عملکرد این گروه در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۴ نشان می‌دهد که سهم این دو زیربخش از رشد اقتصادی متفاوت بوده، به گونه‌ای که زیربخش معادن با رشد اقتصادی ۳/۲ درصدی، سهم مثبت ۸/۰ واحد درصدی از رشد اقتصادی در این دوره داشته، در حالی که زیربخش صنایع با رشد اقتصادی منفی ۳/۰ درصدی، باعث کاهش ۱/۰ واحد درصدی رشد اقتصادی شده است. در نتیجه این تحولات، ارزش افزوده گروه صنایع و معادن در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۴ به قیمت‌های ثابت سال ۱۴۰۰ افزایش ۱/۴ درصدی را نسبت به مدت مشابه سال قبل از آن تجربه کرده است. زیربخش معادن خود به دو زیرمجموعه «استخراج نفت و گاز طبیعی» و «سایر معادن» تفکیک می‌شود که در فصل پاییز سال ۱۴۰۴ به ترتیب انبساط‌های ۶/۱ درصدی و ۵/۳ درصدی را تجربه کرده‌اند. بنابراین در گزارش مرکز آمار ایران، گروه صنایع و معادن شامل زیربخش استخراج نفت و گاز طبیعی نیز می‌شود و این زیربخش در فصل پاییز سال ۱۴۰۴ سهم مثبت ۱/۴ واحد درصدی از رشد اقتصادی داشته است. با این حال در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۴، رشد زیربخش استخراج نفت و گاز طبیعی ۳/۲ درصد عنوان شده است که سهم حدود ۸/۰ واحد درصدی از کل رشد اقتصادی در این دوره داشته است. زیربخش «تأمین آب و برق» به عنوان یکی از زیرمجموعه‌های گروه صنعت، در فصل پاییز سال ۱۴۰۴ با انقباض ۶/۷ درصدی در ارزش افزوده به قیمت‌های ثابت مواجه شده است. با وجود این کاهش، به دلیل سهم نسبتاً محدود این زیربخش در تولید ناخالص داخلی، اثر آن بر رشد اقتصادی در این فصل تنها منفی ۰/۴ واحد درصد بوده است.

در فصل پاییز ۱۴۰۴، همه بخش‌های اصلی اقتصاد به غیر از بخش کشاورزی رشدهای مثبت را تجربه کردند. گروه کشاورزی در این فصل مانند سایر فصول سال ۱۴۰۴ با رشد منفی همراه بوده و انقباض ۲/۹ درصدی را تجربه کرده است. در مقابل، گروه‌های «صنایع و معادن» و «خدمات» به ترتیب رشدهای مثبت ۳/۶ درصدی و ۲/۶ درصدی را تجربه کرده‌اند. بدین ترتیب، رشد اقتصادی در فصل پاییز سال ۱۴۰۴ در حدود ۲/۸ درصد ثبت شده است که حدود ۲/۰ واحد درصد از آن مرهون بخش صنایع و معادن بوده است. با این حال به دلیل رشد اقتصادی ناچیز ۰/۲ درصدی در نیمه نخست سال ۱۴۰۴، رشد اقتصادی در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۴ از ۱/۰ درصد فراتر نرفته است. همچنین بخش عمده رشد اقتصادی در هر سه فصل ابتدایی سال ۱۴۰۴ و در نتیجه در نه ماهه نخست این سال مربوط به گروه‌های «صنایع و معادن» و «خدمات» بوده است. در واقع در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۴ گروه صنایع و معادن (با رشد ۱/۴ درصدی) و گروه خدمات (با رشد ۱/۴ درصدی) به ترتیب سهم ۰/۷ واحد درصدی و ۵/۰ واحد درصدی از رشد اقتصادی داشته‌اند. این در حالی است که گروه کشاورزی (با رشد منفی ۳/۰ درصد) در این مدت باعث کاهش ۲/۰ واحد درصدی رشد اقتصادی شده است.

در گزارش حساب‌های ملی مرکز آمار ایران، گروه کشاورزی صرفاً به دو زیرمجموعه با عناوین «کشاورزی، شکار و جنگلداری» و «ماهیگیری» دسته‌بندی می‌شود. ارزش افزوده زیرگروه ماهیگیری که سهم بسیار ناچیزی در تولید ناخالص داخلی دارد، معمولاً با نوسان زیاد همراه بوده و تغییرات آن وابستگی چندانی به تغییرات سایر بخش‌های حساب‌های ملی ندارد. این زیرگروه در فصل پاییز سال ۱۴۰۴ به قیمت‌های ثابت معادل ۳/۰ درصد رشد داشته است. از طرفی زیرگروه کشاورزی، شکار و جنگلداری در این مدت به دلیل خشکسالی با انقباض ۳/۵ درصدی روبه‌رو شده است. در نهایت، گروه کشاورزی با رشد منفی ۲/۹ درصدی همراه شده و سهم منفی ۰/۲ واحد درصدی از رشد اقتصادی فصل پاییز سال ۱۴۰۴ داشته است. به این ترتیب سهم بخش کشاورزی از تولید ناخالص داخلی به قیمت‌های جاری در فصل پاییز ۱۴۰۴ به حدود ۶/۵ درصد تقلیل یافته که نسبت به پاییز سال ۱۴۰۳، حکایت از کاهش ۰/۴ واحد درصدی دارد. به طور مشابه در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۴ رشد زیربخش ماهیگیری معادل مثبت ۴/۶ درصد و رشد زیربخش کشاورزی، شکار و جنگلداری معادل منفی ۳/۴ درصد ارزیابی شده است. در نهایت، سهم بخش کشاورزی از تولید ناخالص داخلی به قیمت‌های جاری در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۴ به حدود ۹/۵ درصد رسیده که ۸/۰ واحد درصد از دوره مشابه سال ۱۴۰۳ بیشتر است.

جاری در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۴ در آن ایجاد شده است (۴/۰٪ واحد درصد بیشتر از دوره مشابه سال قبل از آن)، طبق گزارش مرکز آمار ایران و از نظر ارزش افزوده ایجاد شده به قیمت‌های ثابت سال ۱۴۰۰ معادل ۷۴ درصد نسبت به نه ماهه نخست سال ۱۴۰۳ رشد کرده است. این در حالی است که این گروه در فصل پاییز سال ۱۴۰۴ با سهم ۴۴/۰ درصدی از کل ارزش افزوده اقتصاد به قیمت‌های جاری، رشد اقتصادی ۲/۶ درصدی را به قیمت‌های ثابت سال ۱۴۰۰ تجربه کرده است. در بین زیرمجموعه‌های این گروه، دو زیربخش «سایر خدمات عمومی، اجتماعی و شخصی» و «عمده و خرده فروشی، هتل و رستوران»، به ترتیب رشدهای منفی ۷۲ درصدی و منفی ۴/۰ درصدی را در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۴ تجربه کرده و سایر زیرمجموعه‌های این بخش در این مدت رشدهای مثبت را ثبت کرده‌اند که بیشترین آن با ۸/۸ درصد به زیرمجموعه «واسطه‌گری‌های مالی» تعلق داشته است تا سهم ۳/۰٪ واحد درصدی از رشد اقتصادی به این زیربخش تعلق گیرد. علاوه بر این، زیربخش‌های «حمل‌ونقل، انبارداری و ارتباطات»، «مستغلات، کرایه و خدمات کسب‌وکار» و «امور عمومی، آموزش، بهداشت و مددکاری» به ترتیب رشدهای مثبت ۷۹ درصدی، ۷۳ درصدی و ۸/۰ درصدی را در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۴ ثبت کرده‌اند. جدول ۱ جزئیات نرخ رشد اقتصادی را برای گروه‌های اصلی اقتصاد کشور بر مبنای گزارش مرکز آمار ایران به تصویر می‌کشد.

این زیربخش در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۴ نیز انقباض ۷/۸ درصدی را تجربه کرده و سهم این زیربخش از رشد اقتصادی در این دوره منفی ۴/۰٪ واحد درصد بوده است. پس از این زیربخش، زیربخش «صنعت» با رشد منفی ۵/۰٪ درصدی در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۴ قرار دارد که با توجه به سهم قابل توجه ۱۸/۲ درصدی آن از ارزش افزوده کل اقتصاد به قیمت‌های جاری، سهم منفی ۱/۰٪ واحد درصدی از رشد اقتصادی در این مدت داشته است. در مقابل، زیربخش «توزیع گاز طبیعی» در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۴ انبساط ۷/۵ درصدی را ثبت کرده است. افزون بر این، زیرگروه «ساختمان» در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۴ رشد اندک ۲/۰٪ درصدی را به ثبت رسانده است. این زیربخش در بهار و پاییز این سال به ترتیب ۴/۰٪ درصد و ۲/۸٪ درصد رشد کرده، اما در تابستان این سال با انقباض ۷/۷ درصدی روبه‌رو شده است. در مجموع، گروه صنایع و معادن در فصل پاییز و نه ماهه نخست سال ۱۴۰۴ به ترتیب ۴۵/۹٪ درصد و ۴۷/۴٪ درصد از تولید ناخالص داخلی به قیمت‌های جاری را به خود اختصاص داده است که این ارقام در مقایسه با دوره‌های مشابه سال ۱۴۰۳ نشان‌دهنده کاهش ۳/۲٪ واحد درصدی در فصل پاییز و ۷/۲٪ واحد درصدی در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۴ است. در گزارش مرکز آمار ایران، این گروه به عنوان بزرگترین بخش اقتصاد کشور دسته‌بندی می‌شود. گروه خدمات که ۴۳/۲ درصد از ارزش افزوده اقتصاد به قیمت‌های

جدول ۱. نرخ رشد تولید ناخالص داخلی و زیرمجموعه‌های آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۴۰۰ (درصد- واحد درصد)

سهم از رشد در نه ماهه نخست ۱۴۰۴	۱۴۰۴			۱۴۰۳		گروه کشاورزی
	نه ماهه نخست	پاییز	تابستان	بهار	سال	
-۰/۲	-۳/۰	-۲/۹	-۳/۲	-۲/۷	۳/۲	۳/۳
۰/۷	۱/۴	۳/۶	۰/۹	-۰/۳	۳/۴	۳/۶
۰/۵	۱/۴	۲/۶	۱/۱	۰/۴	۲/۶	۲/۴
-	۰/۴	۱/۸	-۰/۲	-۰/۵	۲/۱	۲/۲
۱/۰	۱/۰	۲/۸	۰/۵	-۰/۲	۳/۱	۳/۱

مأخذ: مرکز آمار ایران، گزارش نرخ رشد اقتصادی نه ماهه نخست سال ۱۴۰۴

پاییز و نه ماهه نخست سال ۱۴۰۴ داشته‌اند. باید توجه داشت که رشد مصرف بخش دولتی از سال ۱۴۰۰ وارد مدار مثبت شده و تا نه ماهه نخست سال ۱۴۰۴ نیز این روند حفظ شده است. علاوه بر این، طبق گزارش مرکز آمار ایران، تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در فصل پاییز سال ۱۴۰۴ با انقباض ۲/۳ درصدی مواجه شده و در نتیجه سهم منفی ۳/۰٪ واحد درصدی از رشد هزینه ناخالص داخلی (به قیمت‌های ثابت) داشته است. بررسی ترکیب این متغیر نشان می‌دهد که در این فصل تشکیل سرمایه به شکل ساختمان با رشد ۲/۸ درصدی همراه بوده، در حالی که تشکیل سرمایه به شکل ماشین‌آلات رشد منفی ۵/۰ درصدی را تجربه کرده است.

در سمت تقاضای اقتصاد، هزینه‌های مصرفی بخش خصوصی (به قیمت‌های ثابت) در فصل پاییز سال ۱۴۰۴ رشد مثبت ۲/۱ درصدی را به ثبت رسانده و با توجه به سهم ۵۴/۳ درصدی آن از هزینه ناخالص داخلی به قیمت‌های جاری، سهم مثبت ۰/۹٪ واحد درصدی از رشد هزینه ناخالص داخلی (به قیمت‌های ثابت) داشته است. با این حال رشد هزینه‌های مذکور در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۴ معادل منفی ۱/۰ درصد ارزیابی شده است. در نقطه مقابل، رشد مصرف بخش دولتی در فصل پاییز و همچنین در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۴ برابر با ۱/۸ درصد عنوان شده است و این هزینه‌های مصرفی، به ترتیب، سهم ۶/۷ درصدی و ۳/۸ درصدی از هزینه ناخالص داخلی به قیمت‌های جاری در فصل

۱/ درصدی را تجربه کرده است، در حالی که واردات کالاها و خدمات با کاهش قابل توجه ۱۵/۳ درصدی همراه بوده است. همچنین ارزیابی عملکرد تجارت خارجی در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۴ (به قیمت‌های ثابت سال ۱۴۰۰) حاکی از کاهش ۱/۸ درصدی صادرات کالاها و خدمات و به موازات آن، کاهش محسوس ۱۸/۲ درصدی واردات کالاها و خدمات است. این تحولات بیانگر افت همزمان هر دو سوی تجارت خارجی در این دوره و استمرار ضعف در بخش تجارت خارجی کشور است. جدول ۲ نرخ رشد هزینه ناخالص داخلی را به تفکیک اجزای آن و بر اساس گزارش مرکز آمار ایران به تصویر می‌کشد.

در مجموع، عملکرد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۴ حاکی از انقباض ۳٪ درصدی است تا این متغیر سهم منفی ۵٪ واحد درصدی از رشد هزینه ناخالص داخلی داشته باشد. این عملکرد نسبت به دوره مشابه سال ۱۴۰۳ عمدتاً تحت تأثیر کاهش تشکیل سرمایه به شکل ماشین‌آلات بوده است. در واقع در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۴ تشکیل سرمایه به شکل ساختمان رشد اندک ۲٪ درصدی داشته، در حالی که تشکیل سرمایه به شکل ماشین‌آلات با کاهش ۵/۱ درصدی مواجه شده است. عملکرد تجارت خارجی کشور در فصل پاییز سال ۱۴۰۴ (به قیمت‌های ثابت سال ۱۴۰۰) نشان می‌دهد که صادرات کالاها و خدمات رشد ناچیز

جدول ۲. نرخ رشد هزینه ناخالص داخلی و اجزای آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۴۰۰ (درصد)

نه ماهه نخست	۱۴۰۴			سال	۱۴۰۳		
	پاییز	تابستان	بهار		نه ماهه نخست	نه ماهه نخست	
-۰/۱	۲/۱	-۱/۴	-۱/۱	-۰/۱	۰/۰	۰/۰	مصرف خصوصی
۱/۸	۱/۸	۱/۸	۱/۸	۳/۸	۳/۸	۳/۸	مصرف دولتی
-۳/۰	-۲/۳	-۴/۵	-۲/۱	۰/۷	۱/۱	۱/۱	تشکیل سرمایه ثابت ناخالص
-۵/۱	-۵/۰	-۶/۷	-۳/۵	۰/۹	۱/۸	۱/۸	ماشین‌آلات
۰/۲	۲/۸	-۱/۷	۰/۴	۰/۵	۰/۰	۰/۰	ساختمان
							خالص صادرات کالاها و خدمات
-۱/۸	۰/۱	۴/۰	-۸/۸	۷/۲	۱۰/۶	۱۰/۶	صادرات کالاها و خدمات
-۱۸/۲	-۱۵/۳	-۱۶/۷	-۲۳/۳	۲/۴	۴/۷	۴/۷	واردات کالاها و خدمات
-۶/۳	-۲/۹	-۹/۲	-۵/۳	۷/۱	۵/۰	۵/۰	تغییرات موجودی انبار و اشتباهات آماری
۰/۸	۲/۹	۰/۱	-۰/۵	۳/۲	۳/۴	۳/۴	تولید ناخالص داخلی به قیمت بازار

مآخذ: مرکز آمار ایران، گزارش نرخ رشد اقتصادی نه ماهه نخست سال ۱۴۰۴

۲-۱. نفت

نقل و انتقال بخش قابل توجهی از محموله‌های نفتی سایر کشورهای حوزه خلیج فارس، جریان صادرات نفت ایران را بهبود بخشید. همچنین بنا بر ادعای وزیر نفت ایران، این جنگ باعث شد که علاوه بر افزایش قیمت نفت، تخفیف‌های آرایه شده به خریداران نفت ایران به شکل قابل ملاحظه‌ای کاهش یابد.

بنابراین در میانه تحولات جنگ اخیر و نوسان شدید بازار انرژی در منطقه خلیج فارس، نشانه‌هایی از افزایش قابل توجه درآمدهای نفتی ایران مشاهده شد. رسانه تخصصی بازارهای جهانی کوئیبسی لتر^۱ در تحلیل‌های خود گزارش داده است که درآمد نفتی ایران در ماه مارس ۲۰۲۶ در مقایسه با ماه قبل از آن رشد قابل توجهی داشته است. بر اساس برآوردهای این رسانه، درآمد روزانه نفت ایران حدود ۲۵ میلیون دلار افزایش یافته و به حدود ۱۳۹ میلیون دلار در روز رسیده است.

در سال‌های اخیر، اطلاعات رسمی درباره صادرات نفت ایران منتشر نشده و داده‌های موجود عمدتاً از منابع بین‌المللی و برآوردهای مستقل به دست می‌آیند. یکی از منابع در این حوزه، پایگاه اینترنتی تانکر ترکرز^۱ است که میانگین صادرات نفت خام ایران در ماه‌های ژانویه و فوریه ۲۰۲۶ (تقریباً مطابق با دی و بهمن ۱۴۰۴) را به ترتیب حدود ۱/۵ و ۲/۲ میلیون بشکه در روز برآورد کرده است که این ارقام نسبت به ماه‌های مشابه سال ۲۰۲۵، به ترتیب از رشدهای ۱۶/۸ درصدی و ۲۹/۰ درصدی حکایت دارند. پس از این مقطع و با وقوع دوباره جنگ در ایران، برخلاف انتظار صادرات نفتی ایران دچار بهبود مقطعی شد، به گونه‌ای که بنا بر ادعای اکونومیست، ایران در پایان سال ۱۴۰۴ و ابتدای سال ۱۴۰۵، حدود ۲/۴ تا ۲/۸ میلیون بشکه نفت در روز صادر کرده است. این مهم را می‌توان به تبعات بسته شدن تنگه هرمز و نیاز جهان به تأمین نفت نسبت داد. در واقع، تداوم عبور نفت‌کش‌های ایرانی از تنگه هرمز، در کنار محدودیت عبور و

۱. تانکر ترکرز یک سرویس آنلاین مستقل است که به دریایی و گزارش‌گیری از حمل و نقل نفت خام و میعانات گازی در نقاط جغرافیایی مختلف می‌پردازد. این وبسایت از داده‌های ماهواره‌ای روزانه، تصاویر ساحلی و اطلاعات آی‌آی‌اس (سیستم شناسایی خودکار) برای تحلیل‌ها و گزارش‌های صادرات دریایی استفاده می‌کند.

2. Kobeissi Letter

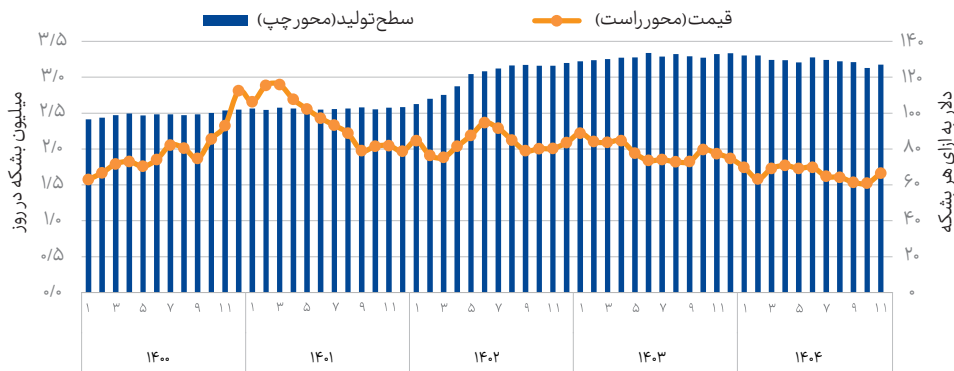
در بازارهای جهانی، بخشی از فشار تحریم‌ها بر محموله‌های نفتی ایران را به طور موقت کاهش دهد - به ویژه در مورد نفتی که پیش‌تر روی نفت‌کش‌ها در دریا بارگیری شده بود.

انتشار رسمی آمار تولید نفت کشور تقریباً از همان اوایل دور جدید تحریم‌ها در سال ۱۳۹۷ مختل شد و بهترین آمار در دسترس آن مربوط به گزارش‌های اوپک است که از منابع ثانویه دریافت می‌شود. بر اساس این گزارش‌ها، متوسط تولید نفت خام کشور در ماه فوریه ۲۰۲۶ (تقریباً مطابق با بهمن ۱۴۰۴)، به حدود ۳/۲ میلیون بشکه در روز رسیده که نسبت به ماه مشابه سال قبل، کاهش ۴/۴ درصدی را نشان می‌دهد. به دلیل محدودیت‌های فنی و فرسودگی تجهیزات و چاه‌های نفتی، تولید نفت ایران به حد بالای خود رسیده و افزایش بیشتر تولید نفت ایران در کوتاه‌مدت قابل دستیابی به نظر نمی‌رسد. نمودار ۱ متوسط تولید روزانه نفت خام و متوسط قیمت نفت سنگین ایران را از ابتدای سال ۱۴۰۰ تا بهمن سال ۱۴۰۴ نشان می‌دهد.

از سوی دیگر بخشی از این بهبود درآمد به تغییر در قیمت‌گذاری نفت خام ایران مربوط می‌شود. بر اساس این گزارش نفت خام سبک ایران در حال حاضر تنها حدود ۲ دلار پایین‌تر از شاخص جهانی برنت معامله می‌شود، این در حالی است که پیش از آغاز درگیری‌ها، فاصله قیمتی آن با برنت حدود ۱۰ دلار بود. کاهش این تخفیف قیمتی در کنار افزایش جهانی قیمت نفت، عملاً موجب افزایش ارزش هر بشکه نفت صادراتی ایران در بازارهای جهانی شده است.

همچنین این رسانه ادعا می‌کند که ایران از محل عبور کشتی‌های تجاری از تنگه هرمز درآمدهای جانبی کسب می‌کند. طبق گزارش‌ها برای هر کشتی تجاری که از این آبراه راهبردی عبور می‌کند، عوارضی تا سقف ۲ میلیون دلار دریافت می‌شود که می‌تواند منبع درآمدی مکمل در شرایط بحرانی برای اقتصاد ایران محسوب شود. تمامی این تحولات در شرایطی رخ می‌دهد که ایالات متحده آمریکا تلاش کرد برای جلوگیری از جهش شدید قیمت نفت

نمودار ۱. متوسط تولید روزانه نفت خام و متوسط قیمت نفت سنگین ایران

مأخذ: گزارش‌های ماهانه اوپک از بازار نفت، آمار تولید بر اساس منابع ثانویه یادداشت: داده‌های موجود در گزارش اوپک بر اساس ماه‌های میلادی بوده که در اینجا به طور تقریبی با ماه‌های شمسی جایگزین شده است.

این ماه رسید - رشدی که از سال ۱۹۸۸ تاکنون سابقه نداشته است، با این وجود در ابتدای آوریل بخشی از این افزایش تحت تأثیر گمانه‌زنی‌ها درباره تحولات سیاسی و امنیتی برای دستیابی به توافق اصلاح شد و قیمت‌ها تا حدود ۱۰۴ دلار تعدیل شد. قیمت آتی نفت (قیمت نفت برای تحویل در ماه‌های آتی) نیز به طور قابل ملاحظه‌ای افزایش یافت و بنابر گزارش بلومبرگ، حتی به مرز ۱۴۰ دلار در هر بشکه رسید.

این تحولات نشان می‌دهند که بازار جهانی نفت در دوره اخیر بیش از هر زمان دیگری نسبت به ریسک‌های ژئوپلیتیکی حساس شده و قیمت‌ها نه تنها به متغیرهای بنیادین عرضه و تقاضا بلکه به جریان اخبار و انتظارات مرتبط با تحولات منطقه‌ای واکنش سریع نشان می‌دهند. در چنین شرایطی کاهش فاصله قیمتی نفت ایران با شاخص‌هایی مانند برنت، همراه با افزایش ریسک‌های عرضه برای برخی تولیدکنندگان منطقه، محیطی متفاوت از دوره‌های پیش از آغاز بحران برای ایران ایجاد کرده است، اگرچه سایه جنگ و حمله به زیرساخت‌ها تهدیدی حیاتی در این زمینه برای ایران محسوب می‌شود.

تحولات ژئوپلیتیکی اخیر و افزایش نااطمینانی‌های امنیتی در منطقه موجب تغییر مسیر معمول قیمت‌های نفت شده و نقش ریسک‌های عرضه را در شکل‌دهی به روند بازار پررنگ‌تر کرده است. این تغییرات در حالی رخ می‌دهند که در دوره‌های پیشین، عواملی همچون روند تقاضای چین، سیاست‌های مدیریت عرضه در اوپک پلاس و جهت‌گیری سیاست پولی آمریکا مهمترین متغیرهای اثرگذار بر قیمت نفت به شمار می‌رفتند.

طبق گزارش اوپک، متوسط قیمت نفت خام سنگین ایران که در ماه‌های ژانویه و فوریه ۲۰۲۶ (تقریباً مطابق با دی و بهمن ۱۴۰۴) به ترتیب معادل ۶۰/۹ دلار و ۶۶/۶ دلار بوده که نسبت به ماه‌های مشابه سال قبل از کاهش‌های به ترتیب ۲۳/۶ درصدی و ۱۴/۰ درصدی حکایت دارد. با این حال شرایط بازار پس از آغاز جنگ در اسفند ۱۴۰۴، دستخوش دگرگونی قابل توجهی شده است. بازار جهانی نفت در ماه مارس ۲۰۲۶ یکی از شدیدترین جهش‌های قیمتی چند دهه اخیر را تجربه کرد و نرخ نفت برنت با رشد حدود ۶۰ درصدی به سطح ۱۱۸ دلار در هر بشکه در پایان

۳. بازار نیروی کار

بر اساس جدیدترین گزارش مرکز آمار ایران از بازار نیروی کار، در پاییز ۱۴۰۴ نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر با افزایش‌های ۰/۶ واحد درصدی و ۰/۴ واحد درصدی به ترتیب نسبت به فصل مشابه سال ۱۴۰۳ و فصل تابستان سال ۱۴۰۴، به ۷/۸ درصد رسیده است. این افزایش نرخ بیکاری در حالی اتفاق افتاده است که نرخ مشارکت اقتصادی در پاییز ۱۴۰۴ نسبت به فصل مشابه سال قبل از آن با کاهش ۰/۵ واحد درصدی مواجه شده است. یعنی با وجود خروج بخشی از افراد از بازار کار، همچنان نرخ بیکاری افزایش یافته است. همچنین نسبت اشتغال (نسبت تعداد افراد شاغل به کل جمعیت در سن کار) در فصل پاییز سال ۱۴۰۴ نسبت به فصل مشابه سال ۱۴۰۳ با کاهش ۰/۷ واحد درصدی مواجه شده و این در حالی است که سهم اشتغال ناقص (کار کمتر از ۴۴ ساعت در هفته) رقم ۷/۹ درصد را در این فصل ثبت کرده است که نسبت به فصل مشابه سال قبل از آن افزایش ۰/۵ واحد درصدی را نشان می‌دهد. با وجود این شرایط نامساعد در بازار کار، نرخ بیکاری فارغ‌التحصیلان آموزش عالی در همین دوره نسبت به مدت مشابه سال قبل از آن ۰/۴ واحد درصد بهبود یافته و به ۱۰/۷ درصد در پاییز ۱۴۰۴ کاهش یافته است.

است. افزون بر این، در پاییز ۱۴۰۴ از کل بیکاران کشور، حدود ۳۹/۲ درصد دارای تحصیلات دانشگاهی بوده که این نسبت در مقایسه با پاییز سال ۱۴۰۳ کاهش ۳/۹ واحد درصدی داشته است. همچنین از ۸۲۱/۲ هزار نفر دارای تحصیلات عالی بیکار در فصل پاییز سال ۱۴۰۴، ۴۵/۰ درصد را مردان و ۵۵/۰ درصد را زنان تشکیل می‌دهند.

علاوه بر این، در این فصل نسبت به فصل مشابه سال قبل از آن، در مجموع ۸۱۵/۲ هزار نفر به جمعیت در سن کار کشور افزوده شده که سهم مردان و زنان از این مقدار به ترتیب ۴۸/۷ درصد (۳۹۷/۲ هزار نفر) و ۵۱/۳ درصد (۴۱۸/۰ هزار نفر) بوده است. از طرفی، در همین مدت حدود ۱۲۶/۸ هزار نفر از جمعیت فعال کاسته شده است که این مهم به کاهش حدود ۷/۰ درصدی جمعیت فعال زنان (معادل ۲۸۷/۶ هزار نفر) نسبت به پاییز سال ۱۴۰۳ برمی‌گردد. در مقابل و در همین مدت، حدود ۱۶۰/۸ هزار نفر به جمعیت فعال مردان اضافه شده است. بر این اساس، از کل جمعیت در سن کار کشور در فصل پاییز سال ۱۴۰۴، معادل ۴۰/۷ درصد فعال بوده‌اند که در مقایسه با فصل مشابه سال ۱۴۰۳ از کاهش ۰/۵ واحد درصدی نرخ مشارکت حکایت دارد. این نرخ پایین عمدتاً از جانب جمعیت بانوان کشور ایجاد شده است. به طوری که از جمعیت ۳۳/۲ میلیون نفری زنان ۱۵ ساله و بیشتر در ایران، تنها ۴/۵ میلیون نفر قابلیت و تمایل به انجام کار داشته‌اند. به عبارت دیگر نرخ مشارکت اقتصادی بانوان در فصل پاییز ۱۴۰۴ تنها ۱۳/۶ درصد بوده و از همین جمعیت اندک ۴/۵ میلیون نفری زنان مایل به کار نیز صرفاً حدود ۳/۸ میلیون نفر موفق به پیدا کردن شغل شده‌اند.

در پاییز ۱۴۰۴ نرخ بیکاری برای مردان ۶/۱ درصد و برای زنان ۱۶/۰ درصد گزارش شده است. به این ترتیب نسبت به فصل مشابه سال ۱۴۰۳، نرخ بیکاری برای مردان و زنان به ترتیب ۰/۲ واحد درصد و ۲/۳ واحد درصد افزایش داشته است. در این مدت حدود ۱۲۶/۸ هزار نفر از جمعیت شاغل کشور کاسته شده است. در واقع، با وجود افزایش ۱۶/۸ هزار نفری جمعیت مردان شاغل، جمعیت زنان شاغل با کاهش ۲۸۷/۶ هزار نفری همراه بوده است. با این حال به دلیل رشد بیشتر کل جمعیت مردان در سن کار (۱۵ ساله و بیشتر) از رشد تعداد شاغلین مرد، نسبت اشتغال در میان مردان با کاهش ۰/۳ واحد درصدی نسبت به پاییز ۱۴۰۳ مواجه شده و به ۶۳/۷ درصد در پاییز ۱۴۰۴ رسیده است. همچنین، نسبت اشتغال در میان زنان با کاهش ۱/۰ واحد درصدی در همین مدت به ۱۷/۵ درصد کاهش یافته است. در مجموع نسبت اشتغال با افت ۰/۷ واحد درصدی نسبت به پاییز ۱۴۰۳ به ۳۷/۵ درصد تقلیل یافته است.

از مجموع جمعیت ۲/۱ میلیون نفری بیکار کشور در پاییز سال ۱۴۰۴، معادل ۱/۵ میلیون نفر جوانان ۱۸ تا ۳۵ ساله بوده‌اند و نرخ بیکاری برای این بازه سنی ۱۵/۹ درصد محاسبه شده است که نسبت به پاییز سال ۱۴۰۳، افزایش قابل توجه ۱/۶ واحد درصدی را نشان می‌دهد. همچنین حدود ۸۲۱/۲ هزار نفر دارای تحصیلات عالی در این فصل بیکار بوده‌اند که بیانگر نرخ بیکاری ۱۰/۷ درصدی برای این گروه است. این نرخ برای مردان و زنان تحصیل‌کرده به ترتیب برابر ۶/۹ درصد و ۱۹/۰ درصد بوده است. نرخ بیکاری مردان تحصیل‌کرده نسبت به پاییز سال ۱۴۰۳ با کاهش ۰/۵ واحد درصدی همراه شده، اگرچه نرخ بیکاری زنان تحصیل‌کرده نسبت به پاییز سال ۱۴۰۳ تغییری نداشته

حالی که خواهان و آماده انجام کار بیشتر بوده‌اند. در پاییز ۱۴۰۴ حدود ۲۰ میلیون نفر معادل ۷/۹ درصد از جمعیت شاغل، بازار نیروی کار دارای اشتغال ناقص بوده‌اند که ۵/۵٪ واحد درصد نسبت به پاییز سال ۱۴۰۳ افزایش داشته است. جدول ۳ برخی شاخص‌های مهم بازار کار کشور را در پاییز ۱۴۰۴ با فصل مشابه سال ۱۴۰۳ مقایسه می‌کند.

از حدود ۲۴/۹ میلیون نفر شاغل در پاییز ۱۴۰۴، ۵۳/۲ درصد از آنها در بخش خدمات، ۳۳/۲ درصد در بخش صنعت و مابقی (۱۳/۶ درصد) در بخش کشاورزی مشغول بوده‌اند. اشتغال بخشی از این جمعیت به اصطلاح ناقص بوده است، به این معنی که به دلایل اقتصادی نظیر افت تولید یا مانند آن، کمتر از ۴۴ ساعت در هفته کار کرده‌اند، در

جدول ۳. شاخص‌های اصلی بازار کار ایران به تفکیک جنسیت برای جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر

پاییز ۱۴۰۳		پاییز ۱۴۰۴				
کل	مرد	زن	کل	مرد	زن	
۴۱/۲	۶۸/۰	۱۴/۵	۴۰/۷	۶۷/۸	۱۳/۶	نرخ (درصد)
۲۶/۹	۲۲/۲	۴/۷	۲۶/۹	۲۲/۴	۴/۵	تعداد (میلیون نفر)
۳۸/۲	۶۴/۰	۱۲/۵	۳۷/۵	۶۳/۷	۱۱/۵	نسبت (درصد)
۲۵/۰	۲۰/۹	۴/۱	۲۴/۹	۲۱/۱	۳/۸	تعداد (میلیون نفر)
۷/۲	۵/۹	۱۳/۷	۷/۸	۶/۱	۱۶/۰	نرخ (درصد)
۲/۰	۱/۳	۰/۶	۲/۱	۱/۴	۰/۷	تعداد (میلیون نفر)
۱۴/۳	۱۱/۶	۲۴/۱	۱۵/۹	۱۲/۶	۲۷/۹	نرخ (درصد)
۱/۴	۰/۹	۰/۵	۱/۵	۰/۹	۰/۶	تعداد (میلیون نفر)
۱۱/۱	۷/۴	۱۹/۰	۱۰/۷	۶/۹	۱۹/۰	نرخ (درصد)
۰/۸	۰/۴	۰/۵	۰/۸	۰/۴	۰/۵	تعداد (میلیون نفر)
۷/۴	۸/۰	۴/۲	۷/۹	۸/۴	۴/۹	سهم جمعیت دارای اشتغال ناقص زمانی (درصد)
۶۵/۴	۳۲/۷	۳۲/۸	۶۶/۳	۳۳/۱	۳۳/۲	جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر (میلیون نفر)

مأخذ: مرکز آمار ایران، چکیده نتایج طرح آمارگیری نیروی کار در پاییز ۱۴۰۴

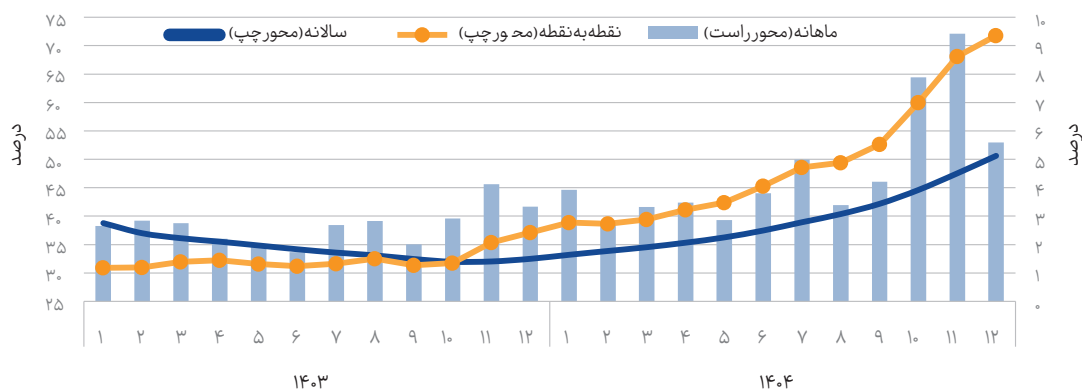
سامانه‌های تأمین و توزیع انرژی، تأسیسات نفت و گاز و صنایع وابسته می‌تواند از طریق کاهش ظرفیت عملیاتی بنگاه‌ها، ایجاد وقفه در زنجیره‌های تأمین و محدود شدن فعالیت واحدهای تولیدی و خدماتی، به طور مستقیم و غیرمستقیم بر سطح اشتغال اثرگذار باشد. در این میان، بخش‌هایی از اقتصاد که وابستگی بیشتری به زیرساخت‌های انرژی، شبکه‌های لجستیکی و صادرات محصولات انرژی‌بر دارند، ممکن است بیش از سایر بخش‌ها در معرض کاهش سطح فعالیت قرار گیرند. در مجموع، تداوم شرایط مذکور می‌تواند موجب کاهش پویایی بازار کار، افزایش شکنندگی اشتغال و گسترش اشتغال ناقص در برخی بخش‌ها شود و در کوتاه‌مدت و حتی میان‌مدت بر شاخص‌های کلیدی بازار کار از جمله نرخ اشتغال، نرخ مشارکت اقتصادی و کیفیت اشتغال اثرگذار باشد.

شایان ذکر است با توجه به آغاز درگیری نظامی آمریکا و اسرائیل علیه ایران از دهه نخست اسفندماه ۱۴۰۴، انتظار می‌رود پیامدهای ناشی از افزایش نااطمینانی‌های اقتصاد کلان و ایجاد اختلال در برخی فعالیت‌های اقتصادی، بر شاخص‌های بازار کار کشور در ماه‌های آتی اثر جدی بر جای گذارد. در چنین شرایطی، افزایش ریسک در محیط کلان اقتصادی معمولاً با احتیاط بیشتر بنگاه‌های اقتصادی در تصمیم‌گیری‌های مرتبط با سرمایه‌گذاری، توسعه ظرفیت تولید و جذب نیروی کار همراه می‌شود - موضوعی که به کاهش سرعت ایجاد فرصت‌های شغلی جدید منجر می‌شود. به این مهم باید صنایع و خدماتی را افزود که به طور مستقیم هدف حملات بوده‌اند، یا به دنبال اعمال محدودیت در ارتباطات اینترنتی، به شدت آسیب دیده‌اند. از سوی دیگر، هرگونه اختلال در زیرساخت‌های حیاتی اقتصاد از جمله شبکه‌های حمل و نقل،

۴. قیمت‌ها و تورم

بر اساس آخرین گزارش مرکز آمار ایران، روند رو به رشد نرخ تورم سالانه مصرف‌کننده در زمستان ۱۴۰۴ شدت گرفت. این نرخ که در دی ۱۴۰۴ به ۴۴/۶ درصد رسیده بود، در نهایت سال ۱۴۰۴ را با ۵۰/۶ درصد به پایان رساند. به موازات، روند افزایشی نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه مصرف‌کننده نیز در زمستان ۱۴۰۴ شتاب گرفت، به طوری که این نرخ از ۶۰/۰ درصد در دی ۱۴۰۴ به ۷۱/۸ درصد در اسفند این سال افزایش یافت. آمار شاخص قیمت مصرف‌کننده از سوی بانک مرکزی نیز در زمان نگارش این گزارش تا بهمن ۱۴۰۴ را پوشش داده و به رغم تفاوت با ارقام گزارش شده از سوی مرکز آمار، روند مشابهی را به تصویر می‌کشد. نمودار ۲ نرخ‌های تورم مصرف‌کننده را در سال‌های ۱۴۰۳ و ۱۴۰۴ بر مبنای گزارش‌های مرکز آمار ایران نشان می‌دهد.

نمودار ۲. نرخ‌های تورم مصرف‌کننده از ابتدای ۱۴۰۳ تا پایان ۱۴۰۴ (بر مبنای سال پایه ۱۴۰۰)

مأخذ: مرکز آمار ایران، شاخص‌های قیمت، شاخص قیمت مصرف‌کننده خانوارهای کل کشور

متناظر در گزارش مرکز آمار ایران دارد. نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه مصرف‌کننده که در گزارش بانک مرکزی، از فروردین ۱۴۰۴ از مرز ۴۰ درصد عبور کرده بود، در دو ماه اول زمستان ۱۴۰۴ به ترتیب به ۵۵/۰ درصد و ۶۲/۲ درصد رسید که نسبت به نرخ‌های متناظر در گزارش مرکز آمار کمتر است. افزایش نرخ‌های تورم مصرف‌کننده به ویژه نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه مصرف‌کننده در زمستان ۱۴۰۴ را می‌توان به طور قابل ملاحظه‌ای به اثر یکسان‌سازی نرخ ارز از نیمه دوم دی ۱۴۰۴ و در پی آن حذف تخصیص ارز با نرخ ترجیحی برای واردات کالاهای اساسی و همچنین به تحولات متغیرهای پولی به ویژه افزایش سیالیت نقدینگی و بروز مشکلات در نظام بانکی در پی وقوع جنگ (و پیش از آن احتمال وقوع جنگ) نسبت داد. تحولات رشد ماهانه نقدینگی به عنوان یکی از مهمترین متغیرهای پولی نشان می‌دهد که از ابتدای سال ۱۴۰۳ به این سو، این متغیر روندی افزایشی را تجربه کرده است. به بیان دقیق‌تر، شرایط خاص اقتصادی کشور و همچنین نااطمینانی‌های ناشی از تنش‌های میان ایران و غرب، سیاست‌گذار پولی را بر آن داشته بود تا برای حمایت از تولید داخلی، دست نظام بانکی را برای خلق اعتبار باز بگذارد.

بر اساس داده‌های مرکز آمار ایران، نرخ تورم سالانه مصرف‌کننده که در طول سال ۱۴۰۳ زیر ۴۰ درصد بود، در بهمن ۱۴۰۳ به کف ۳۲/۰ درصد در آن سال رسید، اما از اسفند همان سال وارد روند افزایشی مستمر شد. این نرخ در آبان ۱۴۰۴ باز هم از ۴۰ درصد عبور کرد و در دی و بهمن ۱۴۰۴ به ترتیب به ۴۴/۶ درصد و ۴۷/۵ درصد رسید و در نهایت سال ۱۴۰۴ را با نرخ ۵۰/۶ درصد به پایان رساند تا رکورد نرخ تورم سالانه در پایان سال از زمان ثبت این داده تاریخی شکسته شود. به علاوه، روند افزایشی نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه مصرف‌کننده در زمستان ۱۴۰۴ نسبت به فصل‌های قبل از آن شدت بیشتری گرفت و از ۶۰/۰ درصد در دی به ۷۱/۸ درصد در اسفند افزایش یافت که ادامه افزایش نرخ تورم سالانه در ماه‌های آتی را در پی خواهد داشت. نرخ تورم ماهانه در زمستان ۱۴۰۴ نسبت به سایر فصل‌های این سال سطوح بالاتری را تجربه کرد و در سه ماه متوالی این فصل به ترتیب به ۷/۹ درصد، ۹/۴ درصد و ۵/۶ درصد رسید.

آمار بانک مرکزی نیز نشان می‌دهد که روند افزایشی نرخ تورم سالانه مصرف‌کننده به زمستان ۱۴۰۴ نیز تسری یافت و در دی و بهمن ۱۴۰۴ به ترتیب به ۴۴/۲ درصد و ۴۶/۳ درصد رسید که تفاوت اندکی با نرخ‌های

به ترتیب با ۳۵/۹ درصد، ۳۴/۹ درصد و ۰/۲ درصد مربوط به «ارتباطات»، «مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها» و «آموزش» بوده است. بررسی نرخ‌های تورم بر اساس ضرایب اهمیت گروه‌های اصلی حاکی از نرخ‌های تورم نقطه‌به‌نقطه سه رقمی برای گروه مهم «خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها» در ماه‌های بهمن و اسفند ۱۴۰۴ بوده که به معنی فشار شدید تورمی بر اقشار مختلف جامعه در تأمین نیازهای اولیه و به ویژه کاهش شدید رفاه اقشار کم‌درآمد است.

برخلاف مرکز آمار ایران، در گزارش بانک مرکزی تنها به نرخ‌های تورم ماهانه گروه‌های دوازده‌گانه سید کالاها و خدمات مصرفی اشاره شده و بر اساس آن در بهمن ۱۴۰۴، بیشترین نرخ تورم ماهانه با ۲۷/۴ درصد مربوط به گروه «دخانیات» و کمترین آن با ۰/۳ درصد مربوط به گروه «تحصیل» بوده است. جدول ۴ نرخ‌های تورم به تفکیک گروه‌های دوازده‌گانه سید کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای کل کشور را بر اساس گزارش مرکز آمار ایران به ترتیب ضریب اهمیت هر یک از آنها از بیشترین به کمترین در اسفند ۱۴۰۴ نشان می‌دهد.

با توجه به آغاز دوباره جنگ از سوی آمریکا و اسرائیل علیه ایران از نهمین روز اسفند ۱۴۰۴ و حمله به بسیاری از زیرساخت‌ها و صنایع، فشار بیشتر بر بانک‌ها جهت اعطای تسهیلات برای نوسازی خرابی‌های ناشی از جنگ نیز بسیار محتمل خواهد بود که طبیعتاً تورم‌های شدیدی را در سال ۱۴۰۵ در پی خواهد داشت. در کنار این مسأله باید به افزایش تقاضای اسکناس که منجر به خروج منابع از سیستم بانکی می‌شود نیز توجه داشت. استقراض احتمالی دولت از بانک مرکزی برای تأمین مخارج جنگ نیز عامل مؤثر دیگری برای تشدید تورم خواهد بود. به همه این موارد باید محدودیت‌های تجاری و تخریب زیرساخت‌ها و ظرفیت‌های تولید را افزود. بررسی نرخ تورم مصرف‌کننده به تفکیک گروه‌های دوازده‌گانه سید کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای کل کشور در گزارش مرکز آمار ایران نشان می‌دهد که در اسفند ۱۴۰۴، بیشترین نرخ تورم سالانه با ۶۸/۳ درصد مربوط به «خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها» و بیشترین نرخ‌های تورم نقطه‌به‌نقطه و ماهانه به ترتیب با ۱۲۵/۱ درصد و ۱۷/۱ درصد متعلق به گروه «دخانیات» بوده است. از سوی دیگر کمترین نرخ تورم سالانه، نقطه‌به‌نقطه و ماهانه

جدول ۴. نرخ تورم سید کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای کشور در اسفند ۱۴۰۴ بر مبنای سال پایه ۱۴۰۰ (درصد)

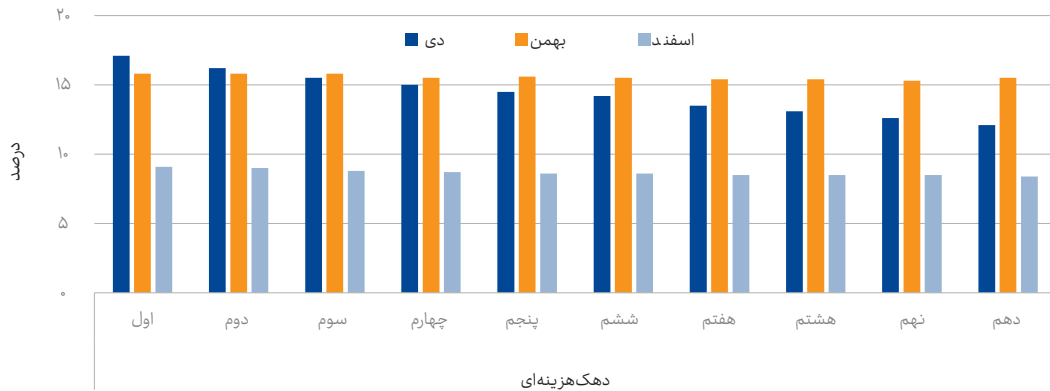
شاخص کل	گروه	نرخ تورم	
		ضریب اهمیت	ماهانه
مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها	۱۰۰/۰۰	۵/۶	۷۱/۸
خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها	۳۶/۱۱	۱/۷	۳۴/۹
حمل و نقل	۲۸/۸۲	۸/۴	۱۱۲/۵
بهداشت و درمان	۸/۹۳	۴/۱	۶۷/۵
پوشاک و کفش	۶/۶۸	۲/۶	۵۹/۰
کالاها و خدمات متفرقه	۴/۵۲	۶/۵	۵۶/۹
مبلمان و لوازم خانگی و نگهداری معمول آنها	۴/۴۲	۶/۷	۹۰/۴
ارتباطات	۴/۴۰	۸/۸	۷۲/۸
هتل و رستوران	۲/۴۱	۳/۵	۵۵/۳
آموزش	۱/۳۵	۵/۷	۷۰/۹
تفریح و فرهنگ	۰/۸۸	۰/۲	۴۴/۷
دخانیات	۰/۸۷	۴/۱	۶۰/۸
	۰/۶۲	۱۷/۱	۱۲۵/۱

مأخذ: مرکز آمار ایران، داده‌ها و اطلاعات آماری، شاخص‌های قیمت، اسفند ۱۴۰۴

دهک‌های پایین هزینه‌ای در تأمین اقلام یادشده نسبت به سایر دهک‌ها در زمستان ۱۴۰۴ بیشتر بوده و این مهم به افزایش نابرابری دامن زده است. نمودار ۳ نرخ تورم ماهانه مجموع دو گروه «خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها» و «دخانیات» را به تفکیک دهک‌های هزینه‌ای در زمستان ۱۴۰۴ نشان می‌دهد.

گزارش مرکز آمار ایران از شاخص قیمت مصرف‌کننده به تفکیک دهک‌های هزینه‌ای نشان می‌دهد که در ۳ ماه متوالی زمستان ۱۴۰۴ بیشترین نرخ‌های تورم ماهانه مصرف‌کننده در «خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها» و «دخانیات» مربوط به ۳ دهک پایین هزینه‌ای و کمترین آن مربوط به دهک دهم بوده است. بر این اساس، فشار تورمی بر

نمودار ۳. نرخ تورم ماهانه خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها و دخانیات در زمستان ۱۴۰۴

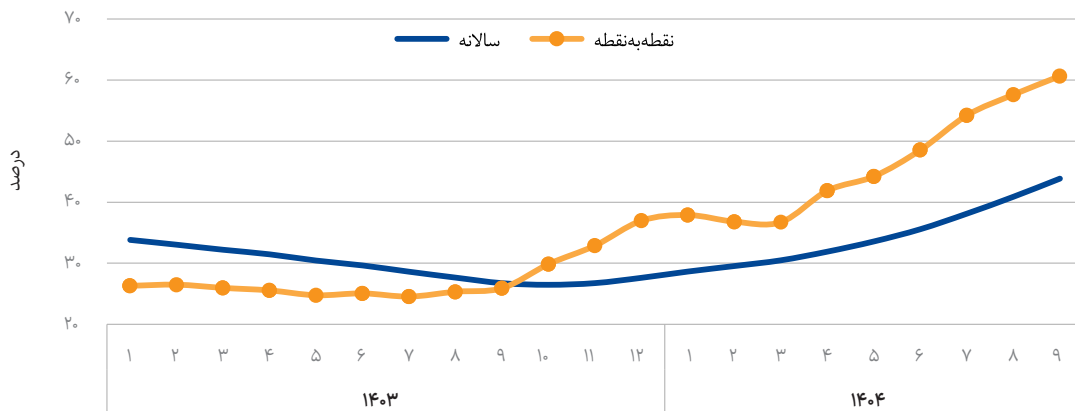

مأخذ: مرکز آمار ایران، داده‌ها و اطلاعات آماری، شاخص‌های قیمت، دی، بهمن و اسفند ۱۴۰۴

نقطه‌به‌نقطه تولیدکننده نیز پس از یک دوره کاهش در بهار ۱۴۰۴، از تیر آن سال روندی فزاینده در پیش گرفت تا به اوج ۶۰/۶ درصد در آذر ۱۴۰۴ برسد. گزارش مرکز آمار نیز حاکی از افزایش نرخ تورم سالانه تولیدکننده به ۴۵/۵ درصد در پایان پاییز ۱۴۰۴ است که به رغم تفاوت مقداری با عدد اعلامی بانک مرکزی، دارای روند تغییرات مشابهی با گزارش آن نهاد پولی است. نمودار ۴ روند تحولات نرخ‌های تورم سالانه و نقطه‌به‌نقطه تولیدکننده را از ابتدای سال ۱۴۰۳ تا پایان پاییز ۱۴۰۴ بر اساس داده‌های بانک مرکزی به تصویر می‌کشد.

آخرین گزارش مرکز آمار ایران از شاخص قیمت تولیدکننده با تواتر فصلی و آخرین آمار بانک مرکزی از این شاخص با تواتر ماهانه مربوط به پایان آذر ۱۴۰۴ (هر دو بر مبنای سال پایه ۱۴۰۰) است. بر اساس آمار بانک مرکزی، نرخ تورم سالانه تولیدکننده، به عنوان متغیر پیشران نرخ تورم مصرف‌کننده در سه فصل نخست ۱۴۰۴ به روند افزایشی خود که از بهمن ۱۴۰۳ آغاز شده بود، ادامه داد و این روند در پاییز ۱۴۰۴ شدت گرفت. نرخ تورم سالانه تولیدکننده در سه ماه متوالی پاییز ۱۴۰۴ به ترتیب به ۳۸/۱ درصد، ۴۰/۹ درصد و ۴۱/۹ درصد رسید. نرخ تورم

نمودار ۴. نرخ‌های تورم تولیدکننده از ابتدای ۱۴۰۳ تا پایان پاییز ۱۴۰۴ (بر مبنای سال پایه ۱۴۰۰)

۵. تراز پرداخت‌ها

برآورد بانک مرکزی از موازنه پرداخت‌ها - حاصل جمع سه جزء حساب جاری، خالص حساب سرمایه و اشتباهات و از قلم افتادگی‌های محاسباتی - در شش ماهه نخست ۱۴۰۴ معادل یک میلیارد و ۱۰ میلیون دلار بوده است. این در حالی است که این رقم در شش ماهه نخست ۱۴۰۳ معادل یک میلیارد و ۵۱۳ میلیون دلار گزارش شده بود.

اشتباهات و از قلم افتادگی‌ها از ۳ میلیارد و ۱۲۳ میلیون دلار در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۳ با افزایش ۳۷/۷ درصدی به ۴ میلیارد و ۳۰۱ میلیون دلار در شش ماهه نخست ۱۴۰۴ رسید. این افزایش قابل توجه در این بخش می‌تواند نشانه‌ای از تشدید عدم شفافیت در ثبت و گزارش جریان‌های ارزی کشور باشد. در واقع نوسان شدید این قلم معمولاً با ضعف در پوشش آماری معاملات غیررسمی، تأخیر در ثبت عملیات ارزی و افزایش جابه‌جایی سرمایه از کانال‌های غیرقابل رصد مرتبط است. در مقام مقایسه، اشتباهات و از قلم افتادگی‌ها در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۴ معادل ۳۷/۱ درصد از حساب جاری بود. تداوم سهم بالای این قلم، قابلیت اتکای به تراز پرداخت‌های کشور را کاهش داده و ارزیابی دقیق وضعیت تجارت خارجی اقتصاد را با ابهام روبه‌رو می‌سازد.

اجرای سیاست یکسان‌سازی نرخ ارز از طریق حذف شکاف میان نرخ‌های ترجیحی و بازار آزاد، ساختار انگیزشی در تراز پرداخت‌ها را به طور بنیادین تغییر خواهد داد. در بخش حساب جاری واقعی شدن نرخ ارز به منزله افزایش سودآوری و رقابت‌پذیری صادرات غیرنفتی و همزمان افزایش هزینه واردات (به‌ویژه برای کالاهایی که پیش‌تر با ارز ارزان تأمین می‌شدند) است. در نتیجه انتظار می‌رود این سیاست در میان‌مدت تقاضای وارداتی را تعدیل کرده و با تحریک صادرات به کاهش کسری تراز بازرگانی غیرنفتی و بهبود تراز تجاری کشور منجر شود.

در نقطه مقابل، بروز جنگ در انتهای سال ۱۴۰۴ و ابتدای سال ۱۴۰۵ احتمالاً اثری معکوس بر تراز پرداخت‌های کشور برجای خواهد گذاشت. جدول ۵ جزئیات موازنه پرداخت‌ها را در نیمه نخست سال‌های ۱۴۰۳ و ۱۴۰۴ نشان می‌دهد.

حساب جاری در شش ماهه نخست ۱۴۰۳ دارای مازاد حدوداً ۱۰/۸ میلیارد دلاری بود که با افزایش ۷/۲ درصدی به مازاد ۱۱/۶ میلیارد دلاری در شش ماهه نخست ۱۴۰۴ تبدیل شد. از سوی دیگر کسری خالص حساب سرمایه از ۱۲/۴ میلیارد دلار در شش ماهه نخست ۱۴۰۳ به ۱۴/۹ میلیارد دلار در شش ماهه نخست ۱۴۰۴ افزایش یافت.

حساب جاری از چهار جزء حساب کالا، حساب خدمات، حساب درآمد و حساب انتقالات جاری تشکیل شده است. حساب کالا (تراز بازرگانی کالایی) که اختلاف ارزش صادرات و واردات کالاها را منعکس می‌کند، با افزایش ۸/۳ درصدی، از ۱۶/۹ میلیارد دلار در شش ماهه نخست ۱۴۰۳ به ۱۸/۳ میلیارد دلار در شش ماهه نخست ۱۴۰۴ رسید. کسری تراز بازرگانی غیرنفتی (اختلاف واردات و صادرات غیرنفتی) در شش ماهه نخست ۱۴۰۴ نسبت به مدت مشابه سال قبل از آن کاهش قابل توجه ۲۶/۶ درصدی داشت و به ۱۱/۹ میلیارد دلار رسید. در مقابل مازاد تراز بازرگانی نفتی در شش ماهه نخست ۱۴۰۴ نسبت به مدت مشابه سال قبل از آن کاهش ۸/۸ درصدی داشت و به ۳۰/۲ میلیارد دلار رسید. بنابراین عامل مهم افزایش تراز بازرگانی کالایی در این مدت به کاهش کسری تراز بازرگانی غیرنفتی مربوط می‌شود.

کسری حساب خدمات از ۵/۵ میلیارد دلار در شش ماهه نخست ۱۴۰۳ با افزایش ۳۱/۴ درصدی به ۷/۳ میلیارد دلار در شش ماهه نخست ۱۴۰۴ رسید و کسری حساب درآمد^۳ نیز از ۵۳۳ میلیون دلار به ۴۴۶ میلیون دلار در همین بازه زمانی کاهش یافت.

داده‌های سالانه تراز پرداخت‌ها اگرچه از کاهش قابل توجه «اشتباهات و از قلم افتادگی‌ها» در سال ۱۴۰۳ نسبت به سال ۱۴۰۲ حکایت دارند، ولی داده‌های شش ماهه نخست ۱۴۰۴ روندی خلاف آن داشتند. بخش

۳. عمدتاً شامل دریافت و پرداخت‌های مربوط به جبران خدمات کارگران و درآمدها و هزینه‌های سرمایه‌گذاری

جدول ۵. جزییات موازنه پرداختها (میلیون دلار)

درصد تغییر نیمه نخست ۱۴۰۴ به نیمه نخست ۱۴۰۳	نیمه نخست ۱۴۰۴	نیمه نخست ۱۴۰۳	
۷/۲	۱۱,۵۸۰	۱۰,۸۰۵	حساب جاری
۸/۳	۱۸,۳۴۲	۱۶,۹۴۲	حساب کالا
-۳/۶	۵۴,۷۶۹	۵۶,۸۰۹	صادرات کالا (فوب)
-۹/۳	۳۰,۷۴۶	۳۳,۹۱۷	صادرات نفتی
۴/۹	۲۴,۰۲۲	۲۲,۸۹۱	صادرات غیرنفتی
-۸/۶	۳۶,۴۲۷	۳۹,۸۶۶	واردات کالا (فوب)
-۳۳/۹	۵۰۵	۷۶۴	گاز و فرآورده‌های نفتی
-۸/۱	۳۵,۹۲۲	۳۹,۱۰۳	سایر کالاها
۳۱/۴	-۷,۲۶۰	-۵,۵۲۴	حساب خدمات
-۱۶/۳	-۴۴۶	-۵۳۳	حساب درآمد
-	۹۴۴	-۸۱	حساب انتقالات جاری
۱۹/۸	-۱۴,۸۷۲	-۱۲,۴۱۵	خالص حساب سرمایه
۳۷/۷	۴,۳۰۱	۳,۱۲۳	اشتباهات و از قلم افتادگی‌ها
-۳۳/۳	۱,۰۱۰	۱,۵۱۳	موازنه کل

مأخذ: بانک مرکزی ایران، نماگرهای اقتصادی

گمرکی کشور صادر و حدود ۳۳/۲ میلیون تن به ارزش تقریبی ۴۹/۱ میلیارد دلار به پایانه‌های گمرکی کشور وارد شده است. صادرات گمرکی کشور در این مدت نسبت به مدت مشابه سال ۱۴۰۳ به لحاظ وزنی رشد ۱/۴ درصدی و به لحاظ ارزشی کاهش ۶/۳ درصدی داشته است. بنابراین در ادامه روند سال‌های اخیر، کالاهای صادراتی کشور در سال ۱۴۰۴ نیز کم‌ارزش‌تر از قبل شده‌اند. در مقابل، واردات گمرکی در همین مدت به لحاظ وزنی معادل ۴/۶ درصد رشد و به لحاظ ارزشی معادل ۱۵/۵ درصد کاهش داشته است که به طور مشابه از کم‌ارزش‌تر شدن محصولات وارداتی حکایت دارد. بر این اساس کسری تراز تجاری گمرکی کشور از ۱۰/۱ میلیارد دلار در ده ماهه نخست سال ۱۴۰۳ به ۴/۱ میلیارد دلار در ده ماهه نخست سال ۱۴۰۴ رسیده است. جدول ۶ جزییات تجارت گمرکی را در ده ماهه نخست سال‌های ۱۴۰۳ و ۱۴۰۴ نمایش می‌دهد.

با وجود این که آخرین داده‌های رسمی تجارت گمرکی کشور تنها ده ماهه نخست سال ۱۴۰۴ را پوشش می‌دهند، اما اخبار گمرک جمهوری اسلامی ایران کلیات تجارت خارجی کشور در کل سال ۱۴۰۴ را منتشر کرده است. بر این اساس، تجارت خارجی کشور در سال ۱۴۰۴ به لحاظ ارزشی به ۱۰۹ میلیارد و ۶۷۳ میلیون دلار و به لحاظ وزنی به ۱۹۱ میلیون و ۵۸۸ هزار تن رسیده است. این ارقام در مقایسه با سال ۱۴۰۳ از انقباض ۱۷/۰ درصدی ارزش تجارت و کاهش ۱/۱ درصدی وزن کالاهای مبادله‌شده حکایت دارند. صادرات گمرکی در این سال معادل ۱۵۰ میلیون و ۵۰۸ هزار تن به ارزش ۵۱ میلیارد و ۶۵۷ میلیون دلار و واردات گمرکی معادل ۴۱ میلیون و ۸۰ هزار تن به ارزش ۵۸ میلیارد و ۱۶ میلیون دلار بوده است. اما بر اساس آمارهای رسمی گمرک، در ده ماهه نخست سال ۱۴۰۴ حدود ۱۳/۰ میلیون تن کالا به ارزش تقریبی ۴۵/۰ میلیارد دلار از پایانه‌های

جدول ۶. تجارت گمرکی کشور

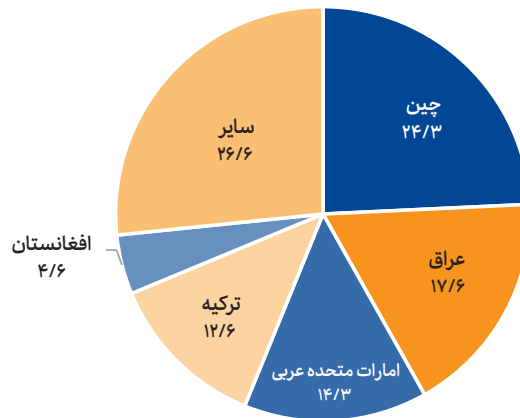
درصد تغییرات	ده ماهه ۱۴۰۴			ده ماهه سال ۱۴۰۳				
	ارزش	وزن	نسبت ارزش به وزن (دلار هر تن)	ارزش	وزن	نسبت ارزش به وزن (دلار هر تن)		
-۶/۳	۱/۴	۳۴۶/۲	۴۵,۰۱۵	۱۳۰,۰۳۶	۳۷۴/۸	۴۸,۰۴۳	۱۲۸,۱۹۱	صادرات
-۱۵/۵	۴/۶	۱,۴۸۰/۲	۴۹,۱۰۷	۳۳,۱۷۷	۱,۸۳۳/۲	۵۸,۱۴۸	۳۱,۷۲۰	واردات
-۵۹/۵	۰/۴	-	-۴,۰۹۲	۹۶,۸۵۹	-	-۱۰,۱۰۵	۹۶,۴۷۱	تراز بازرگانی گمرکی

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران

ترکیه با ۵/۷ میلیارد دلار و سهم ۱۲/۶ درصدی و افغانستان با ۲/۱ میلیارد دلار و سهم ۴/۶ درصدی از کل ارزش صادرات گمرکی ایران، در جایگاه‌های بعدی شرکای اصلی صادراتی کشور قرار گرفته‌اند. نمودار ۵ ترکیب مقاصد اصلی صادراتی ایران را در ده ماهه نخست سال ۱۴۰۴ نشان می‌دهد. از آنجایی که امارات سومین شریک صادراتی ایران تا قبل از جنگ اخیر بوده، آسیب به صادرات ایران از این ناحیه در سال ۱۴۰۵ قابل انتظار است.

در ده ماهه نخست سال ۱۴۰۴، کشورهای چین، عراق، امارات متحده عربی، ترکیه و افغانستان مجموعاً با سهم ۷۳/۴ درصدی از کل ارزش صادرات گمرکی کشور، به ترتیب پنج مقصد اصلی صادراتی کشور به شمار می‌روند. در این مدت صادرات گمرکی به مقصد چین بالغ بر ۱۰/۹ میلیارد دلار بوده تا سهم ۲۴/۳ درصدی از کل ارزش صادرات گمرکی ایران در اختیار این کشور باشد. عراق با ۷/۹ میلیارد دلار و سهم ۱۷/۶ درصدی، امارات متحده عربی با ۶/۴ میلیارد دلار و سهم ۱۴/۳ درصدی،

نمودار ۵. ترکیب مقاصد صادراتی کشور در ده ماهه نخست سال ۱۴۰۴، بر حسب سهم از ارزش کل صادرات گمرکی (درصد)

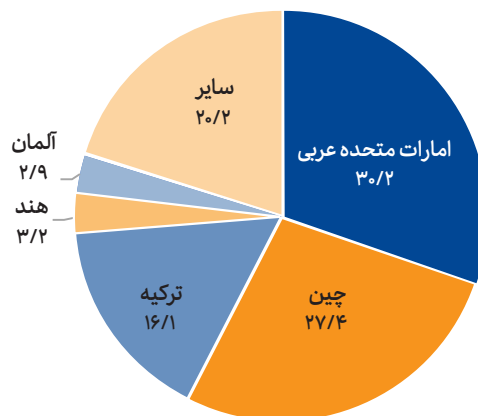

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران

ریسک تمرکز قابل توجهی را به ایران وارد می‌کنند. این ریسک تمرکز از کانال امارات و در پی جنگ اخیر به واردات ایران نیز در سال ۱۴۰۵ آسیب می‌رساند. پس از این سه کشور، هند با ۱/۵ میلیارد دلار و سهم ۳/۲ درصدی و آلمان با حدود ۱/۴ میلیارد دلار و سهم ۲/۹ درصدی از کل ارزش واردات کالا به ایران در ده ماهه نخست سال ۱۴۰۴، به ترتیب جایگاه‌های بعدی شرکای اصلی وارداتی ایران را در اختیار دارند. نمودار ۶ ترکیب مبادی اصلی وارداتی کشور را در ده ماهه نخست سال ۱۴۰۴ نشان می‌دهد.

از سوی دیگر امارات متحده عربی با اختصاص رقمی بالغ بر ۱۴/۸ میلیارد دلار و سهمی در حدود ۳۰/۲ درصد از کل ارزش واردات ایران در ده ماهه نخست سال ۱۴۰۴، همچون گذشته در جایگاه نخست کشورهای صادرکننده کالا به ایران قرار گرفته است. همچنین در این مدت کشورهای چین با ۱۳/۴ میلیارد دلار و سهم ۲۷/۴ درصدی و ترکیه با ۷/۹ میلیارد دلار و سهم ۱۶/۱ درصدی، به ترتیب در جایگاه‌های بعدی شرکای اصلی وارداتی ایران قرار دارند. در واقع سه کشور امارات، چین و ترکیه تأمین‌کننده حدود ۷۳/۷ درصد از نیاز وارداتی ایران بوده و طبیعتاً

نمودار ۶. ترکیب شرکای اصلی وارداتی ایران در ده ماهه ۱۴۰۴، بر حسب سهم از ارزش کل واردات گمرکی (درصد)

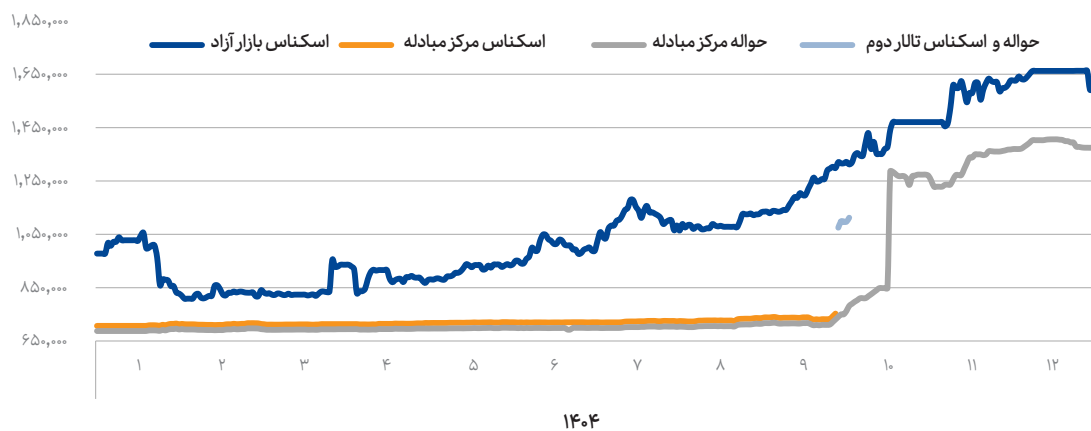

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران

۶. بازار ارز

بازار آزاد ارز ایران در زمستان ۱۴۰۴ نیز همچون فصل‌های پیش از آن شاهد تحولات گسترده‌ای در نتیجه رویدادهای گوناگون از جمله تحولات سیاسی داخلی و بین‌المللی و جنگ بود. قیمت دلار آمریکا که زمستان ۱۴۰۴ را با حدود یک میلیون و ۳۱۹ هزار ریال آغاز کرده بود، در نهایت این فصل را با حدود یک میلیون و ۵۹۳ هزار ریال به پایان رساند. میانگین نرخ برابری دلار آمریکا بر حسب ریال ایران در بازار آزاد در زمستان ۱۴۰۴ به حدود یک میلیون و ۵۴۸ هزار ریال رسید که نسبت به میانگین پاییز آن سال ۳۵/۳ درصد و نسبت به میانگین فصل مشابه سال قبل از آن ۷۹/۵ درصد افزایش نشان می‌دهد. نمودار ۷ تحولات قیمت دلار آمریکا در برابر ریال ایران را در سال ۱۴۰۴ در بازارهای مختلف نشان می‌دهد.

نمودار ۷. نرخ برابری دلار آمریکا در برابر ریال ایران در بازارهای مختلف در سال ۱۴۰۴*

مأخذ: بانک مرکزی ایران؛ تارنمای روزنامه دنیای اقتصاد؛ مرکز مبادله ارز و طلای ایران؛ شبکه اطلاع رسانی طلا، سکه و ارز
* به دلیل افزایش شدید نرخ ارز در بازار آزاد و افزایش شکاف بین نرخ‌های بازار آزاد و مرکز مبادله ارز و طلا، بانک مرکزی در اواخر پاییز ۱۴۰۴ اقدام به رونمایی از تالار دوم در آن مرکز کرد که در آن نرخ‌های حواله و اسکناس ارزهای خارجی به بازار آزاد نزدیک‌تر شد. این اقدام دیری نپایید و از ۱۶ دی ۱۴۰۴ بانک مرکزی اقدام به یکسان‌سازی نرخ ارز کرد.

یکسان‌سازی نرخ ارز، شکاف بین نرخ دلار آمریکا در بازار آزاد و مرکز مبادله ارز و طلا به حدود ۱۵/۰ درصد کاهش یافت، حال آن که به دلیل کمبود منابع ارزی و همچنین تنش‌های داخلی و فضای ملتهب کشور و اصرار سیاست‌گذار بر تثبیت نرخ‌ها در مرکز مبادله ارز و طلا، مجدداً این شکاف رو به فزونی گذاشت و بنابراین یکسان‌سازی نرخ ارز در عمل با شکست مواجه شد. جدول ۷ روند نوسان قیمت اسکناس دلار آمریکا در برابر ریال ایران در بازار آزاد ارز را در فصول مختلف سال‌های ۱۴۰۳ و ۱۴۰۴ نشان می‌دهد. بررسی ضریب تغییرات نشان می‌دهد که بازار آزاد ارز ایران از پاییز ۱۴۰۳ به این سو با نوسان گسترده دست به گریبان بوده است.

در پی فعال‌سازی مکانیزم ماشه در مهر ۱۴۰۴، آثار بازگشت دوباره تحریم‌های سازمان ملل متحد به تدریج پدیدار شد و قیمت دلار آمریکا در بازار آزاد فصل زمستان را با حدود ۲۸۰ درصد افزایش نسبت به نخستین روز پاییز آغاز کرد. با شدت گرفتن افت ارزش ریال ایران، شکاف بین قیمت دلار آمریکا در بازار آزاد و بازار ارز تجاری در واپسین روزهای آذر ۱۴۰۴ به بیش از ۷۰ درصد هم رسید و بانک مرکزی را ناگزیر از افزایش نرخ ارز در مرکز مبادله ارز و طلا و تشکیل تالارهای اول و دوم کرد که البته این اقدام هم دیری نپایید و در کمتر از ۳ هفته یکسان‌سازی نرخ ارز از سوی سیاست‌گذار پولی عملیاتی شد.^۴ در تاریخ ۱۶ دی ۱۴۰۴ و با اعلام

۴. برای مطالعه بیشتر در این زمینه به شماره پیشین گزارش فصلی تحولات اقتصاد ایران (پاییز ۱۴۰۴) از طریق لینک زیر مراجعه کنید:

<https://middleeastbank.ir/uploads/1/mebquarterlyreport-1404-autumn.pdf>

جدول ۷. نرخ اسمی اسکنااس دلار آمریکا در برابر ریال ایران در بازار آزاد

میانگین	بالترین نرخ	پایین ترین نرخ	انحراف معیار	ضریب تغییرات	
۶۱۱,۶۲۰	۶۹۵,۰۰۰	۵۶۸,۵۰۰	۲۷,۹۲۶	۰/۰۵	بهار ۱۴۰۳
۵۹۳,۶۴۲	۶۱۶,۹۱۰	۵۷۲,۲۰۰	۱۰,۹۶۱	۰/۰۲	تابستان ۱۴۰۳
۶۷۵,۱۵۹	۷۷۳,۶۵۰	۵۹۵,۵۰۰	۴۴,۳۷۶	۰/۰۷	پاییز ۱۴۰۳
۸۶۲,۰۹۶	۹۷۷,۸۰۰	۷۶۲,۴۰۰	۵۶,۱۴۶	۰/۰۷	زمستان ۱۴۰۳
۸۸۳,۳۵۴	۱,۰۵۵,۵۵۰	۸۰۸,۳۵۰	۸۱,۰۵۶	۰/۰۹	بهار ۱۴۰۴
۹۳۶,۷۳۰	۱,۰۵۸,۶۰۰	۸۲۸,۷۰۰	۵۵,۴۳۶	۰/۰۶	تابستان ۱۴۰۴
۱,۱۴۴,۲۶۱	۱,۳۲۲,۰۰۰	۱,۰۳۴,۹۰۰	۷۳,۸۷۶	۰/۰۶	پاییز ۱۴۰۴
۱,۵۴۷,۸۰۴	۱,۶۶۳,۴۰۰	۱,۳۱۹,۵۰۰	۱۰۷,۷۳۴	۰/۰۷	زمستان ۱۴۰۴

مأخذ: بانک مرکزی ایران؛ تارنمای روزنامه دنیای اقتصاد؛ شبکه اطلاع رسانی طلا، سکه و ارز؛ محاسبات تحقیق

هر دلار آمریکا که زمستان ۱۴۰۴ را با یک میلیون و ۳۱۹ هزار ریال آغاز کرده بود، این فصل را با یک میلیون و ۵۹۳ هزار ریال به پایان رساند که حاکی از افزایش حدود ۲۱۰ درصدی این نرخ بین دو مقطع زمانی یادشده است. لازم به ذکر است در صورت تداوم شرایط جنگی که منتج به اختلال در روابط تجاری ایران با شرکای اصلی منطقه‌ای خود (و احتمال بروز اختلال در درآمدهای نفتی و ارزی) شده است، دورنمای روشنی برای بازار ارز ایران نمی‌توان متصور بود.

به دلیل تحولات سیاسی داخلی و اعتراضات عمومی در دی ۱۴۰۴ و همچنین آغاز دوباره جنگ از سوی آمریکا و اسرائیل علیه ایران در اوایل اسفند ۱۴۰۴، بازار ارز ایران دارای روزهای مبادلاتی کمتری در فصل زمستان نسبت به سایر فصل‌های سال ۱۴۰۴ بود. البته قیمت دلار آمریکا در روزهای مبادلاتی زمستان هم روند پرنوسانی را تجربه کرد و حتی از سرگیری مذاکرات هسته‌ای در بهمن آن سال هم نتوانست در بازار ارز ایران تأثیر مثبتی داشته باشد. قیمت

بررسی تحولات نقدینگی در نه ماهه نخست ۱۴۰۴ نشان می‌دهد که این متغیر پولی در دوره مورد بررسی به طور میانگین ۳/۲ درصد در ماه رشد داشته و بیشترین نرخ رشد آن مربوط به تیر ۱۴۰۴ با ۴/۷ درصد و کمترین آن با ۲/۰ درصد مربوط به اردیبهشت آن سال بوده است. نااطمینانی‌های موجود در اقتصاد کشور که عمدتاً از فضای پرتنش سیاسی در سال ۱۴۰۴ نشأت می‌گرفت، در نهایت بانک مرکزی را بر آن داشت تا با هدف حمایت از اقتصاد کشور دست بانک‌ها را برای اعطای تسهیلات مازاد بر سقف‌های مقرر باز بگذارد و بر این اساس، همان طور که انتظار می‌رفت در پاییز امسال هم بر آهنگ رشد نقدینگی افزوده شد و احتمالاً این روند در زمستان ۱۴۰۴ هم ادامه داشته است. روند افزایشی نرخ‌های تورم سالانه و نقطه به نقطه مصرف‌کننده در زمستان ۱۴۰۴ نیز حاکی از افزایش آهنگ نرخ رشد نقدینگی در زمستان ۱۴۰۴ است. همچنین با توجه به جنگ دوباره آمریکا و اسرائیل علیه ایران و طولانی‌تر شدن آن نسبت به جنگ ۱۲ روزه و وارد آمدن خسارات بیشتر به زیرساخت‌های کشور، نرخ‌های رشد به مراتب بیشتر نقدینگی را در آینده نزدیک می‌توان متصور بود.

بررسی تحولات اجزای نقدینگی نشان می‌دهد سهم پول (اسکناس و مسکوک در دست اشخاص و سپرده‌های دیداری) و همچنین سپرده‌های کوتاه‌مدت در نقدینگی از مهر ۱۴۰۴ تا آذر آن سال به طور مداوم افزایش یافته است. علت افزایش مداوم سهم این دو جزء از نقدینگی در طول پاییز ۱۴۰۴ را می‌توان تا حدی به پدیدار شدن اثرات بازگشت دوباره تحریم‌های سازمان ملل در پی فعال‌سازی مکانیزم ماشه نسبت داد که منجر به رشد قابل توجه قیمت دارایی‌هایی از قبیل دلار آمریکا شد. به علاوه، با توجه به عدم موفقیت دور جدید مذاکرات هسته‌ای در بهمن ۱۴۰۴ و شعله‌ور شدن دوباره آتش جنگ آمریکا و اسرائیل علیه ایران در اسفند ۱۴۰۴، به احتمال زیاد سهم اجزای یادشده در نقدینگی بیش از پیش افزایش یافته باشد. به بیان دقیق‌تر با توجه به تجربه مردم در جنگ ۱۲ روزه و هک شدن سیستم مرکزی دو بانک بزرگ کشور - از نظر حجم و تعداد سپرده‌ها - پس از آغاز دوباره جنگ آمریکا و اسرائیل علیه ایران، همان طور که انتظار می‌رفت هجوم افراد به بانک‌ها برای برداشت وجه نقد از سپرده‌ها به شدت فزونی گرفت که این امر مترادف با خروج پول از بانک‌ها است. از آنجایی که دارایی‌های سیستم بانکی (از جمله تسهیلات) دارای ماهیتی بلندمدت و بدهی‌های آنها (از جمله سپرده‌های دیداری) دارای ماهیتی کوتاه‌مدت هستند، افزایش برداشت نقدی از حساب‌های بانکی موجب ایجاد ناترازی در بانک‌ها شده و آنها را ناگزیر به استقرار از بانک مرکزی خواهد کرد. به عنوان مثال اگر فرض شود ۲۰ میلیون سپرده‌گذار هر کدام اقدام به برداشت و نگهداری ۳۰۰ میلیون ریال وجه نقد کرده باشند، خروج وجه نقد معادل ۶۰۰۰٪ هزار میلیارد ریال خواهد بود که معادل حدود ۵ درصد از حجم انواع سپرده‌های بانکی است. از سوی دیگر به دلیل عدم اعمال جریمه برداشت زودتر از موعد سپرده‌های بلندمدت در برخی بانک‌ها، این سپرده‌ها از نظر ماهوی دچار تغییر شده و به راحتی قابلیت تبدیل از شبه پول به پول را خواهند داشت و عملاً هر گونه تقلیل یا بستن کامل این سپرده‌ها می‌تواند منجر به خروج بیش از پیش وجه نقد (اسکناس و مسکوک) از بانک‌ها شود. بررسی سهم اجزای نقدینگی نشان می‌دهد که پول (اسکناس و مسکوک و سپرده‌های دیداری)، سپرده‌های قرض‌الحسنه پس‌انداز و سپرده‌های کوتاه‌مدت در مجموع ۵۷/۴ درصد از کل نقدینگی را در پایان آذر ۱۴۰۴ تشکیل داده‌اند و پیش‌بینی می‌شود این سهم در زمستان ۱۴۰۴ افزایش یافته باشد. مسیر افزایشی نرخ تورم در زمستان ۱۴۰۴ و افزایش دوباره نرخ ارز در آن فصل نیز می‌تواند مهر تأییدی بر این

ادعا باشد.

نرخ رشد سالانه پایه پولی در نه ماهه نخست ۱۴۰۴ به طور متوسط از دوره مشابه سال قبل از آن بیشتر بود. این نرخ که بهار ۱۴۰۴ را با ۲۵/۹ درصد آغاز کرده بود، در پایان آذر به ۵۰/۱ درصد افزایش یافت. بررسی تحولات اجزای پایه پولی نشان می‌دهد که در نه ماهه منتهی به آذر ۱۴۰۴، خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی نسبت به پایان سال ۱۴۰۳ معادل ۱۴/۰ درصد افزایش یافته و با سهم ۳۲/۸ واحد درصدی از رشد نه ماهه پایه پولی، به عنوان مهمترین جزء افزایش‌دهنده این متغیر عمده پولی عمل کرده است. البته با تبدیل خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی به دلار آمریکا با استفاده از نرخ حواله مرکز مبادله، معادل دلاری آن رشد بسیار اندکی داشته است و بنابراین عمده رشد این جزء از پایه پولی در نتیجه افزایش نرخ تسعیر ارز بوده است. علاوه بر این خالص بدهی بخش دولتی با سهم ۲/۱۵ واحد درصدی از نرخ رشد نه ماهه پایه پولی، دومین عامل افزایش‌دهنده این متغیر عمده پولی در دوره مورد بررسی بوده است. در پایان آذر ۱۴۰۴ نسبت به پایان اسفند ۱۴۰۳، مطالبات بانک مرکزی از بخش دولتی ۴۰/۸ درصد افزایش و سپرده‌های بخش دولتی نزد بانک مرکزی ۱/۵ درصد کاهش یافته و طبق برآیند این دو عامل، خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی به عنوان عامل افزایش‌دهنده پایه پولی عمل کرده است. البته با توجه به شرایط جنگی پیش‌آمده، استقرار احتمالی دولت از بانک مرکزی برای تأمین مخارج جنگ در روزهای پایانی سال ۱۴۰۴ و روزهای ابتدایی سال ۱۴۰۵ می‌تواند موجب افزایش بیشتر سهم این جزء در رشد پایه پولی شده باشد. مطالبات بانک مرکزی از بانک‌ها در پایان آذر ۱۴۰۴ نسبت به پایان سال ۱۴۰۳ معادل ۸/۱ درصد افزایش یافته و با سهم ۶/۹ واحد درصدی از رشد نه ماهه پایه پولی، به عنوان سومین جزء افزایش‌دهنده این متغیر عمده پولی عمل کرده است. البته با توجه به حجم قابل توجه برداشت نقدی از حساب‌های بانکی و عدم بازپرداخت برخی از تسهیلات سررسیدشده در پی وقوع دوباره جنگ، احتمالاً مطالبات بانک مرکزی از بانک‌ها نیز در پایان سال ۱۴۰۴ افزایش یافته باشد.

خالص سایر اقلام بانک مرکزی که عددی منفی است، در پایان آذر ۱۴۰۴ معادل ۱۳/۸ درصد نسبت به پایان اسفند ۱۴۰۳ افزایش داشته که عمدتاً به منظور حذف اثر افزایش نرخ تسعیر ارز بوده و در دوره نه ماهه مورد بررسی به عنوان تنها عامل کاهش‌دهنده پایه پولی با منفی ۲۶/۹ واحد درصد سهم از رشد نه ماهه این متغیر عمده پولی عمل کرده است. لازم به ذکر است مانده اجرای عملیات سیاست پولی به عنوان زیرمجموعه مثبت خالص سایر اقلام بانک مرکزی در پایان آذر ۱۴۰۴ نسبت به پایان سال ۱۴۰۳ معادل ۱۲/۰ درصد کاهش یافته که از اعمال سیاست انقباضی سیاست‌گذار پولی در این زمینه در دوره مورد بررسی حکایت دارد.

بررسی ترانزنامه تجمیعی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی نشان می‌دهد که دارایی (بدهی) آنها بدون در نظر گرفتن اقلام زیر خط در پایان آذر ۱۴۰۴ نسبت به پایان اسفند ۱۴۰۳ معادل ۲۷/۲ درصد رشد کرده است. در طرف دارایی‌ها، اقلام بدهی بخش غیردولتی، سایر دارایی‌ها و دارایی‌های خارجی به ترتیب بیشترین سهم را در نرخ‌های رشد نه ماهه دارایی‌های بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی داشته‌اند. در طرف بدهی‌ها نیز سپرده‌های بخش غیردولتی، سایر بدهی‌ها و وام‌ها و سپرده‌های ارزی به ترتیب بیشترین سهم را در رشد نه ماهه بدهی‌های بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی داشته‌اند. جدول ۹ خلاصه دارایی‌ها و بدهی‌های بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی را در پایان آذر ۱۴۰۴ ارائه می‌کند.

جدول ۹. خلاصه دارایی‌ها و بدهی‌های بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی (هزار میلیارد ریال)

میانگین در پایان دوره	سهم گروه‌های بانکی در آذر ۱۴۰۴			درصد تغییر آذر ۱۴۰۴ نسبت به		
	آذر ۱۴۰۳	اسفند ۱۴۰۳	آذر ۱۴۰۴	آذر ۱۴۰۳	اسفند ۱۴۰۳	آذر ۱۴۰۴
دارایی‌ها (بدون اقلام زیر خط)						
دارایی‌های خارجی	۱۹۲,۸۷۸/۰	۲۲۴,۰۸۷/۰	۲۸۴,۹۳۵/۳	۶۶,۳۹۵/۱	۶۶,۳۹۵/۱	۱۰,۴۱۴/۱
اسکناس و مسکوک	۴۵,۲۸۰/۳	۴۰۰/۱	۴۸۶/۷	۲۱۶/۳	۲۱۶/۳	۲۱۶/۳
سپرده نزد بانک مرکزی	۱۰,۲۷۸/۸	۱۱,۴۰۲/۹	۱۵,۵۴۱/۲	۳,۹۰۵/۸	۳,۹۰۵/۸	۳,۹۰۵/۸
بدهی بخش دولتی	۱۳,۰۱۴/۲	۱۳,۱۶۸/۲	۱۷,۳۶۲/۶	۷,۸۴۷/۷	۷,۸۴۷/۷	۷,۸۴۷/۷
بدهی بخش غیردولتی	۷۹,۴۴۵/۸	۸۸,۳۰۱/۲	۱۱۲,۱۱۳/۷	۲۳,۰۲۷/۳	۲۳,۰۲۷/۳	۲۳,۰۲۷/۳
سایر دارایی‌ها	۴۴,۴۶۴/۴	۴۹,۹۲۳/۵	۶۸,۵۲۰/۰	۲۰,۹۸۳/۹	۲۰,۹۸۳/۹	۲۰,۹۸۳/۹
بدهی‌ها (بدون اقلام زیر خط)						
سپرده‌های بخش غیردولتی	۹۴,۵۴۴/۷	۹۹,۸۶۸/۲	۱۳۳,۱۱۴/۲	۳۲,۴۴۶/۸	۳۲,۴۴۶/۸	۳۲,۴۴۶/۸
بدهی به بانک مرکزی	۸,۲۲۵/۳	۱۱,۷۰۱/۹	۱۲,۶۴۵/۰	۵,۲۹۶/۶	۵,۲۹۶/۶	۵,۲۹۶/۶
وام‌ها و سپرده‌های بخش دولتی	۷۳۳/۹	۸۶۷/۹	۱,۲۰۹/۵	۵۵۰/۹	۵۵۰/۹	۵۵۰/۹
حساب سرمایه	۴,۱۶۵/۳	۶,۹۰۴/۶	۱۰,۱۳۶/۱	۴,۰۰۲/۴	۴,۰۰۲/۴	۴,۰۰۲/۴
وام‌ها و سپرده‌های ارزی	۳۷,۹۰۶/۰	۴۹,۰۸۳/۳	۵۶,۸۵۰/۹	۸,۷۵۹/۶	۸,۷۵۹/۶	۸,۷۵۹/۶
سایر بدهی‌ها	۴۷,۳۰۲/۸	۵۵,۶۶۱/۱	۷۰,۹۷۹/۶	۱۵,۳۳۸/۸	۱۵,۳۳۸/۸	۱۵,۳۳۸/۸

مأخذ: بانک مرکزی ایران، گزیده آماری اقتصادی

افزایش نشان می‌دهد. پس از کسر سپرده قانونی بانک‌ها نزد بانک مرکزی، نسبت تسهیلات به سپرده در پایان آذر ۱۴۰۴ معادل ۸۴/۲ درصد محاسبه می‌شود که نسبت به مقطع مشابه سال ۱۴۰۳ معادل ۰/۴ واحد درصد کاهش نشان می‌دهد. جدول ۱۰ مانده کل تسهیلات اعطایی و سپرده‌های ارزی و ریالی سیستم بانکی را در پایان آذر ۱۴۰۴ نشان می‌دهد.

بر اساس آخرین گزارش بانک مرکزی، در پایان آذر ۱۴۰۴ کل مانده تسهیلات اعطایی بانک‌ها به ۱۳۳,۷۷۸/۹ هزار میلیارد ریال رسید که نسبت به رقم ۹۳,۱۵۷/۷ هزار میلیارد ریالی در پایان آذر ۱۴۰۳ معادل ۴۳/۶ درصد رشد کرده است. همچنین کل مانده سپرده‌ها در مدت مشابه به ۱۷۴,۲۵۷/۵ هزار میلیارد ریال رسید که نسبت به پایان آذر ۱۴۰۳ معادل ۴۳/۷ درصد

جدول ۱۰. مانده تسهیلات و سپرده‌های ارزی و ریالی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری در پایان دوره (هزار میلیارد ریال)

درصد تغییر	آذر ۱۴۰۳	آذر ۱۴۰۴
تسهیلات	۹۳,۱۵۷/۷	۱۳۳,۷۷۸/۹
سپرده‌ها	۱۲۱,۲۳۸/۳	۱۷۴,۲۵۷/۵
سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی	۱۱۰,۵۶۰/۷	۱۵۸,۸۸۹/۹
نسبت تسهیلات به سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی (درصد)	۸۴/۶	۸۴/۲

مأخذ: بانک مرکزی ایران، آمارهای بانکی

کل تسهیلات اعطایی به صاحبان کسب‌وکار متعلق به بخش صنعت و معدن با ۴۲/۰ درصد و پس از آن بخش خدمات با ۳۷/۰ درصد بوده است. همچنین در میان انواع تسهیلات پرداختی در دوره نه ماهه مورد بررسی، تأمین سرمایه در گردش همانند دوره‌های قبل همچنان بیش‌تاز بوده و به ترتیب با ۸۲/۰ درصد و ۶۱/۰ درصد، بیشترین سهم را در تسهیلات پرداخت شده به صاحبان کسب‌وکار و کل تسهیلات اعطایی از آن خود کرده است. جدول ۱۱ تسهیلات پرداختی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری را در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۴ به تفکیک بخش‌های مختلف نشان می‌دهد.

در نه ماهه نخست ۱۴۰۴ معادل ۷۴,۴۹۴/۰ هزار میلیارد ریال تسهیلات از سوی نظام بانکی به بخش‌های مختلف اقتصاد ایران پرداخت شده که نسبت به دوره مشابه سال ۱۴۰۳ معادل ۴۷/۲ درصد افزایش یافته است. از کل تسهیلات پرداخت شده در دوره مورد بررسی، ۷۴/۳ درصد معادل ۵۵,۳۸۰/۵ هزار میلیارد ریال به صاحبان کسب‌وکار و ۲۵/۷ درصد معادل ۱۹,۱۱۳/۵ هزار میلیارد ریال به مصرف‌کنندگان نهایی (خانوارها) تخصیص داده شده است. بررسی سهم تسهیلات اعطایی به تفکیک بخش‌های مختلف نشان می‌دهد که در نه ماهه نخست ۱۴۰۴، بیشترین سهم از

جدول ۱۱ . تسهیلات پرداختی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری به تفکیک صاحبان کسب‌وکار و خانوارها در نه ماهه نخست ۱۴۰۴ (هزار میلیارد ریال-درصد)

جمع کل		مصرف‌کننده نهایی (خانوار)		صاحبان کسب‌وکار													
				کل پخش‌ها		متفرقه		خدمات		بازرگانی		مسکن و ساختمان		صنعت و معدن		کشاورزی	
سهم از کل	مبلغ	سهم از کل	مبلغ	سهم از کل	مبلغ	سهم از صاحبان کسب‌وکار	مبلغ	سهم از صاحبان کسب‌وکار	مبلغ	سهم از صاحبان کسب‌وکار	مبلغ	سهم از صاحبان کسب‌وکار	مبلغ	سهم از صاحبان کسب‌وکار	مبلغ	سهم از صاحبان کسب‌وکار	
۱۰۰/۰	۷۴,۴۹۴/۰	۲۵/۷	۱۹,۱۱۳/۵	۷۴/۳	۵۵,۳۸۰/۵	۰/۰	۶/۰	۳۷/۰	۲۰,۴۸۷/۳	۱۲/۰	۶,۶۵۹/۶	۳/۶	۲,۰۱۶/۲	۴۲/۰	۲۳,۲۶۹/۰	۵/۳	۲,۹۴۲/۴

مأخذ: بانک مرکزی ایران، آمارهای بانکی

۸. وضعیت مالی دولت

۸-۱. قانون بودجه سال ۱۴۰۵

درآمدها وارد منابع متمرکز خزانه داری نمی‌شوند و خزانه داری نمی‌تواند به توزیع مجدد آنها در سایر بخش‌ها بپردازد. آنچه به طور متمرکز در اختیار دولت و خزانه داری قرار می‌گیرد، منابع عمومی است که از سه بخش درآمدهای عمومی (عمدتاً مالیات، حقوق ورودی و درآمدهای حاصل از مالکیت دولت)، واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای (عمدتاً صادرات نفت و واگذاری اموال دولتی) و واگذاری دارایی‌های مالی (عمدتاً فروش اوراق بدهی، برداشت از صندوق توسعه ملی و واگذاری شرکت‌های دولتی) تشکیل شده است. خزانه داری این منابع را در سه دسته اعتبارات هزینه‌ای (عمدتاً جبران خدمات کارکنان و پرداخت‌های مربوط به صندوق‌های بازنشستگی و یارانه‌ها)، تملک دارایی‌های سرمایه‌ای (پرداخت‌های عمرانی) و تملک دارایی‌های مالی (بازپرداخت بدهی‌های قبلی از جمله اصل اوراق بدهی دولتی سرسپرده) به مصرف می‌رساند. بر این اساس، درآمدهای اختصاصی در قانون بودجه سال ۱۴۰۵ رشد اندک ۱/۹ درصدی را نسبت به لایحه پیشنهادی دولت تجربه کرده، اما منابع و مصارف عمومی افزایش قابل توجه ۲۰/۳ درصدی داشته است. جدول ۱۲ نمای کلی قانون بودجه سال ۱۴۰۵ را به تصویر می‌کشد.

لایحه بودجه سال ۱۴۰۵ بر اساس اصلاحیه مواد ۱۸۰ و ۱۸۲ آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی، مصوب شهریورماه سال ۱۴۰۴، در تاریخ دوم دی‌ماه سال ۱۴۰۴ به مجلس شورای اسلامی تقدیم شد. این لایحه پس از بررسی، اعمال اصلاحات و تصویب در مجلس شورای اسلامی و همچنین تأیید شورای نگهبان، در قالب «قانون بودجه سال ۱۴۰۵ کل کشور» در تاریخ ۲۵ اسفندماه ۱۴۰۴ برای اجرا ابلاغ شد. بر این اساس، منابع و مصارف بودجه کل کشور در قانون سال ۱۴۰۵ افزایش ۷/۴ درصدی را نسبت به لایحه تقدیمی دولت دارد. از آنجایی که بودجه کل کشور از دو بخش بودجه شرکت‌های دولتی و بودجه عمومی دولت تشکیل شده است و بودجه شرکت‌های دولتی در قانون بودجه سال ۱۴۰۵ نسبت به لایحه تقدیمی تغییری نداشته است، رشد ۷/۴ درصدی بودجه کل کشور به افزایش ۱۸/۰ درصدی بودجه عمومی در قانون بودجه سال ۱۴۰۵ نسبت به لایحه تقدیمی برمی‌گردد. بودجه عمومی دولت از دو بخش «منابع و مصارف عمومی» و «درآمدهای اختصاصی و مصارف از محل درآمدهای اختصاصی» تشکیل شده است. درآمدهای اختصاصی توسط دستگاه‌های دولتی ایجاد شده و در همان دستگاه دولتی ایجادکننده، هزینه می‌شوند. به عبارت دیگر این

جدول ۱۲. نمای کلی قانون بودجه کل کشور سال ۱۴۰۵ (هزار میلیارد ریال - درصد)

مصارف						منابع					
عنوان	قانون بودجه ۱۴۰۴	لایحه بودجه ۱۴۰۵	قانون بودجه ۱۴۰۵	رشد قانون به لایحه ۱۴۰۵	رشد قانون به ۱۴۰۴	عنوان	قانون بودجه ۱۴۰۴	لایحه بودجه ۱۴۰۵	قانون بودجه ۱۴۰۵	رشد قانون به لایحه ۱۴۰۵	رشد قانون به ۱۴۰۴
درآمدها (عمومی)	۲۴,۴۶۴/۶	۳۴,۰۱۴/۶	۳۹,۵۰۹/۹	۱۶/۲	۶۱/۵	هزینه‌ها (جاری)	۳۳,۵۵۸/۶	۴۰,۱۷۴/۰	۴۰,۹۷۱/۰	۱۹/۷	۴۳/۳
واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای	۹,۳۰۰/۰	۲,۷۵۱/۰	۲,۷۵۸/۰	۰/۳	-۷۰/۳	تملک دارایی‌های سرمایه‌ای	۶,۰۰۶/۰	۶,۰۰۶/۰	۸,۱۸۶/۶	۳۶/۳	۳۶/۳
واگذاری دارایی‌های مالی	۱۵,۸۰۰/۰	۱۵,۴۳۴/۵	۲۰,۵۱۳/۴	۳۲/۹	۲۹/۸	تملک دارایی‌های مالی	۱۰,۰۰۰/۰	۶,۰۲۰/۰	۶,۴۹۷/۷	۷/۹	-۳۵/۰
جمع منابع عمومی	۴۹,۵۶۴/۶	۵۲,۲۰۰/۰	۶۲,۷۸۱/۳	۲۰/۳	۲۶/۷	جمع مصارف عمومی	۴۹,۵۶۴/۶	۵۲,۲۰۰/۰	۶۲,۷۸۱/۳	۲۰/۳	۲۶/۷
درآمدهای اختصاصی	۴,۲۸۰/۰	۷,۳۴۰/۰	۷,۴۷۷/۶	۱/۹	۷۴/۷	مصارف از محل درآمدهای اختصاصی	۴,۲۸۰/۰	۷,۳۴۰/۰	۷,۴۷۷/۶	۱/۹	۷۴/۷
منابع بودجه عمومی دولت	۵۳,۸۴۴/۶	۵۹,۵۴۰/۰	۷۰,۲۵۸/۸	۱۸/۰	۳۰/۵	مصارف بودجه عمومی دولت	۵۳,۸۴۴/۶	۵۹,۵۴۰/۰	۷۰,۲۵۸/۸	۱۸/۰	۳۰/۵
منابع شرکت‌های دولتی	۶۳,۷۷۳/۸	۸۸,۹۶۶/۳	۸۸,۹۶۶/۳	۰/۰	۳۹/۵	مصارف شرکت‌های دولتی	۶۳,۷۷۳/۸	۸۸,۹۶۶/۳	۸۸,۹۶۶/۳	۰/۰	۳۹/۵
منابع بودجه کل کشور	۱۱۲,۷۹۵/۳	۱۴۴,۴۱۴/۲	۱۵۵,۱۳۳/۰	۷/۴	۳۷/۵	مصارف بودجه کل کشور	۱۱۲,۷۹۵/۳	۱۴۴,۴۱۴/۲	۱۵۵,۱۳۳/۰	۷/۴	۳۷/۵

مأخذ: لایحه و قانون بودجه کل کشور سال ۱۴۰۵ و قانون بودجه کل کشور سال ۱۴۰۴

گونه‌ای که در چارچوب سیاست مالی دولت و موافقت مجلس شورای اسلامی با آن، نرخ ارز ترجیحی برای تأمین کالاهای اساسی از ابتدای زنجیره تأمین به مصرف‌کننده نهایی منتقل شده است که اجرای این سیاست موجب افزایش قابل توجه ارزش ریالی منابع مرتبط با صندوق توسعه ملی شده است و مطابق قانون بودجه سال ۱۴۰۵، درآمدهای ارزی مربوط به سهم ۳۱٪ واحد درصدی استقراض دولت از صندوق توسعه ملی بر مبنای نرخ تالار دوم (مرکز مبادله ارز و طلای ایران) تسعیر می‌شود. بر این اساس، با توجه به فروض لحاظ شده در قانون بودجه سال ۱۴۰۵، به نظر می‌رسد نرخ ارز محاسباتی استقراض از صندوق توسعه ملی در هنگام تدوین قانون بودجه ۱۴۰۵ معادل ۱,۴۲۷/۷ هزار ریال به ازای هر یورو (معادل ۱,۲۲۹/۴ هزار ریال به ازای هر دلار) در نظر گرفته شده است. افزون بر این، بر اساس جدول فروض ارایه شده در لایحه و قانون بودجه سال ۱۴۰۵، میانگین صادرات نفت و میعانات گازی معادل یک میلیون و چهل و پنج هزار بشکه در روز با قیمت ۴۶/۵ یورو در هر بشکه در نظر گرفته شده است. همچنین مقدار خالص صادرات گاز طبیعی حدود ۱۶ میلیارد متر مکعب در سال به قیمت ۰/۲۶ یورو برای هر متر مکعب در نظر گرفته شده است. جدول ۱۳ فروض و نحوه برآورد درآمدهای نفتی در لایحه و قانون بودجه سال ۱۴۰۵ را به تصویر می‌کشد.

در لایحه و قانون بودجه سال ۱۴۰۵ سهم صندوق توسعه ملی از درآمدهای حاصل از صادرات نفتی معادل ۵۱٪ درصد تعیین شده و همچون سال گذشته، دولت در لایحه و قانون بودجه سال ۱۴۰۵ مجوز استقراض از سهم صندوق توسعه ملی را در نظر گرفته است. البته با این تفاوت که این استقراض به ۳۱٪ واحد درصد از سهم صندوق افزایش یافته است.

بدین ترتیب و با توجه به فروض برآورد درآمدهای ارزی، سهم ۵۱٪ درصدی صندوق توسعه ملی از صادرات نفت، میعانات گازی و خالص صادرات گاز طبیعی در لایحه و قانون بودجه سال ۱۴۰۵ به ۱۱/۲ میلیارد یورو می‌رسد که بر اساس نرخ تسعیر پیش‌بینی شده در لایحه بودجه (۸۷۰/۰ هزار ریال به ازای هر یورو) و قانون بودجه (۱,۴۲۷/۷ هزار ریال به ازای هر یورو) در سال ۱۴۰۵، به ترتیب معادل ۹,۷۱۵/۴ هزار میلیارد ریال و ۱۵,۹۴۲/۸ هزار میلیارد ریال برآورد خواهد شد که ۳۱٪ واحد درصد آن معادل ۶/۸ میلیارد یورو (بر مبنای نرخ تسعیر پیش‌بینی شده در لایحه بودجه برابر با ۵,۹۰۰/۰ هزار میلیارد ریال و در قانون بودجه برابر با ۹,۶۷۸/۹ هزار میلیارد ریال) به صورت استقراض در اختیار دولت قرار خواهد گرفت. تغییر قابل توجه ارقام مذکور در قانون بودجه سال ۱۴۰۵ نسبت به لایحه تقدیمی دولت ناشی از تغییر در نرخ تسعیر درآمدهای ارزی در بودجه است، به

جدول ۱۳. برآورد درآمدهای نفتی در لایحه و قانون بودجه سال ۱۴۰۵*

فروض	لایحه ۱۴۰۴	قانون ۱۴۰۴	لایحه ۱۴۰۵	قانون ۱۴۰۵	درصد تغییر قانون به قانون ۱۴۰۴	درصد تغییر قانون به لایحه ۱۴۰۵
میزان صادرات نفت و میعانات گازی (هزار بشکه در روز)	۱,۲۵۰/۰	۱,۲۵۰/۰	۱,۰۴۵/۰	۱,۰۴۵/۰	-۱۶/۴	۰/۰
قیمت هر بشکه نفت خام (دلار)	۶۳/۳	۶۳/۳	۵۴/۰	۵۴/۰	-۱۴/۷	۰/۰
سهم شرکت نفت از صادرات نفت و میعانات گازی (درصد)	۱۴/۵	۱۴/۵	۱۴/۵	۱۵/۰	۳/۴	۳/۴
سهم شرکت گاز از خالص صادرات گاز طبیعی (درصد)	۱۴/۵	۱۴/۵	۱۴/۵	۱۲/۴	-۱۴/۵	-۱۴/۵
سهم صندوق توسعه ملی از صادرات نفت و میعانات گازی و خالص صادرات گاز (درصد)	۴۸/۰	۴۸/۰	۵۱/۰	۵۱/۰	۶/۳	۰/۰
سهم دولت از صادرات نفت و میعانات گازی (درصد)	۳۷/۵	۳۷/۵	۳۴/۵	۳۴/۰	-۹/۳	-۱/۴
سهم دولت از خالص صادرات گاز طبیعی (درصد)	۳۷/۵	۳۷/۵	۳۴/۵	۳۶/۶	-۲/۴	۶/۱
نرخ تسعیر درآمدهای ارزی در بودجه (هزار ریال به ازای هر دلار)	۳۸۵/۰	۴۱۱/۸	۲۸۵/۰	۹۰۶/۲	۱۲۰/۱	۲۱۸/۰
میزان ارز مورد نیاز برای واردات کالاهای اساسی با نرخ ترجیحی (میلیارد دلار)	۱۲/۱	۱۲/۱	۸/۸	۰/۰	-۱۰۰/۰	-۱۰۰/۰
خالص صادرات گاز (میلیارد دلار)	۵/۳	۵/۳	۴/۸	۴/۸	-۹/۴	۰/۰
کل درآمد ارزی حاصل از صادرات نفت خام و میعانات گازی (میلیارد دلار)	۲۸/۹	۲۸/۹	۲۰/۶	۲۰/۶	-۲۸/۷	۰/۰
سهم صندوق توسعه ملی از کل درآمدهای ارزی (میلیارد دلار)	۱۶/۴	۱۶/۴	۱۳/۰	۱۳/۰	-۲/۰	۰/۰
سهم شرکت نفت از صادرات نفتی (میلیارد دلار)	۴/۲	۴/۲	۳/۰	۳/۱	-۲۶/۴	۳/۴
سهم شرکت گاز از درآمدهای ارزی خالص صادرات گاز (میلیارد دلار)	۰/۸	۰/۸	۰/۷	۰/۶	-۲۵/۶	-۱۴/۵
سهم دولت از کل درآمدهای ارزی صادرات نفتی (میلیارد دلار)	۱۰/۸	۱۰/۸	۷/۱	۷/۰	-۳۵/۲	-۱/۴
سهم دولت از کل درآمدهای ارزی خالص صادرات گاز (میلیارد دلار)	۲/۰	۲/۰	۱/۷	۱/۸	-۱۲/۲	۶/۱
خالص فروش داخلی نفت و میعانات گازی از جمله در بورس کالا (هزار میلیارد ریال)	۰/۰	۰/۰	۱۳۹/۰	۱۳۹/۰	-	۰/۰
منابع حاصل از صادرات نفت خام و میعانات گازی (سهم دولت - هزار میلیارد ریال)	۵,۰۹۰/۰	۵,۳۹۵/۰	۲,۶۳۳/۸	۸,۰۷۷/۰	۴۹/۷	۲۰۶/۷

مأخذ: لوایح بودجه سال‌های ۱۴۰۴ و ۱۴۰۵ و قوانین بودجه سال‌های ۱۴۰۴ و ۱۴۰۵ و فروض ضمنی آنها طبق گزارش‌های مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی
* در لایحه و قانون بودجه سال ۱۴۰۵، مبنای محاسبات بر حسب یورو است که در اینجا به دلیل قابل مقایسه شدن با سال قبل، بر اساس نسبت یورو به دلار اعمال شده در لایحه و قانون بودجه سال ۱۴۰۵ به دلار تبدیل شده است.

افزایش یافته است و معادل ۵,۴۴۳/۲ هزار میلیارد ریال برآورد شده است که در بخش مصارف هدفمندی به منظور تأمین کالابزرگ الکترونیک به مصرف می‌رسد. بدین ترتیب، مابه‌التفاوت مذکور از سرجمع ارقام بودجه عمومی حذف شده است و جزو منابع قانون هدفمندی یارانه‌ها لحاظ شده است. البته با توجه به ارقام عنوان شده برای مجموع سهم دولت از درآمدهای نفتی (معادل ۲,۶۳۳/۸ هزار میلیارد ریال) و ردیف عنوان شده در جدول منابع و مصارف هدفمندسازی یارانه‌ها (معادل ۵,۴۴۳/۲ هزار میلیارد ریال) به نظر می‌رسد که نرخ ارز پیش‌بینی شده در هنگام تدوین قانون بودجه سال ۱۴۰۵ به منظور برآورد درآمدهای نفتی سهم دولت حدود ۱,۰۵۰ هزار ریال به ازای هر یورو (معادل ۹۰۶ هزار ریال به ازای هر دلار) در نظر گرفته شده است. بدین ترتیب نمایندگان مجلس شورای اسلامی رقم سهم دولت از درآمدهای نفتی در قانون بودجه را نسبت به لایحه تغییر ندادند و همان ۲,۶۳۳/۸ هزار میلیارد ریال را به عنوان درآمد نفتی دولت در قانون بودجه ۱۴۰۵ مصوب کردند که سهم ۴/۲ درصدی از منابع عمومی بودجه در این سال دارد که به ترتیب حدود ۰/۹ واحد درصد و ۶/۷ واحد درصد کمتر از لایحه بودجه سال ۱۴۰۵ و قانون بودجه سال ۱۴۰۴ محسوب می‌شود.

در لایحه بودجه ۱۴۰۵ پیش‌بینی شده بود که سهم دولت از منابع ارزی حاصل از صادرات نفتی و خالص صادرات گاز طبیعی (۷/۶ میلیارد یورو، معادل ۸/۸ میلیارد دلار) بابت واردات کالاهای اساسی با نرخ ترجیحی حدود ۳۲۸ هزار ریال به ازای هر یورو (معادل ۲۸۵ هزار ریال به ازای هر دلار) تخصیص یابد. با این حال در فرآیند بررسی لایحه و تبدیل آن به قانون، با پیشنهاد دولت مبنی بر یکسان‌سازی نرخ ارز و حذف تخصیص ارز ترجیحی برای واردات کالاهای اساسی موافقت شد. بر اساس ارقام مندرج در قانون بودجه سال ۱۴۰۵، سهم دولت از درآمدهای نفتی به حدود ۸,۰۷۷/۰ هزار میلیارد ریال افزایش یافته است که نسبت به لایحه از رشد ۲۰۶/۷ درصدی حکایت دارد. با این حال، با توجه به این که در قانون بودجه سال ۱۴۰۵، سیاست دولت مبنی بر انتقال مابه‌التفاوت نرخ ارز ترجیحی با نرخ بازار آزاد از ابتدای زنجیره به مصرف‌کننده نهایی است، این مابه‌التفاوت به جای آن که به عنوان افزایش در درآمدهای نفتی سهم دولت در منابع عمومی درج شود، به ردیفی تحت عنوان «منابع حاصل از مازاد ۲۸۵ هزار ریال نرخ ارز سهم دولت از صادرات نفت خام، میعانات گازی و خالص صادرات گاز» در جدول (۱۴) قانون بودجه سال ۱۴۰۵ یعنی «منابع و مصارف هدفمندسازی یارانه‌ها در سال ۱۴۰۵»

کل درآمدهای مالیاتی، به ترتیب با رشدهای ۵/۶ درصدی و ۴۷/۶ درصدی نسبت به لایحه بودجه ۱۴۰۵ و قانون بودجه ۱۴۰۴ مواجه شده و به ۴۰۷۰۹/۰ هزار میلیارد ریال بالغ شده است. علاوه بر این، ردیف مالیات بر ثروت با سهم ۳/۲ درصدی از کل درآمدهای مالیاتی در قانون بودجه سال ۱۴۰۵، به ترتیب با افزایش‌های ۴/۹ درصدی و ۹۸/۹ درصدی نسبت به لایحه بودجه ۱۴۰۵ و قانون بودجه سال ۱۴۰۴ روبه‌رو شده است که در میان اجزای مالیات مستقیم بالاترین رشد نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۴ محسوب می‌شود.

در سوی دیگر، درآمد ناشی از مالیات غیرمستقیم در قانون بودجه سال ۱۴۰۵ به ترتیب با رشدهای ۲۴/۴ درصدی و ۶۹/۸ درصدی نسبت به لایحه تقدیمی دولت و قانون بودجه سال ۱۴۰۴، به ۱۵،۲۹۱/۹ هزار میلیارد ریال رسیده است. در این میان، مالیات بر کالاها و خدمات با سهم ۲۹/۰ درصدی از کل درآمدهای مالیاتی، اگر چه رشد ۵۳/۵ درصدی را نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۴ تجربه کرده، اما نسبت به لایحه بودجه سال ۱۴۰۵ با کاهش اندک ۲/۱ درصدی روبه‌رو شده و به ۹،۷۶۵/۱ هزار میلیارد ریال رسیده است. شایان ذکر است که در فرآیند بررسی و تبدیل لایحه بودجه سال ۱۴۰۵ به قانون، پیشنهاد افزایش ۲ واحد درصدی نرخ مالیات بر ارزش افزوده از ۱۰ درصد به ۱۲ درصد که در لایحه بودجه سال ۱۴۰۵ به عنوان منبع درآمدی جدیدی معادل ۱،۷۰۰/۰ هزار میلیارد ریال در قالب ردیفی مستقل برای تأمین مالی کالابریگ الکترونیک در بخش مصارف هدفمندی یارانه‌ها پیش‌بینی شده بود، حذف گردید. با این حال، در قانون بودجه سال ۱۴۰۵، مجموع ردیف مالیات بر ارزش افزوده (سهم ۴ واحد درصدی دولت از نرخ ۱۰ درصدی مالیات بر ارزش افزوده) و نیز دو ردیف درآمدی دیگر مرتبط با مالیات بر ارزش افزوده (۲ واحد درصد از نرخ مالیات بر ارزش افزوده به منظور تخصیص به حوزه سلامت و نیز ردیف مربوط به متناسب‌سازی حقوق بازنشستگان از محل مالیات بر ارزش افزوده) که در مجموع سهم ۶ واحد درصدی دولت از نرخ ۱۰ درصدی مالیات بر ارزش افزوده را تشکیل می‌دهند، نسبت به لایحه تقدیمی معادل ۱۹/۷ درصد افزایش یافت تا به ۸،۱۶۰/۰ هزار میلیارد ریال بالغ شود. این رقم ۵/۱۶ درصد بیشتر از رقم متناظر در قانون بودجه سال ۱۴۰۴ است. به این ترتیب مجموع سهم دولت از مالیات بر ارزش افزوده از کل مالیات بر کالاها و خدمات و کل درآمدهای مالیاتی به ترتیب برابر با ۸۳/۶ درصد و ۲۴/۲ درصد در قانون بودجه سال ۱۴۰۵ ثبت شده است. همچنین مالیات بر مصرف سیگار با رشد قابل توجه ۴۹/۸ درصدی، از ۱۴۴/۹ هزار میلیارد ریال در لایحه بودجه سال ۱۴۰۵ به ۲۱۷/۰ هزار میلیارد ریال در قانون بودجه سال ۱۴۰۵ افزایش یافته تا سهم ۲/۲ درصدی از مالیات بر کالاها و خدمات داشته باشد. از سوی دیگر، مالیات بر واردات (حقوق ورودی) در قانون بودجه سال ۱۴۰۵ نسبت به لایحه پیشنهادی دولت افزایش قابل توجه ۱۳۹/۱ درصدی داشته و به ۵،۵۲۶/۷ هزار میلیارد ریال بالغ شده است تا سهم آن از کل مالیات غیرمستقیم و کل درآمدهای مالیاتی به ترتیب به ۳۶/۱ درصد و ۱۶/۴ درصد برسد. این افزایش عمدتاً ناشی از رشد قابل توجه ۲۵۳/۶ درصدی منابع پیش‌بینی شده در ردیف «حقوق ورودی خودرو» و نیز پیش‌بینی ردیف درآمدی جدید به میزان ۱،۶۱۵/۳ هزار میلیارد ریال با عنوان «حقوق ورودی واردات خودرو از مناطق آزاد از طریق تبدیل پلاک مناطق آزاد به پلاک ملی» در قانون بودجه سال ۱۴۰۵ است، به گونه‌ای که در مجموع، سهم این دو ردیف از کل مالیات بر واردات در حدود ۴۸/۴ درصد برآورد می‌شود.

افزون بر این، در قانون بودجه سال ۱۴۰۵، مجموع فروش اموال منقول و غیرمنقول دولتی و واگذاری طرح‌های عمرانی در مقایسه با قوانین سال‌های گذشته، در سطحی به مراتب پایین‌تر و مجموعاً برابر با ۱۲۴/۱ هزار میلیارد ریال (۹۶/۲ درصد کمتر از قانون بودجه سال ۱۴۰۴) پیش‌بینی شده، اگرچه نسبت به لایحه بودجه سال ۱۴۰۵ با رشد حدود ۶/۰ درصدی همراه شده است. البته با توجه به عملکرد این ردیف در هشت ماهه نخست سال ۱۴۰۴ (تنها حدود ۴۳/۴ هزار میلیارد ریال)، این کاهش را باید صرفاً تلاشی برای حذف بیش‌برآورد منابع ناشی از واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای در نظر گرفت. در مجموع، واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای با افزایش ۰/۳ درصدی نسبت به لایحه بودجه سال ۱۴۰۵ و کاهش قابل توجه ۷/۳ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۴، به ۲،۷۵۸/۰ هزار میلیارد ریال در قانون بودجه سال ۱۴۰۵ رسیده است و سهم واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای از منابع عمومی بودجه در قانون بودجه سال ۱۴۰۵ برابر با ۴/۴ درصد برآورد شده است که نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۴ از کاهش ۱۴/۴ واحد درصدی حکایت دارد.

در سوی مقابل، تملک دارایی‌های سرمایه‌ای در قانون نسبت به لایحه بودجه سال ۱۴۰۵ رشد ۳۶/۳ درصدی داشته است. سهم این ردیف از کل مصارف عمومی در قانون بودجه سال ۱۴۰۵، به ترتیب با افزایش‌های ۱/۵ واحد درصدی و ۰/۹ واحد درصدی نسبت به لایحه پیشنهادی دولت و قانون بودجه سال ۱۴۰۴، به ۱۳/۰ درصد رسیده است. در نتیجه این تغییرات، کسری تراز سرمایه‌ای در قانون بودجه سال ۱۴۰۵ نسبت به لایحه پیشنهادی دولت با افزایش ۳۹/۴ درصدی مواجه شده و از ۶،۱۵۹/۴ هزار میلیارد ریال به ۸،۵۸۷/۱ هزار میلیارد ریال رسیده است. باید توجه داشت که تراز سرمایه‌ای در لایحه بودجه سال ۱۴۰۵ برخلاف رویه غالب در سال‌های گذشته، از ابتدا دارای کسری بوده و این کسری در فرآیند تصویب در قانون بودجه سال ۱۴۰۵ تشدید شده است.

سهم درآمدهای مالیاتی از کل منابع عمومی (با لحاظ حقوق ورودی) از ۵۶/۷ درصد در لایحه به ۵۳/۷ درصد در قانون بودجه سال ۱۴۰۵ تنزل یافته است. البته رقم درآمدهای مالیاتی به طور مطلق نسبت به لایحه رشد داشته (حدود ۱۳/۹ درصد) و کاهش سهم آن به رشد بیشتر سایر منابع بودجه در فرآیند تبدیل لایحه به قانون بازمی‌گردد. علاوه بر این، درآمدهای مالیاتی در قانون بودجه سال ۱۴۰۵ رشد قابل توجه ۶/۱۸ درصدی را نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۴ تجربه کرده است. بر این اساس، در قانون بودجه سال ۱۴۰۵ کل درآمدهای مالیاتی برابر با ۳۳،۷۲۶/۸ هزار میلیارد ریال برآورد شده است که ۴۵/۳ درصد آن را مالیات غیرمستقیم (مالیات بر کالاها و خدمات و مالیات بر واردات) و ۵۴/۷ درصد را مالیات مستقیم (مالیات بر اشخاص حقوقی، مالیات بر درآمدها و مالیات بر ثروت) تشکیل می‌دهد.

درآمد ناشی از مالیات مستقیم در قانون بودجه سال ۱۴۰۵ نسبت به لایحه بودجه این سال و قانون بودجه سال ۱۴۰۴، به ترتیب با رشدهای ۶/۴ درصدی و ۵۵/۷ درصدی، به ۱۸،۴۳۴/۹ هزار میلیارد ریال بالغ شده است. در میان اجزای مالیات مستقیم، مالیات بر اشخاص حقوقی با سهم ۳۷/۵ درصدی از کل درآمدهای مالیاتی و افزایش ۶/۸ درصدی نسبت به لایحه تقدیمی دولت به ۱۲،۶۳۹/۷ هزار میلیارد ریال رسیده است. همچنین این درآمدها رشد ۵۶/۱ درصدی را نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۴ تجربه کرده‌اند. مالیات بر درآمد در قانون بودجه ۱۴۰۵ با سهم ۱۴/۰ درصدی از

۳۹۷/۶ درصدی همراه شده است، اگرچه نسبت به قانون بودجه ۱۴۰۴ کاهش قابل توجه ۷۶/۷ درصدی را نشان می‌دهد. این کاهش صرفاً برای حذف بیش‌برآورد موجود در قوانین بودجه سال‌های قبل در نظر گرفته شده است. علاوه بر این، استقراض ۳۱ واحد درصدی دولت از سهم ۵۱ درصدی صندوق توسعه ملی از صادرات نفتی در قانون بودجه سال ۱۴۰۵ معادل ۹,۶۷۸/۹ هزار میلیارد ریال منابع در زیرمجموعه واگذاری دارایی‌های مالی ایجاد کرده است که نسبت به لایحه رشد ۶۴/۰ درصدی داشته است. در مجموع، واگذاری دارایی‌های مالی در قانون بودجه سال ۱۴۰۵ با رشدهای ۳۲/۹ درصدی و ۲۹/۸ درصدی به ترتیب نسبت به لایحه بودجه ۱۴۰۵ و قانون بودجه ۱۴۰۴، به ۲۰,۵۱۳/۴ هزار میلیارد ریال رسیده و سهم ۳۲/۷ درصدی از منابع عمومی دارد که نسبت به لایحه بودجه سال ۱۴۰۵ و قانون بودجه سال ۱۴۰۴ به ترتیب افزایش‌های ۳/۱ واحد درصدی و ۰/۸ واحد درصدی را نشان می‌دهد.

در سوی دیگر، تملک دارایی‌های مالی با رشد ۷/۹ درصدی، از ۶,۰۲۰/۰ هزار میلیارد ریال در لایحه بودجه ۱۴۰۵ به ۶,۴۹۷/۷ هزار میلیارد ریال در قانون بودجه این سال افزایش یافته است، اگرچه نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۴ کاهش ۳۵/۰ درصدی را نشان می‌دهد. معادل ۴,۴۶۰/۰ هزار میلیارد ریال از این رقم (با سهم ۶۸/۶ درصدی از کل تملک دارایی‌های مالی) بابت بازپرداخت اصل اوراق بدهی دولتی انتشار یافته در سنوات گذشته لحاظ شده که نسبت به لایحه بودجه ۱۴۰۵ تغییری نداشته، اما افزایش ۳/۳ درصدی را نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۴ نشان می‌دهد. همچنین در سال ۱۴۰۵ حدود ۱,۰۷۰ هزار میلیارد ریال به منظور پرداخت تعهدات پرداخت نشده سال‌های قبل تخصیص خواهد یافت. بر این اساس، تراز مالی در قانون بودجه سال ۱۴۰۵ برابر با ۱۴,۰۱۵/۷ هزار میلیارد ریال برآورد شده است که نسبت به لایحه تقدیمی این سال از رشد ۴۸/۹ درصدی حکایت دارد. جدول ۱۴ صورت وضعیت ارقام کلان قانون بودجه ۱۴۰۵ را به نمایش می‌گذارد.

اعتبارات هزینه‌ای در قانون بودجه ۱۴۰۵ با رشد ۱۹/۷ درصدی نسبت به لایحه بودجه این سال به ۴۸,۰۹۷/۰ هزار میلیارد ریال رسیده است که سهم ۷۶/۶ درصدی از مصارف عمومی دارد. در این میان فصل یارانه با سهم ۷/۰ درصدی از کل هزینه‌های جاری، به ۳,۳۷۷/۵ هزار میلیارد ریال رسیده است که نسبت به لایحه بودجه دولت از رشد ۹۰/۳ درصدی حکایت دارد. حدود ۸۴/۴ درصد از این رقم مربوط به جبران کسری طرح هدفمندی یارانه‌ها است. با توجه به بروز کسری در تراز هدفمندی یارانه‌ها در سال‌های قبل و جبران آن از محل منابع عمومی بودجه دولت، در قانون بودجه سال ۱۴۰۵ حدود ۲,۸۵۰/۸ هزار میلیارد ریال تحت عنوان «کمک زیان از بودجه عمومی» در زیرمجموعه سرفصل یارانه، برای جبران کسری هدفمندی یارانه‌ها در نظر گرفته شده است. همچنین ۳,۳۳۵/۷ هزار میلیارد ریال در ردیف هزینه‌های متفرقه بابت پرداخت سود و کارمزد اوراق بدهی منتشرشده دولت لحاظ شده است و سهم ۶/۹ درصدی از کل مخارج جاری دارد. در نهایت، کسری تراز عملیاتی با افزایش ۳۹/۴ درصدی، از ۶,۱۵۹/۴ هزار میلیارد ریال در لایحه تقدیمی به ۸,۵۸۷/۱ هزار میلیارد ریال در قانون بودجه ۱۴۰۵ رسیده است.

در قانون بودجه سال ۱۴۰۵، مطابق معمول نظام بودجه‌ریزی، ناترازی بودجه از طریق واگذاری دارایی‌های مالی جبران شده است. در این میان، انتشار اوراق بدهی دولتی در قانون بودجه سال ۱۴۰۵ برابر با ۱۰,۳۰۰/۰ هزار میلیارد ریال در نظر گرفته شده که نسبت به لایحه بودجه سال ۱۴۰۵ رشد ۹/۶ درصدی داشته است. سهم انتشار اوراق بدهی دولت از کل واگذاری دارایی‌های مالی و منابع عمومی در قانون بودجه ۱۴۰۵ به ترتیب معادل ۵۰/۲ درصد و ۱۶/۴ درصد محاسبه شده است که نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۴، به ترتیب کاهش ۱/۱ واحد درصدی و افزایش ۰/۱ واحد درصدی را نشان می‌دهد. افزون بر این، منابع حاصل از واگذاری شرکت‌های دولتی در قانون بودجه سال ۱۴۰۵ معادل ۵۰۰/۶ هزار میلیارد ریال برآورد شده که نسبت به لایحه بودجه ۱۴۰۵ با رشد

جدول ۱۴. ترکیب منابع و مصارف عمومی دولت در قانون بودجه ۱۴۰۵ (هزار میلیارد ریال - درصد)

عنوان	قانون ۱۴۰۵	سهم از کل منابع عمومی در قانون ۱۴۰۵	رشد قانون به لایحه ۱۴۰۵	عنوان	قانون ۱۴۰۵	سهم از کل مصارف عمومی در قانون ۱۴۰۵	رشد قانون به لایحه ۱۴۰۵
درآمدها (عمومی)	۳۹,۵۰۹/۹	۶۲/۹	۱۶/۲	هزینه‌ها (جاری)	۴۸,۰۹۷/۰	۷۶/۶	۱۹/۷
درآمدهای مالیاتی	۳۳,۷۲۶/۸	۵۳/۷	۱۳/۹	جبران خدمات کارکنان	-	-	-
درآمدهای حاصل از مالکیت دولت	۳,۱۰۳/۹	۴/۹	۳۵/۹	استفاده از کالاها و خدمات	-	-	-
درآمدهای حاصل از فروش کالاها و خدمات	۸۳۴/۵	۱/۳	۰/۲	سود و کارمزد اوراق بدهی دولتی	۳,۳۳۵/۷	۵/۳	-۰/۱
درآمدهای حاصل از جرایم و خسارات و متفرقه	۱,۸۸۴/۷	۲/۹	۴۳/۳	یارانه	۳,۳۷۷/۵	۵/۴	۹۰/۳
				کمک‌های بلاعوض	-	-	-
				مزایای اجتماعی	-	-	-
				سایر هزینه‌ها	-	-	-
تراز عملیاتی					-۸,۵۸۷/۱	-	۳۹/۴
واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای	۲,۷۵۸/۰	۴/۴	۰/۳	تملک دارایی‌های سرمایه‌ای	۸,۱۸۶/۶	۱۳/۰	۳۶/۳
منابع حاصل از نفت و فرآورده‌های نفتی	۲,۶۳۳/۸	۴/۲	۰/۰	ساختمان	-	-	-
منابع حاصل از فروش اموال و سایر	۱۲۴/۱	۰/۲	۶/۰	ماشین‌آلات و تجهیزات	-	-	-
				زمین	-	-	-
				سایر دارایی‌های تولیدنشده	-	-	-
تراز سرمایه‌ای					-۵,۴۲۸/۶	-	۶۶/۸
واگذاری دارایی‌های مالی	۲۰,۵۱۳/۴	۳۲/۷	۳۲/۹	تملک دارایی‌های مالی	۶,۴۹۷/۷	۱۰/۳	۷/۹
فروش و واگذاری انواع اوراق مالی اسلامی	۱۰,۳۰۰/۰	۱۶/۴	۹/۶	اعتبارات موضوع واگذاری سهام	۵۰/۵	۰/۱	۰/۰
واگذاری شرکت‌های دولتی	۵۰۰/۶	۰/۸	۳۹۷/۶	بازپرداخت اصل اوراق مالی	۴,۴۶۰/۰	۷/۱	۰/۰
برداشت از صندوق توسعه ملی	۹,۶۷۸/۹	۱۵/۴	۶۴/۰	بازپرداخت اصل تسهیلات بانکی	۱۱۷/۷	۰/۲	۰/۰
سایر	۳۳/۹	۰/۱	۰/۰	تعهدات پرداخت نشده سال‌های قبل	۱,۰۷۰/۷	۱/۷	-۶/۳
				بازپرداخت اصل وام‌های خارجی و تعهدات	۲۴۸/۱	۰/۴	۰/۰
				سرمایه‌گذاری، کمک‌های فرهنگی و اقتصادی بین‌المللی	۵۵۰/۷	۰/۹	۷۸,۵۷۱/۴
تراز مالی					۱۴,۰۱۵/۷	-	۴۸/۹

مأخذ: لایحه و قانون بودجه سال ۱۴۰۵

۲-۸. عملکرد مالی دولت

در قانون بودجه سال ۱۴۰۴ کل درآمدهای مالیاتی (با احتساب حقوق ورودی) برابر با ۲۰,۸۴۰/۰ هزار میلیارد ریال برآورد شد که ۴۳/۲ درصد آن را مالیات غیرمستقیم (مالیات بر کالاها و خدمات و مالیات بر واردات) و ۵۶/۸ درصد را مالیات مستقیم (مالیات اشخاص حقوقی، مالیات بر درآمدها و مالیات بر ثروت) تشکیل می‌دهد. به این ترتیب برای هشت ماهه نخست ۱۴۰۴، درآمد مالیاتی حدود ۱۳,۸۹۳/۳ هزار میلیارد ریال در قانون بودجه در نظر گرفته شد. اطلاعات منتشرشده از سوی سازمان امور مالیاتی و مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی حکایت از تحقق ۷۹/۲ درصدی درآمدهای مالیاتی نسبت به رقم مصوب در این مدت دارد. در این مدت نسبت عملکرد به مصوب برای مالیات‌های مستقیم معادل ۸۶/۴ درصد رقم خورده است. در زیرمجموعه مالیات‌های مستقیم، مالیات اشخاص حقوقی بالاترین نسبت عملکرد به مصوب هشت ماهه (۸۹/۰ درصد) را تجربه کرده و با افزایش ۴۷/۷ درصدی نسبت به هشت ماهه نخست سال ۱۴۰۳، به حدود ۴,۸۰۷/۰ هزار میلیارد ریال بالغ شده که ۸۶/۲ درصد از این مقدار (معادل ۴,۱۴۶/۰ هزار میلیارد ریال) متعلق به مالیات اشخاص حقوقی غیردولتی است. علاوه بر این، مالیات علی‌الحساب اشخاص حقوقی دولتی با رشد ۴۲/۷ درصدی نسبت به دوره مشابه سال ۱۴۰۳ به ۲۹۱/۰ هزار میلیارد ریال افزایش یافته و بالاترین نسبت عملکرد به مصوب (۱۱۶/۶ درصد) را در میان اجزای مالیات اشخاص حقوقی تجربه کرده است و سهم ۶/۱ درصدی را از کل مالیات اشخاص حقوقی به خود اختصاص داده است. مالیات بر درآمد با نسبت عملکرد به مصوب ۸۲/۳ درصدی در هشت ماهه نخست سال ۱۴۰۴، افزایش ۲۵/۱ درصدی را نسبت به دوره مشابه سال ۱۴۰۳ تجربه کرده و به حدود ۱,۷۵۱/۰ هزار میلیارد ریال بالغ شده است. در این میان، مالیات‌های متفرقه درآمد با نسبت عملکرد به مصوب ۴۹۴/۰ درصدی به ۲۰/۰ هزار میلیارد ریال رسیده تا بالاترین میزان تحقق را در میان اجزای مالیات بر درآمد تجربه کند. البته این ردیف مالیاتی سهم ناچیز ۱/۱ درصدی از عملکرد مالیات بر درآمد در هشت ماهه نخست سال ۱۴۰۴ داشته است. پس از مالیات‌های متفرقه درآمد، مالیات مستغلات با سهم ۵/۸ درصدی از مجموع مالیات بر درآمد، بالاترین نسبت عملکرد به مصوب (۹۴/۷ درصد) را در میان اجزای مالیات بر درآمد تجربه کرده است. علاوه بر این مالیات حقوق کارکنان بخش خصوصی با سهم ۴۰/۸ درصدی از مجموع مالیات بر درآمد، نسبت عملکرد به مصوب ۹۳/۱ درصدی را در میان اجزای مالیات بر درآمد تجربه کرده و با رشد ۲۸/۶ درصدی نسبت به دوره مشابه سال ۱۴۰۳ به ۷۱۴/۰ هزار میلیارد ریال افزایش یافته است. در این مدت مالیات حقوق کارکنان بخش عمومی با سهم ۱۷/۷ درصدی از کل مالیات بر درآمد به ۳۱۰/۰ هزار میلیارد ریال رسیده است که در مقایسه با دوره مشابه سال ۱۴۰۳ از رشد ۱۴/۴ درصدی حکایت داشته و نسبت عملکرد به مصوب ۷۱/۵ درصدی را ثبت کرده است. همچنین ردیف

مالیات بر مشاغل در هشت ماهه نخست سال ۱۴۰۴ افزایش ۲۱/۰ درصدی را نسبت به دوره مشابه سال قبل تجربه کرده تا سهم ۳۴/۶ درصدی از مالیات بر درآمد داشته و نسبت عملکرد به مصوب حدوداً ۷۴/۲ درصدی را ثبت کند.

مالیات بر ثروت با نسبت عملکرد به مصوب ۷۲/۰ درصدی در هشت ماهه نخست سال ۱۴۰۴، افزایش ۵۰/۸ درصدی را نسبت به دوره مشابه سال ۱۴۰۳ تجربه کرده و به حدود ۲۶۲/۰ هزار میلیارد ریال بالغ شده است. در این مدت، ردیف مالیات نقل و انتقال املاک با نسبت عملکرد به مصوب ۹۶/۳ درصدی، بالاترین نسبت عملکرد به مصوب را در میان اجزای مالیات بر ثروت داشته و سهم آن از کل مالیات بر ثروت در حدود ۲۹/۴ درصد بوده است. مالیات نقل و انتقال سرقفلی با سهم ۱۴/۹ درصدی از مجموع مالیات بر ثروت، پس از مالیات نقل و انتقال املاک، بالاترین نسبت عملکرد به مصوب (۸۸/۶ درصد) را در میان اجزای مالیات بر ثروت داشته است. این ردیف نسبت به دوره مشابه سال قبل از آن رشد ۴۴/۹ درصدی را تجربه کرده است. همچنین ردیف مالیات بر ارث با رشد ۳۶/۴ درصدی نسبت به دوره مشابه سال ۱۴۰۳ به ۲۵/۰ هزار میلیارد ریال بالغ شده است که نسبت عملکرد به مصوب ۷۵/۰ درصدی را ثبت کرده و سهم آن از کل مالیات بر ثروت در حدود ۹/۵ درصد بوده است. از طرف دیگر، مالیات بر نقل و انتقال سهام با تحقق ۵۳/۱ درصدی نسبت به مصوب هشت ماهه نخست سال ۱۴۰۴، حدود ۶۵/۰ هزار میلیارد ریال عملکرد داشته که نسبت به دوره مشابه سال ۱۴۰۳ افزایش قابل توجه ۸۲/۶ درصدی را ثبت کرده است.

علاوه بر این، مالیات بر کالاها و خدمات در هشت ماهه نخست سال ۱۴۰۴ حدود ۸۲/۵ درصد محقق شده و با افزایش ۵۲/۰ درصدی نسبت به دوره مشابه سال ۱۴۰۳، به ۳,۵۰۰/۰ هزار میلیارد ریال رسیده است. در این میان ردیف مالیات بر ارزش افزوده (صرفاً سهم ۴ واحد درصدی دولت از نرخ ۱۰ درصدی مالیات بر ارزش افزوده) که سهم ۵۲/۳ درصدی از عملکرد مالیات بر کالاها و خدمات در هشت ماهه نخست سال ۱۴۰۴ داشته، تحقق ۷۶/۵ درصدی (معادل ۱,۸۳۰/۰ هزار میلیارد ریال) را نسبت به رقم مصوب ثبت کرده است. از طرفی، مالیات بر واردات در این مدت تنها تحقق ۳۸/۶ درصدی نسبت به مصوب هشت ماهه داشته و با افت ۲۰/۷ درصدی نسبت به دوره مشابه سال ۱۴۰۳ به حدود ۶۸۰/۰ هزار میلیارد ریال تقلیل یافته است. عمده این کاهش را می‌توان ناشی از عدم واردات خودرو دانست، به گونه‌ای که مالیات بر واردات خودرو در هشت ماهه نخست سال ۱۴۰۴ تنها ۷ درصد نسبت به مصوب تحقق یافته و از ۷۹/۷ هزار میلیارد ریال فراتر نرفته است. به این ترتیب این مالیات در هشت ماهه نخست سال ۱۴۰۴ به ترتیب سهم‌های ۱۶/۳ درصدی و ۶/۲ درصدی از مالیات غیرمستقیم و کل درآمدهای مالیاتی داشته است. جدول ۱۵ عملکرد درآمدهای مالیاتی را در هشت ماهه نخست سال ۱۴۰۴ به تصویر می‌کشد.

جدول ۱۵. عملکرد درآمدهای مالیاتی در هشت ماهه نخست سال ۱۴۰۴ (هزار میلیارد ریال-درصد)

عنوان	عملکرد هشت ماهه نخست ۱۴۰۳	قانون بودجه ۱۴۰۴	مصوب هشت دوازدهم ۱۴۰۴	عملکرد هشت ماهه نخست ۱۴۰۴	رشد هشت ماهه نخست ۱۴۰۴ به هشت ماهه نخست ۱۴۰۳	نسبت عملکرد به مصوب هشت ماهه نخست ۱۴۰۴	سهم اجزا از کل درآمد مالیاتی در هشت ماهه نخست ۱۴۰۴
درآمدهای مالیاتی	۷,۹۸۸/۷	۲۰,۸۴۰/۰	۱۳,۸۹۳/۳	۱۱,۰۰۰/۰	۳۷/۷	۷۹/۲	۱۰۰/۰
مالیات مستقیم	۴,۸۲۸/۹	۱۱,۸۳۶/۳	۷,۸۹۰/۹	۶,۸۲۰/۰	۴۱/۲	۸۶/۴	۶۲/۰
مالیات اشخاص حقوقی	۳,۲۵۴/۹	۸,۰۹۸/۸	۵,۳۹۹/۲	۴,۸۰۷/۰	۴۷/۷	۸۹/۰	۴۳/۷
مالیات بر درآمد	۱,۴۰۰/۲	۳,۱۹۱/۳	۲,۱۲۷/۶	۱,۷۵۱/۰	۲۵/۱	۸۲/۳	۱۵/۹
مالیات بر ثروت	۱۷۳/۸	۵۴۶/۲	۳۶۴/۱	۲۶۲/۰	۵۰/۸	۷۲/۰	۲/۴
مالیات غیرمستقیم	۳,۱۵۹/۹	۹,۰۰۳/۶	۶,۰۰۲/۴	۴,۱۸۰/۰	۳۲/۳	۶۹/۶	۳۸/۰
مالیات بر کالاها و خدمات	۲,۳۰۲/۳	۶,۳۶۳/۶	۴,۲۴۲/۴	۳,۵۰۰/۰	۵۲/۰	۸۲/۵	۳۱/۸
مالیات بر واردات	۸۵۷/۶*	۲,۶۴۰/۰	۱,۷۶۰/۰	۶۸۰/۰	-۲۰/۷	۳۸/۶	۶/۲

مأخذ: قانون بودجه سال ۱۴۰۴؛ سازمان امور مالیاتی کشور؛ مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی؛ محاسبات تحقیق.

* به منظور برآورد عملکرد هشت ماهه نخست مالیات بر واردات در سال ۱۴۰۳، از اطلاعات در دسترس (عملکرد شش ماهه نخست سال ۱۴۰۳ و عملکرد یازده ماهه نخست سال ۱۴۰۳) استفاده شده است.

موافقت کرد. علاوه بر این، ۵,۱۲۲/۹ هزار میلیارد ریال از اوراق بدهی دولتی موضوع حراج، نهایتاً در بازار سرمایه (سامانه مظنه‌گیری سازمان بورس و اوراق بهادار و فرآیند پذیره‌نویسی بدون متعهد پذیره‌نویسی) به فروش رسید. بر این اساس، کل اوراق بدهی دولتی معامله‌شده در فرآیند حراج در سال ۱۴۰۴ معادل ۷,۰۶۶/۴ هزار میلیارد ریال بود که نسبت به سال ۱۴۰۳ از رشد ۵۷/۰ درصدی حکایت دارد. در واقع در سال ۱۴۰۳ فرآیند حدود ۴,۴۹۹/۷ هزار میلیارد ریال اوراق بدهی دولتی واگذار شده بود. شایان ذکر است که ارقام اوراق بدهی معامله‌شده با لحاظ کسر از قیمت در فرآیند حراج عنوان شده‌اند. به عبارت دیگر، از کل مبلغ انتشار اوراق بدهی دولتی در این مدت (۷,۶۵۰/۰ هزار میلیارد ریال)، حدود ۷/۶ درصد آن معادل ۵۸۳/۶ هزار میلیارد ریال از ارزش اسمی اوراق فروش‌رفته، بابت بهره از قیمت کسر شده و تأمین مالی دولت از این محل حدود ۷,۰۶۶/۴ هزار میلیارد ریال بوده است. جدول ۱۶ وضعیت عرضه، تقاضا و معاملات ثبت‌شده اوراق بدهی دولتی را در فرآیند حراج در سال ۱۴۰۴ نشان می‌دهد.

انتشار اوراق بدهی دولتی در قانون بودجه سال ۱۴۰۴ با افزایش ۲۱۸/۱ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۳ در سطح ۸,۱۰۰/۰ هزار میلیارد ریال برای کل سال تصویب شد. با این حال انتشار اوراق بدهی دولتی در سال ۱۴۰۳ حدود ۵,۱۹۶ هزار میلیارد ریال تحقق یافت و بنابراین انتشار اوراق بدهی در قانون بودجه سال ۱۴۰۴ نسبت به عملکرد سال ۱۴۰۳ افزایش ۵۵/۹ درصدی را تجربه کرد. بر این اساس، بانک مرکزی با همکاری وزارت امور اقتصادی و دارایی از اواخر خرداد ماه سال ۱۴۰۴ شروع به برگزاری حراج هفتگی اوراق بدهی دولتی در بازار بین بانکی (بازار پول) و بازار سرمایه کرد. در این فرآیند تا انتهای سال ۱۴۰۴ در ۳۹ مرحله حراج، ۷,۶۵۰/۰ هزار میلیارد ریال اوراق مرابحه بدهی دولتی با نماد «اراد» منتشر شد که عرضه آن در این ۳۹ مرحله به طور تجمعی به حدود ۱۳,۱۵۶/۲ هزار میلیارد ریال بالغ شد. این عرضه با تقاضای ۱,۹۹۳/۱ هزار میلیارد ریالی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی مواجه شد و نهایتاً وزارت امور اقتصادی و دارایی به عنوان عامل اصلی تصمیم‌گیرنده، با ۱,۹۴۳/۵ هزار میلیارد ریال آن

جدول ۱۶. صورت وضعیت حراج اوراق بدهی نقدی دولت در بازار پول و سرمایه در سال ۱۴۰۴ (هزار میلیارد ریال-درصد)

ماه	۱۴۰۳					۱۴۰۴				
	میزان عرضه اولیه	میزان تقاضای بانکها در حراج	میزان معاملات حراج در بازار پول	فروش اوراق موضوع حراج در بازار سرمایه	کل معاملات حراج در بازار پول و سرمایه	میزان عرضه اولیه	میزان تقاضای بانکها در حراج	میزان معاملات حراج در بازار پول	فروش اوراق موضوع حراج در بازار سرمایه	کل معاملات حراج در بازار پول و سرمایه
اردیبهشت	۱,۰۴۸/۶	۱۱/۹	۱۰/۹	۱۰/۰	۲۰/۹	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰
خرداد	۱,۶۶۵/۲	۳۴۸/۱	۳۴۸/۱	۷۵/۴	۴۲۳/۵	۷۵۰/۰	۴۰۲/۱	۴۰۲/۱	۰/۰	۴۰۲/۱
تیر	۷۹۲/۹	۹/۸	۹/۸	۲۶۱/۹	۲۷۱/۷	۱,۷۸۵/۴	۵۶۵/۲	۵۶۵/۲	۱۷۴/۲	۷۳۹/۴
مرداد	۱,۰۱۷/۳	۳۲۴/۰	۳۲۴/۰	۱۲۸/۸	۴۵۲/۸	۱,۶۹۵/۹	۲۱۳/۵	۲۱۳/۵	۵۷۶/۹	۷۹۰/۴
شهریور	۸۰۷/۴	۷۰/۹	۷۰/۹	۲۳۱/۶	۳۰۲/۵	۱,۳۲۵/۶	۱۸/۸	۲۲/۸	۴۲۵/۱	۴۴۳/۹
مهر	۱,۱۷۲/۵	۴۸/۸	۴۸/۸	۴۸۶/۱	۵۰۸/۷	۱,۴۱۶/۴	۱۱۵/۳	۱۱۵/۳	۶۰۹/۱	۷۱۳/۶
آبان	۸۶۲/۴	۳۸۲/۸	۳۸۲/۸	۰/۰	۳۸۲/۸	۰/۰	۱۸۹/۳	۲۰۵/۸	۶۵۳/۴	۸۴۲/۷
آذر	۲۹۵/۹	۱۱۰/۶	۱۱۰/۶	۱۷۲/۹	۲۸۳/۵	۱,۱۷۸/۹	۲۱/۴	۳۴/۲	۷۳۱/۷	۷۵۳/۱
دی	۲۵۰/۰	۴۸/۰	۴۸/۰	۱۹۲/۱	۲۴۰/۱	۱,۴۶۹/۹	۹۸/۱	۱۰۲/۲	۵۴۷/۴	۶۴۵/۵
بهمن	۸۱۵/۶	۲۵۵/۷	۲۴۳/۷	۲۵۷/۲	۵۰۰/۹	۱,۱۹۱/۱	۱۹/۵	۱۹/۵	۸۱۹/۳	۸۳۷/۴
اسفند	۱,۵۹۳/۶	۵۲۸/۷	۵۲۸/۷	۶۲۶/۶	۴۸۵/۷	۱,۱۱۲/۳	۳۱۲/۹	۳۱۲/۹	۵۸۶/۲	۸۹۹/۱
جمع سال	۱۰,۳۲۱/۴	۲,۱۳۹/۱	۲,۰۵۷/۱	۲,۴۴۲/۶	۴,۴۹۹/۷	۱۳,۱۵۶/۲	۱,۹۹۳/۱	۱,۹۹۳/۱	۵,۱۲۲/۹	۷,۰۶۶/۴

مأخذ: بانک مرکزی ایران، گزارش هفتگی حراج اوراق بدهی دولت

استفاده نشده است.

به این ترتیب مجموع انتشار انواع اوراق بدهی دولتی در سال ۱۴۰۴ به ۸,۸۲۰/۰ هزار میلیارد ریال بالغ شده است که در مقایسه با سال ۱۴۰۳، رشد ۷۰/۳ درصدی را نشان می‌دهد. البته آغاز درگیری آمریکا و اسرائیل علیه ایران از نهم اسفندماه ۱۴۰۴ برگزاری حراج‌های هفتگی را مختل کرد، به گونه‌ای که از تاریخ مذکور تا انتهای سال ۱۴۰۴ تنها یک مرحله حراج برگزار شد.

جدای از فرآیند حراج، دولت به دو شیوه دیگر می‌تواند دست به انتشار اوراق بدهی بزند: یکی پذیره‌نویسی اوراق مرابحه همراه با متعهد پذیره‌نویسی در بازار سرمایه (اینجا هم نماد اوراق مربوطه اراد است) و دیگری ارایه اسناد خزانه اسلامی به پیمانکاران طلبکار از دولت با نماد «اخزا». در سال ۱۴۰۴ واگذاری اوراق غیرنقدی (اسناد خزانه اسلامی) برابر با ۱,۱۷۰/۰ هزار میلیارد ریال بوده است و در عین حال، از روش پذیره‌نویسی اوراق همراه با متعهد پذیره‌نویسی

۹. بازار سرمایه

۹-۱. بازدهی

بازار سرمایه ایران در زمستان سال ۱۴۰۴ یکی از دوره‌های پرنوسان خود را تجربه کرد و تحت تأثیر عوامل اقتصادی و سیاسی با تحولات چشمگیری همراه شد. شاخص کل بورس اوراق بهادار تهران در ۲۹ دی ماه ۱۴۰۴ به قله تاریخی ۴ میلیون و ۴۹۱ هزار واحد رسید.

در فصل پاییز ۱۴۰۴، همراستا با افزایش نرخ ارز رسمی و غیررسمی و متعاقباً افزایش سود ریالی بسیاری از صنایع بازار سرمایه به همراه کاهش قیمت سهم بسیاری از شرکت‌ها در فصل تابستان و در پی آن ارزندگی قابل توجه بسیاری از نمادها، بازار سرمایه با استقبال خریدان مواجه شد. از آنجا که قیمت‌گذاری بسیاری از محصولات شرکت‌های بورسی (به ویژه در صنایع پایه و صادرات‌محور) بر اساس نرخ دلار رسمی در بورس کالا انجام می‌شود، افزایش در نرخ دلار رسمی مستقیماً به افزایش قیمت ریالی محصولات این شرکت‌ها منجر می‌شود. در نتیجه، این افزایش قیمت ارز رسمی می‌تواند موجب رشد درآمدها و تقویت سودآوری ریالی این صنایع شود، حتی در شرایطی که حجم تولید تغییر محسوسی نداشته باشد. بررسی شاخص‌های ارزندگی بازار سرمایه نشان می‌دهد که نسبت قیمت به درآمد (P/E) در پایان مرداد و شهریور ۱۴۰۴ به ترتیب به ۴/۸ و ۴/۹۹ کاهش یافته بود که پایین‌ترین سطوح این نسبت از سال ۱۳۹۶ تا آن مقطع محسوب می‌شد. این وضعیت نشان‌دهنده قرار گرفتن بازار سرمایه ایران در یکی از مناسب‌ترین شرایط ارزندگی طی بیش از هشت سال گذشته بود که به افزایش توجه سرمایه‌گذاران به این بازار در پاییز این سال منجر شد. بررسی جریان نقدینگی در بازار سرمایه نشان می‌دهد که در فصل پاییز ۱۴۰۴ حدود ۱۸۵ هزار میلیارد ریال خالص ورود پول اشخاص حقیقی به بازار سهام و صندوق‌های سهامی صورت گرفت. این تحول در شرایطی رخ داد که در نیمه نخست سال ۱۴۰۴، خروج معنادار منابع اشخاص حقیقی از بازار سرمایه ثبت شده بود. در نهایت شاخص‌های کل بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران در انتهای پاییز ۱۴۰۴ نسبت به انتهای تابستان ۱۴۰۴، به ترتیب ۵۳/۵ درصد و ۳۷/۷ درصد افزایش یافتند.

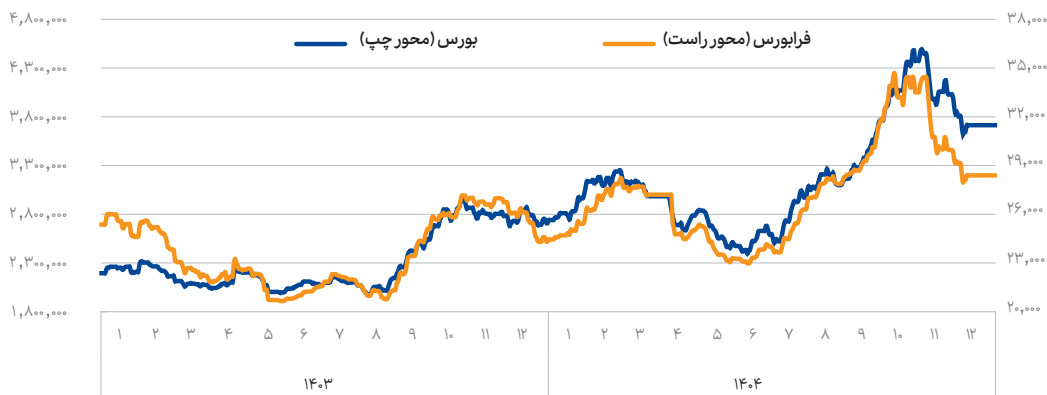
این روند رشد در اولین ماه زمستان نیز ادامه یافت و شاخص کل بورس اوراق بهادار تهران در دی ماه ۱۴۰۴ از مرز ۴ میلیون واحد عبور کرد. افزایش بازدهی بازار سرمایه در این ماه عمدتاً متأثر از افزایش قابل توجه نرخ رسمی ارز و در پی آن افزایش درآمد ریالی شرکت‌های صادرات‌محور بازار سرمایه بود. این عامل موجب شد متوسط روزانه ارزش معاملات خرد بازار سهام در دی ماه به رقم کم‌سابقه ۲۳۱ هزار میلیارد ریال بالغ شود که این سطح بالاترین متوسط روزانه ارزش معاملات خرد سهام در طول ماه‌های سال ۱۴۰۴ به شمار می‌رود. از اواخر دی ماه با بروز ناآرامی‌های داخلی و در پی آن قطعی اینترنت و همچنین افزایش احتمال جنگ جدید با ایران، شاخص بورس اوراق بهادار تهران افت محسوسی کرد و در نتیجه در انتهای بهمن ماه ۱۴۰۴، شاخص مذکور با کاهش ۱۵/۰ درصدی نسبت به انتهای دی ماه همراه شد. ریسک‌های سیاسی به گونه‌ای بر بازار سرمایه تأثیر گذاشتند که در اولین هفته بهمن ماه، شاخص کل بورس اوراق بهادار تهران با افت ۱۰/۵ درصدی همراه شد که این میزان بیشترین ریزش هفتگی این شاخص از

مرداد ماه ۱۳۹۹ تا این زمان بود. همچنین برگزاری دو دور مذاکره میان ایران و آمریکا در بهمن ماه و انتشار گزارش‌هایی از بن بست در این مذاکرات، به تنهایی کافی بود تا فضای مبهمی بر بازار سرمایه حاکم شود. روند معاملات گذشته بازار سرمایه نشان داده است که در چنین مقاطعی، سرمایه‌گذاران بیش از آن که به متغیرهای بنیادی واکنش نشان دهند، تحت تأثیر اخبار و سیگنال‌های سیاسی قرار می‌گیرند. انتشار اخبار ضد و نقیض از روند گفت‌وگوها باعث شد معامله‌گران با احتیاط بیشتری رفتار کنند و همین موضوع نوسان‌های متعدد در بازار سرمایه را تشدید کرد. کاهش ۵/۱ درصدی متوسط ارزش معاملات خرد بازار سهام در بهمن ماه نسبت به ماه قبل از آن و خروج ۲۳۵ هزار میلیارد ریالی نقدینگی اشخاص حقیقی، حاکی از تشدید ریسک‌های مذکور در این ماه است. به این ترتیب در میان گزینه‌های سرمایه‌گذاری، شاخص کل بورس اوراق بهادار تهران بیشترین بازدهی منفی را در بهمن ماه به ثبت رساند.

البته علاوه بر تنش‌های سیاسی، جهش نرخ بازدهی اوراق بدهی دولتی در بازار ثانویه فرابورس به بالای ۴۰ درصد در بهمن ماه نیز فضای کلی بازار سهام را تحت تأثیر قرار داد. این وضعیت حاکی از انتظارات تورمی بالا و تداوم فشارهای ساختاری در اقتصاد است. این نرخ که در ابتدای سال حدود ۳۴ درصد بود، طی سال‌های اخیر مسیر افزایشی را طی کرده است، به طوری که پس از کف تاریخی ۱۴ درصدی در خرداد ۱۳۹۹، حالا به سطحی بی‌سابقه رسیده است. عبور این نرخ از قله ۴۰ درصد از این حیث مهم است که نرخ بازدهی بدون ریسک، مبنای بسیاری از تصمیم‌های سرمایه‌گذاران در بازارهای دارایی است. وقتی بازده دارایی‌های کم‌ریسک بالا می‌رود، هزینه فرصت برای ورود به بازار سهام افزایش می‌یابد و سرمایه‌گذار برای پذیرش ریسک، انتظار بازده بالاتری را دارد. بنابراین کاهش جذابیت نسبی سهام و افت تقاضا برای دارایی‌های پرریسک‌تر می‌تواند از اثرات افزایش این نرخ باشد.

اسفند ۱۴۰۴ یکی از مهمترین ریسک‌های تأثیرگذار بر بازارهای مالی ایران، یعنی جنگ به وقوع پیوست. با آغاز تهاجم آمریکا و اسرائیل به ایران در ۹ اسفند ۱۴۰۴، بازار سرمایه ایران به صورت کامل تعطیل شد و پس از چند روز وقفه، در ابتدا معاملات صندوق‌های درآمد ثابت و سپس صندوق‌های کالایی از سر گرفته شد. در نهایت شاخص‌های کل بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران در انتهای زمستان ۱۴۰۴ نسبت به انتهای پاییز ۱۴۰۴، به ترتیب ۴/۷ درصد و ۱۲/۹ درصد کاهش یافتند و بازدهی سالانه این دو شاخص در سال ۱۴۰۴ به ترتیب معادل ۳۷/۰ درصد و ۱۶/۸ درصد ثبت شد. بنابراین بازدهی بازار سرمایه در سال ۱۴۰۴ نه تنها از بازارهای موازی، بلکه از نرخ تورم مصرف‌کننده در این سال نیز کمتر بود و این در حالی است که باز بودن بازار سرمایه پس از جنگ احتمالاً منجر به بازدهی اسمی منفی این بازار در سال ۱۴۰۴ می‌شد. این انتظار وجود دارد که با توجه به تبعات جنگ و آسیب به زیرساخت‌های کشور و بخش‌های مختلف اقتصادی، با بازگشایی بازار سهام در سال ۱۴۰۵، فشار فروش سهام شرکت‌ها برای روزهای متوالی تداوم یابد. نمودار ۸ تحولات روزانه شاخص‌های کل بورس و فرابورس را از ابتدای سال ۱۴۰۳ تا انتهای اسفند ماه ۱۴۰۴ به تصویر می‌کشد.

نمودار ۸. تحولات شاخص‌های کل بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران

مأخذ: سایت اینترنتی بورس اوراق بهادار تهران، قابل دسترسی در <http://new.tse.ir> و فرابورس ایران، قابل دسترسی در <http://ifb.ir>

نوسان و بی‌ثباتی سیاسی-اقتصادی ایفا کرده است. بررسی عملکرد بازار سرمایه نشان می‌دهد که بازدهی اسمی و واقعی (بازدهی متناسب با تورم) شاخص‌های کل بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران در دوره سه ماهه منتهی به پایان اسفند ۱۴۰۴، کمترین میزان بازدهی بین بازارهای مالی منتخب بوده است. به بیان دیگر با وجود بهبود نسبی بازدهی بازار سرمایه در فصل پاییز ۱۴۰۴، سرمایه‌گذاران این بازار در افق یک ساله با کاهش واقعی ارزش سرمایه‌گذاری خود مواجه بوده‌اند.

در بازه یک ساله منتهی به اسفند ماه ۱۴۰۴ و در بین بازارهای سرمایه‌گذاری منتخب که در جدول ۱۷ ارائه شده‌اند، طلای ۱۸ عیار با ثبت بازدهی ریالی ۱۲۳/۷ درصدی، در صدر قرار گرفته است. اما در بازه سه ماهه منتهی به پایان اسفند ماه ۱۴۰۴، متوسط صندوق‌های طلا با رشد ۳۴/۳ درصدی، بیشترین بازدهی ریالی را از آن خود کرده است. این مهم حاکی از آن است که سرمایه‌های خرد در شرایط ابهام و ریسک سیاسی، به سمت دارایی‌های امن‌تر حرکت کرده‌اند و طلا بار دیگر نقش پناهگاه سرمایه را در برابر

جدول ۱۷. بازدهی ریالی بازارهای مختلف در بازه‌های سه ماهه و یک ساله منتهی به اسفند ۱۴۰۴ (درصد)

بازار	بازدهی سه ماهه (درصد تغییر پایان اسفند ۱۴۰۴ نسبت به پایان آذر ۱۴۰۳)	بازدهی یک ساله (درصد تغییر پایان اسفند ۱۴۰۴ نسبت به پایان اسفند ۱۴۰۳)
متوسط صندوق‌های طلا	۳۴/۳	۱۲۱/۱
سکه امامی	۳۳/۸	۹۷/۹
طلای ۱۸ عیار	۲۹/۵	۱۲۳/۷
نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه مصرف‌کننده	۲۴/۶	۷۱/۸
اسکناس دلار بازار آزاد	۲۱/۴	۶۲/۹
متوسط صندوق‌های درآمد ثابت	۷/۹	۳۳/۹
شاخص کل بورس	-۴/۷	۳۷/۰
شاخص کل فرابورس	-۱۲/۹	۱۶/۸

مأخذ: سایت اینترنتی بورس اوراق بهادار تهران، مرکز آمار ایران، شرکت مدیریت فناوری بورس تهران (فیبیران)، شبکه اطلاع‌رسانی طلا، سکه و ارز، روزنامه دنیای اقتصاد

۹-۲. ارزش بازار و حجم معاملات فرابورس

نسبت به سال ۱۴۰۳ حدود ۹۵/۲ درصد افزایش یافته است. بازار اوراق بدهی اگرچه تنها ۳۲/۶ درصد از کل ارزش بازار فرابورس ایران را در انتهای سال ۱۴۰۴ به خود اختصاص داده، اما بیش از ۹۸/۸ درصد از ارزش معاملات بازار فرابورس ایران در طول این سال از طریق این بازار انجام شده است. این مهم تا حدی به نقش بانک‌ها و بانک مرکزی در اجرای سیاست پولی بازمی‌گردد، اگرچه بازدهی نه چندان مطلوب بازار سهام در سال ۱۴۰۴ و نرخ‌های نسبتاً جذاب اوراق بدهی دولتی نیز در این زمینه بی‌تأثیر نبوده‌اند.

بر اساس آمارهای فرابورس ایران، تا پایان اسفند ماه ۱۴۰۴ ارزش کل بازار فرابورس ایران به ۳۶,۶۰۵ هزار میلیارد ریال رسیده که حدود ۲۸/۰ درصد نسبت به مقطع مشابه سال ۱۴۰۳ افزایش یافته است و این در حالی است که نسبت به پایان آذر ماه ۱۴۰۳ ۱۴۰۳ از کاهش ۲/۸ درصدی حکایت دارد. ارزش کل معاملات فرابورس ایران در فصل زمستان ۱۴۰۴ به ۱۳۴,۵۰۹ هزار میلیارد ریال رسید که با وجود تعطیلی بازار در روزهای پایانی سال، حدود ۱۲/۳ درصد نسبت به متوسط سه فصل ابتدایی سال ۱۴۰۴ افزایش یافته است. همچنین ارزش کل معاملات فرابورس ایران در سال ۱۴۰۴

۱۰. سایر تحولات

در نخستین ماه‌های سال ۲۰۲۶ اقتصاد جهانی با یکی از بزرگترین شوک‌های عرضه انرژی در تاریخ معاصر یعنی انسداد تنگه هرمز روبرو شد. بر اساس داده‌های پایه اداره اطلاعات انرژی ایالات متحده آمریکا^۱، در نیمه نخست سال ۲۰۲۵ روزانه به طور متوسط ۲/۹ میلیون بشکه نفت از این تنگه عبور می‌کرد که این رقم معادل حدود ۲۰/۰ درصد از کل مصرف مایعات نفتی در جهان و یک چهارم از کل تجارت دریایی نفت در سطح بین‌المللی بود. با بسته شدن این تنگه، اقتصاد جهانی به طور ناگهانی بخش عظیمی از منبع تأمین انرژی خود را از دست داد و این رویداد مختصات اقتصاد کلان را در مقیاس بین‌المللی دگرگون کرد. بازارهای جهانی این شوک را موقتی فرض نکرده و قیمت نفت در بازارهای جهانی به بیش از ۱۰۰ دلار در هر بشکه رسید.

همزمان نفت و گاز بحران انرژی در آسیا را تشدید کرد. البته واضح است که جنگ اخیر علاوه بر اثرات نسبتاً مثبت مرتبط با تنگه هرمز، اثرات دیگری نیز بر اقتصاد ایران داشته که عمدتاً منفی ارزیابی می‌شوند. در طی این جنگ، اسرائیل و آمریکا به زیرساخت‌هایی نظیر تأسیسات پتروشیمی، پالایشگاه‌ها، مجتمع‌های بزرگ فولادی، مراکز صنعتی مرتبط با انرژی، زیرساخت‌های حمل‌ونقل، بندر و شبکه‌های سوخت آسیب‌های جدی وارد کردند. از آنجایی که این بخش‌ها سهم قابل توجهی در اقتصاد کشور دارند، شوک بی‌سابقه‌ای به بخش واقعی اقتصاد و متغیرهای کلان پولی وارد می‌شود. آسیب فیزیکی به این صنایع که بخش عمده‌ای از بار صادرات غیرنفتی و تأمین ارز کشور را بر دوش می‌کشند به معنای توقف تولید در زنجیره‌های پایین‌دستی و افت شدید درآمدهای ارزی و ریالی دولت و بخش خصوصی است.

در پی این تخریب‌ها نیاز مبرم و فوری برای بازسازی و تأمین سرمایه در گردش برای این صنایع ایجاد می‌شود. از آنجایی که این شرکت‌ها توانایی تأمین مالی از منابع داخلی خود را از دست داده‌اند، فشار مضاعفی بر شبکه بانکی کشور وارد می‌شود و البته این فارغ از حجم قابل توجهی از تسهیلات است که احتمالاً در موعد مقرر بازپرداخت نخواهد شد. بانک‌ها برای پاسخ به این نیاز عظیم چاره‌ای جز استقراض از بانک مرکزی ندارند و این امر موجب می‌شود بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی با شتاب بالایی افزایش پیدا کند. به این مسأله باید استقراض احتمالی دولت از بانک مرکزی برای تأمین مخارج جنگ را افزود. این تحولات اقتصاد ایران را با تورم‌های بسیار شدیدتر از گذشته روبه‌رو می‌سازند. با این حال پیامدهای نهایی و عمق این بحران اقتصادی به طور مستقیم به نحوه اتمام این جنگ و چشم‌انداز سیاسی پس از آن وابسته است.

در سناریوی نخست فرض بر این است که جنگ بدون هیچ‌گونه توافق جامع میان ایران با آمریکا و اسرائیل به پایان برسد. در این شرایط اقتصاد ایران با حجم عظیمی از صنایع و شرکت‌های بزرگ و استراتژیک تخریب‌شده روبه‌رو است که تأسیس و توسعه برخی از آنها به دهه‌های گذشته و حتی پیش از انقلاب بازمی‌گردد و احیای مجدد آنها نیازمند سرمایه‌گذاری‌های قابل توجه ارزی و ریالی است. از آنجا که در این سناریو توافق گسترده‌ای حاصل نشده و تحریم‌ها پابرجا هستند، امکان جذب سرمایه‌گذاری خارجی وجود ندارد و در نتیجه، کل بار مالی بازسازی این ویرانه‌ها بر دوش سیستم بانکی و استقراض از بانک مرکزی می‌افتد که این رویه مستقیماً به چاپ پول منجر می‌شود. تزریق این حجم از نقدینگی در اقتصادی که با کاهش شدید عرضه کالا روبه‌رو است، تورم‌های لجام‌گسیخته‌ای را رقم می‌زند. علاوه بر این، بانک‌های کشور با بحران ناترازی عمیق و خطر ورشکستگی پنهان روبه‌رو خواهند شد.

بررسی زیرساخت‌های جایگزین و ظرفیت‌های دور زدن تنگه هرمز به وضوح نشان می‌دهد که مسیرهای فعلی به هیچ وجه تکافوی جریان عظیم انرژی حبس‌شده کشورهای عربی در خلیج فارس را نمی‌دهند. با بسته شدن تنگه، تمام فشار صادراتی این کشورها به سمت خطوط لوله موجود معطوف شد. خط لوله شرق به غرب شرکت آرامکوی عربستان و خط لوله ابوظبی در امارات مجموعاً تنها می‌توانند حدود ۴/۷ میلیون بشکه در روز ظرفیت انتقال ایجاد کنند. همچنین برنامه امارات برای بهره‌برداری از یک خط لوله دیگر با ظرفیت ۱/۵ میلیون بشکه در روز از پایانه صادراتی جبل‌الظنه به فجیره، برای سال ۲۰۲۷ هدف‌گذاری شده بود و در بحران اخیر به طور کامل در دسترس نبود. تفاوت فاحش میان عرضه قطع‌شده (۲/۹ میلیون بشکه) و ظرفیت ناچیز مسیرهای جایگزین به یک بحران کمبود فیزیکی غیرقابل جبران در بازار نفت و جهش خیره‌کننده قیمت‌ها در سطح جهانی منجر شد.

در این میان اقتصاد ایران وضعیت کاملاً متفاوت و استثنایی را تجربه کرد. برخلاف سایر کشورهای حاشیه خلیج فارس که صادراتشان فلج شد، گزارش‌های اقتصادی سال ۲۰۲۶ نشان می‌دهند که ایران نه تنها با مشکلی در صادرات نفت خود مواجه نبود، بلکه محموله‌های نفتی خود را با موفقیت و در حجم بالا به بازارهای هدف ارسال کرد.

اثرات بسته شدن تنگه هرمز بر کشورهای واردکننده نفت به شدت نامتقارن است و بیشترین آسیب متوجه اقتصادهای بزرگ آسیایی خواهد بود. برآوردهای اداره اطلاعات انرژی ایالات متحده آمریکا نشان می‌دهد که در نیمه نخست سال ۲۰۲۵ حدود ۸۹/۰ درصد از نفت خام و میعانات گازی عبوری از تنگه هرمز به بازارهای آسیایی سرازیر شده است. کشورهای چین، هند، ژاپن و کره جنوبی مقاصد اصلی بوده‌اند و مجموعاً ۷۴/۰ درصد از کل این جریان را به خود اختصاص داده‌اند. در مقابل آمریکا در این بازه زمانی تنها حدود ۰/۴ میلیون بشکه در روز از طریق این تنگه واردات داشته که معادل ۷/۰ درصد از واردات نفت خام و میعانات گازی این کشور و تنها ۲/۰ درصد از مصرف مایعات نفتی آن است. با این حال اگرچه آمریکا از کمبود فیزیکی نفت کمتر آسیب دیده است، اما از طریق تورم جهانی ناشی از جهش قیمت‌ها و اختلال در زنجیره تأمین شرکای تجاری آسیایی خود به شدت تحت تأثیر این شوک قیمتی قرار گرفته است.

در نهایت ابعاد این بحران تنها به بازار نفت محدود نمی‌شود، بلکه بازار جهانی گاز را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهد. تنگه هرمز در نیمه نخست سال ۲۰۲۵ مسیر عبور روزانه ۱۱/۴ میلیارد فوت مکعب گاز طبیعی مایع (LNG) بود که بیش از ۲۰/۰ درصد از کل تجارت جهانی آن را شامل می‌شد. این حجم عظیم گاز که عمدتاً از مبدأ قطر صادر می‌شد، در جنگ اخیر در خلیج فارس محبوس شده و امکان انتقال به بازارهای تشنه انرژی را نداشت. با توجه به این که تقریباً یک‌سوم این گاز روانه بازار چین می‌شد، کمبود

همه‌جانبه همراه باشد، مسیر برای رفع ساختاری تحریم‌های اقتصادی هموار می‌شود. در این حالت لغو تحریم‌های مالی، تجاری و نفتی به اقتصاد ایران اجازه می‌دهد تا مجدداً به شبکه بانکی جهانی و بازارهای بین‌المللی انرژی متصل شود. با رفع این محدودیت‌ها امکان استفاده از منابع مالی خارجی، سرمایه‌گذاری مستقیم کشورهای دیگر و آزادسازی دارایی‌های بلوکه شده برای بازسازی بقایای جنگ و احیای زیرساخت‌های آسیب‌دیده فراهم می‌گردد. در این سناریو دیگر نیازی به فشار بر بانک مرکزی و استقراض تورم‌زا از شبکه بانکی داخلی نیست. ورود ارز حاصل از صادرات رسمی نفت و همچنین سرمایه‌های خارجی به سیاست‌گذاران اقتصادی این امکان را می‌دهد که علاوه بر تأمین مالی پروژه‌های بازسازی، انتظارات تورمی را مهار کرده و نرخ ارز را در یک محدوده منطقی تثبیت کنند. این گشایش‌ها می‌تواند شوک منفی اولیه را خنثی کرده و با بازگرداندن صنایع فولادی و پتروشیمی به مدار تولید، رشد اقتصادی کشور را در میان‌مدت به محدوده مثبت بازگرداند.

مسلم است که علاوه بر این سناریوها که احتمالاً دو سر یک طیف باشند، می‌توان سناریوهای دیگری را در میان این دو طیف یا حتی فراتر از آنها در نظر گرفت که احتمال وقوع هر یک از آنها مشخص نیست. این عدم قطعیت و پیش‌بینی ناپذیری، خود یکی از بزرگترین آسیب‌هایی است که اقتصاد ایران در حال حاضر با آن دست و پنجه نرم می‌کند.

با تخریب زیرساخت‌های درآمدزای شرکت‌های بزرگ فولادی و پتروشیمی، این بنگاه‌های عظیم اقتصادی توانایی بازپرداخت اقساط وام‌های کلان خود را از دست می‌دهند. این امر موجب می‌شود تا حجم تسهیلات غیرجاری و مطالبات مشکوک‌الوصول بانک‌ها با شیب بسیار تندی افزایش یابد و بخش بزرگی از دارایی‌های شبکه بانکی عملاً منجمد شود. از آنجا که وثایق بانکی نیز در شرایط جنگی و رکود پس از آن ارزش نقدشوندگی خود را از دست داده‌اند، بانک‌ها نمی‌توانند از طریق تملیک این وثایق، زیان خود را جبران کنند. با توقف جریان ورودی نقدینگی از سوی بدهکاران بزرگ، بانک‌ها برای جبران این خشکسالی مالی و پاسخ به نیاز سپرده‌گذاران، ابتدا به بازار بین بانکی هجوم می‌آورند که این تقاضای بالا، نرخ بهره بین بانکی را به شدت ملتهب می‌کند. در نهایت شبکه بانکی برای جلوگیری از توقف فعالیت چاره‌ای جز اضافه برداشت‌های سنگین و استقراض مستقیم از منابع بانک مرکزی نخواهد داشت. این روند مخرب شاخص‌های سلامت بانکی نظیر نسبت کفایت سرمایه را به پایین‌ترین حد ممکن تنزل داده و بانک‌ها را به واسطه‌هایی برای خلق نقدینگی تورم‌زا تبدیل می‌کند. نتیجه این تحولات جهش‌های تاریخی نرخ ارز خواهد بود. در این سناریوی تاریک، رشد اقتصادی ایران با اعداد منفی بسیار بزرگی روبه‌رو خواهد شد.

در سناریوی دوم می‌توان چشم‌انداز کاملاً متفاوتی برای اقتصاد کلان ایران به تصویر کشید. اگر پایان جنگ با یک توافق سیاسی و دیپلماتیک

نکات کلیدی

دلاری در مدت مشابه سال ۱۴۰۳ کاهش یافته است. در این دوره مازاد حساب جاری با رشد ۷/۲ درصدی از حدود ۱۰/۸ میلیارد دلار به ۱۱/۶ میلیارد دلار افزایش یافت که عمدتاً ناشی از بهبود تراز بازرگانی غیرنفتی و کاهش کسری آن به ۱۱/۹ میلیارد دلار بود، در حالی که کسری خالص حساب سرمایه از ۱۲/۴ میلیارد دلار به ۱۴/۹ میلیارد دلار افزایش یافت. همچنین رقم اشتباهات و از قلم افتادگی‌ها با رشد ۳۷/۷ درصدی به ۴ میلیارد و ۱۰۰ میلیون دلار رسید که بیانگر تداوم ابهام در ثبت جریان‌های ارزی است و اهمیت اصلاحات ساختاری از جمله یکسان‌سازی نرخ ارز را برجسته می‌کند.

■ بازار ارز ایران در زمستان ۱۴۰۴ دستخوش تحولات گوناگونی بود. قیمت دلار آمریکا در بازار آزاد در فاصله بین اولین روز تا آخرین روز زمستان ۲۱/۰ درصد افزایش یافت. میانگین نرخ برابری دلار آمریکا بر حسب ریال ایران در بازار آزاد نسبت به میانگین پاییز آن سال ۳۵/۳ درصد و نسبت به میانگین فصل مشابه سال قبل از آن ۷۹/۵ درصد افزایش نشان می‌دهد. با توجه به کمبود منابع ارزی، سیاست یکسان‌سازی نرخ ارز باز هم با شکست مواجه شد و شکاف بین نرخ رسمی و بازار آزاد فزونی یافت.

■ نرخ رشد ماهانه نقدینگی در نه ماهه نخست ۱۴۰۴ به طور میانگین به ۳/۲ درصد رسید که نسبت به میانگین رشد ماهانه آن در مدت مشابه سال ۱۴۰۳ بیشتر است. این افزایش عمدتاً در نتیجه رویکرد سهل‌گیرانه بانک مرکزی نسبت به بانک‌ها در اعطای تسهیلات برای حمایت از تولید پس از جنگ ۱۲ روزه بوده و به احتمال زیاد این رویکرد پس از پایان جنگ دوم بین ایران و آمریکا و اسرائیل نیز با شدت بیشتر به قوت خود باقی ماند. به همین ترتیب نرخ رشد پایه پولی نیز روندی افزایشی را در پاییز ۱۴۰۴ تجربه کرد و با توجه به احتمال استقراض دولت از بانک مرکزی برای تأمین هزینه‌های جنگ و همچنین افزایش مطالبات بانک مرکزی از بانک‌ها در نتیجه تبعات جنگ بر ترازنامه بانک‌ها، پیش‌بینی می‌شود روند افزایشی پایه پولی در زمستان ۱۴۰۴ و سپس در بهار ۱۴۰۵ پایدار باشد.

■ بودجه کل کشور در قانون بودجه سال ۱۴۰۵ به ۱۵۵،۱۳۳ هزار میلیارد ریال بالغ شد که نسبت به لایحه تقدیمی دولت حکایت از رشد ۷/۴ درصدی دارد. با این حال منابع و مصارف عمومی در این لایحه با رشد قابل توجه ۲۰/۳ درصدی نسبت به لایحه بودجه سال ۱۴۰۵ مواجه شد. کسری تراز عملیاتی در این سند به رقم قابل توجه ۸،۵۸۷ هزار میلیارد ریال رسید که نشان می‌دهد بخش قابل توجهی از مخارج جاری به وسیله درآمدهای عمومی در سال آینده پوشش داده نخواهد شد.

■ در هشت ماهه نخست سال ۱۴۰۴، عملکرد کل درآمدهای مالیاتی (با احتساب حقوق ورودی) برابر با ۱۱،۰۰۰ هزار میلیارد ریال بود که ۳۸/۰ درصد آن را مالیات غیرمستقیم و ۶۲/۰ درصد را مالیات مستقیم تشکیل می‌دهد و با توجه به رقم مصوب برای هشت ماهه نخست ۱۴۰۴، تحقق ۷۹/۲ درصدی را نشان می‌دهد.

■ با توجه به تغییر روابط سیاسی در منطقه خاورمیانه در پی جنگ دوم آمریکا و اسرائیل علیه ایران، آینده روابط سیاسی و تجاری ایران با کشورهای عرب حاشیه خلیج فارس به ویژه امارات متحده عربی در هاله‌ای از ابهام قرار گرفته است. با در نظر گرفتن رویکرد ترکیه در قبال طرف‌های جنگ، ممکن است امارات متحده عربی در آینده بخشی از سهم خود در روابط مالی با ایران را به نفع آن کشور از دست بدهد.

■ طبق گزارش مرکز آمار ایران، رشد اقتصادی در نه ماهه نخست سال ۱۴۰۴ برابر با مثبت ۱/۰ درصد برآورد شده است. بررسی بخش‌های مختلف اقتصاد نشان می‌دهد این رشد مرهون رشد گروه‌های صنایع و معادن و خدمات بوده است. در مقابل، بخش کشاورزی در همین دوره رشد منفی ۳/۰ درصدی داشته تا اثر کاهنده بر رشد اقتصادی کل داشته باشد.

■ میانگین صادرات نفت خام ایران در ماه‌های ژانویه و فوریه ۲۰۲۶ (تقریباً مطابق با دی و بهمن ۱۴۰۴) به ترتیب حدود ۱/۵ و ۲/۲ میلیون بشکه در روز برآورد شده است که این ارقام نسبت به ماه‌های مشابه سال ۲۰۲۵، به ترتیب از رشدهای ۱۶/۸ درصدی و ۲۹/۰ درصدی حکایت دارند. متوسط تولید نفت خام کشور در ماه فوریه ۲۰۲۶ (تقریباً مطابق با بهمن ۱۴۰۴)، به حدود ۳/۲ میلیون بشکه در روز رسیده که نسبت به ماه مشابه سال قبل، کاهش ۴/۴ درصدی را نشان می‌دهد. همچنین جهش شدید قیمت جهانی نفت در مارس ۲۰۲۶ باعث شد قیمت نفت برنت تا حدود ۱۱۸ دلار در هر بشکه افزایش یابد - موضوعی که همراه با ریسک‌های ژئوپلیتیکی منطقه، محیطی متفاوت برای درآمدهای نفتی ایران ایجاد کرد.

■ در پاییز ۱۴۰۴، نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر با افزایش ۰/۶ واحد درصدی نسبت به فصل مشابه سال ۱۴۰۳، به ۷/۸ درصد رسید. با این حال، نرخ بیکاری فارغ‌التحصیلان آموزش عالی در همین دوره نسبت به مدت مشابه سال قبل از آن ۰/۴ واحد درصد بهبود یافت و به ۱۰/۷ درصد در پاییز ۱۴۰۴ کاهش یافت. به این ترتیب، سهم بیکاری افراد دارای تحصیلات دانشگاهی از کل بیکاران کشور حدود ۳۹/۲ درصد بوده که در مقایسه با پاییز ۱۴۰۳، ۳/۹ واحد درصد کاهش نشان می‌دهد.

■ روند افزایشی نرخ‌های تورم مصرف‌کننده در زمستان ۱۴۰۴ شدت گرفت و نرخ‌های تورم سالانه و نقطه‌به‌نقطه مصرف‌کننده در پایان سال به ترتیب به ۵۰/۶ درصد و ۷۱/۸ درصد رسید. در میان گروه‌های اصلی سبد کالاها و خدمات مصرفی، نرخ تورم «خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها» در بهمن و اسفند ۱۴۰۴ سه رقمی شد که حاکی از کاهش قابل توجه سطح رفاه عموم مردم و به ویژه افراد کم‌درآمد است.

■ موازنه پرداخت‌ها در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۴ به یک میلیارد و ۱۰ میلیون دلار رسید که نسبت به رقم یک میلیارد و ۵۱۳ میلیون

■ انسداد تنگه هرمز در ماه‌های آغازین سال ۲۰۲۶ یکی از بزرگترین شوک‌های عرضه انرژی در دهه‌های اخیر را رقم زد - تنگه‌ای که پیش از بحران روزانه حدود ۲۰/۹ میلیون بشکه نفت (نزدیک به ۲۰٪ درصد مصرف جهانی و حدود یک‌چهارم تجارت دریایی نفت) و همچنین ۱۱/۴ میلیارد فوت مکعب گاز طبیعی مایع (الان‌جی) از آن عبور می‌کرد. محدودیت شدید مسیرهای جایگزین که تنها حدود ۴/۷ میلیون بشکه در روز ظرفیت انتقال دارند، موجب جهش قیمت نفت به بیش از ۱۰۰ دلار در هر بشکه و بروز بحران انرژی به ویژه در اقتصادهای آسیایی شد، زیرا حدود ۸۹/۰ درصد از نفت عبوری از تنگه هرمز به آسیا صادر می‌شد. در این میان ایران به دلیل شرایط خاص ژئوپلیتیکی توانست صادرات نفت خود را ادامه دهد، اما همزمان تخریب زیرساخت‌های صنعتی و انرژی کشور در جریان جنگ فشار سنگینی بر بخش واقعی اقتصاد، شبکه بانکی و متغیرهای پولی وارد کرد.

■ دولت در مجموع سال ۱۴۰۴ و در حراج‌های هفتگی بانک مرکزی نسبت به انتشار و فروش مجموعاً ۷,۶۵۰ هزار میلیارد ریال اوراق بدهی اقدام کرد که با لحاظ فروش اوراق با کسری از قیمت، تأمین مالی کسری بودجه دولت از این محل معادل ۷,۰۶۶ هزار میلیارد ریال بود.

■ شاخص‌های بازار سرمایه ایران برخلاف سایر بازارهای موازی در زمستان ۱۴۰۴ با کاهش بازدهی مواجه شدند. بازدهی منفی ۴/۷ درصدی شاخص کل بورس اوراق بهادار تهران و منفی ۱۲/۹ درصدی شاخص کل فرابورس ایران گواهی بر این ادعا است. از سوی دیگر افزایش قابل توجه بازده اوراق بدهی دولتی، آسیب به زیرساخت‌های اقتصادی در پی جنگ و کاهش نقدشوندگی بازار سهام به دلیل تعطیلی بلندمدت این بازار، می‌توانند شرایط خروج نقدینگی اشخاص حقیقی و بازدهی منفی در آینده این بازار را تشدید کنند.

گزارش فصلی تحولات اقتصاد ایران | زمستان ۱۴۰۴

تهیه شده در مرکز تحقیقات اقتصادی بانک خاورمیانه

کارشناسان: حسین سلطان آبادی، آریین آقاییگی، یاسر پاکدامن، باقر قانلی و مهران محمودی

طراح ساختار بصری: حنا نیه نیازمند

صفحه آرا: اعظم محمدی

ساختمان ادارات مرکزی بانک خاورمیانه

ساختمان شماره ۱

تهران، خیابان احمد قصیر (بخارست)، نبش خیابان پنجم
تلفن: ۴۲۱۷ ۸۰۰۰ فکس: ۹۱۲۱ ۲۳۸۳
کدپستی: ۱۵۱۳۶۴۵۷۱۷ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۴۴۴۵

ساختمان شماره ۲

تهران، خیابان احمد قصیر (بخارست)، خیابان ششم، شماره ۲۶
تلفن: ۸۸۵۰ ۹۰۸۱ فکس: ۸۸۷۵ ۶۹۴۹
کدپستی: ۱۵۱۴۶۴۴۱۱۴ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۴۴۴۵

---

www.middleeastbank.ir
info@middleeastbank.ir
